

banka ve

EKONOMİK yorumlar

AYLIK DERGİ

EKİM 1984 • YIL : 21 • SAYI : 10

FİYATI : 200 LİRA

Okurlara Mektup / 3

Özel Hükümeti'nce KİT'lerde
Yapılan Son Düzenleme / 5

Prof. Dr. Dündar Sağlam

Ekonomik Göstergeler / 12

EKONOMİK YORUMLAR / 13

Prof. Dr. Erdoğan Alkin

Prof. Dr. Demir Demirelli

Ertuğrul İhsan Özol

Prof. Dr. Yüksel Ülken

Türkiye'de Özel Kesimin

Dış Borçlanması - I / 31

Prof. Dr. Kenan Bulutoğlu

Sermaye Piyasası / 37

Doç. Dr. Mehmet Şükrü Tekbaş

IMF'nin Telafi Edici

Finansman Kolaylığı / 43

Dr. Canan Balkır

A.B.D.'de Finansal

Süpermarketler / 51

Ömer Oktav

Emlak ve Eytam Bankası'nın

Tasfiyesi ve Günümüze

Yansıyan Sonuçları / 57

Vecdi Uzun

Ayın Ekonomik Olayları / 59

Dr. Yıldırım Kılıç

1984 Yılı'nın Sonbaharında
Türkiye Ekonomisinin Durumu.
Olumlu ve Olumsuz Gelişmeler

Türkiye'de
bir bankacılık
gelenegi
vardır.

OSMANLI BANKASI

hızlı gelişme
sarsılmaz güvence

DISBANK

20.

YILINDA

Atılcı, akılcı, örnek bankacılık 20. yılında...

Uydu yoluyla bilgi aktarımından ve diğer ileri iletişim tekniklerinden yararlanarak hizmet sunan ve ülkemize çağı aşan bankacılık uygulamalarını getiren
Dışbank 20. yılında...

Hızlı gelişen, yüksek kârlılık düzeyine erişen
Dışbank 20. yılında...

Uzman kadronun, bilinçli yönetimin ve kendisine gösterilen haklı, sarsılmaz güvencenin
simgesi Dışbank 20. yılında...

Başarının mutluluğu 20. yılında!

DISBANK CAGI ASAN BANKA

selin®

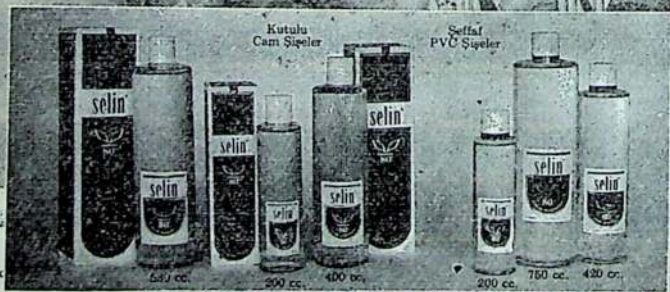
LIMON KOLONYASI

*Doğanın
Saf Damlası...*

Bir yasanti düşünün... Serinlik ortamında...
Kokular pınarında...
Doğanın kaynağında.

Selin'in her damlasında
bir doğa parçası gizlidir.

banka ve ekonomik yorumlar

Aylık Dergi

Ekonomik ve Sosyal Yayınlar A.Ş.

Adına İmtiyaz Sahibi: Kemal Kurdaş

Yayın Müdürü: Prof. Dr. Mustafa A. Ayson

Danışma Kurulu:

Prof. Dr. Asaf Savaş Akat • Dr. Öztin Ak-
güç • Prof. Dr. Erdoğan Alkin • Dr. Or-
han Altan • Prof. Dr. Osman Fikret Arkun
• Besim Baykal • Dr. Metin Berk • Doc.
Dr. Ünal Bozkurt • Prof. Dr. Kenan Bu-
lutoğlu • Prof. Dr. Nusuhi Bursal • Ege
Cansen • Prof. Dr. Lâtif Çakıcı • Meh-
met Gün Çalika • Şinasi Çelikkol • Özer
U. Çiller • Bülend Çorapçı • Ahmet De-
mirel • Zeki Döşlüoğlu • Necdet Du-
rakbaşı • A. Aydın Dündar • Kaya Er-
dem • Tarhan Erdem • Oktay Ersoy •
Prof. Dr. Cumhur Ferman • Prof. Dr. Em-
re Gönensoy • Prof. Dr. Zeyyat Hatiboğlu
• Erhan Işıl • Doç. Dr. Halûk A. Kabaali-
oğlu • Prof. Dr. Kemal Kafalı • Adnan Ba-
şer Kafaçoğlu • Dr. Ahmet S. Kalın • A.
Nazif Keyman • Dr. Yıldırım Kılıç • Prof.
Dr. Kemal Kurtuluş • Nuh Kuşçulu • Doc.
Dr. Orhan Morgil • Prof. Dr. Erdoğan Mor-
oğlu • Ziya Nebioğlu • Ergin Neng •
Rahmi Önen • Prof. Dr. İsmail Özasan •
• M. Celâlettin Özgen • Ertan Özgür •
Tuncay Özilhan • Selâhattin Özmen • Prof
Dr. Ergun Özsunay • Doç. Dr. Merih Paya
• Prof. Dr. Reha Poroy • Prof. Dr. Dündar
Sağlam • Doc. Dr. Mehmet Şükrü Tekbaş
• Osman N. Torun • Prof. Dr. Kemal To-
sun • Fikret Tuncer • Nezih Tunçsiper •
Doc. Dr. Şeref Türen • Dr. Güngör Uras
• İbrahim Ülkem • Doğan Yalın • Dr.
Göksel Yücel • Doc. Dr. Ahmet Yüksel •
Basım-Yayım Danışmanı: M. Tarık Yaşo

OKURLARA MEKTUP

1. VII. 1984

Sevgili Okurlarımız,

«Gelişme Yolunda Okurlarla Elele» baş-
lığı altında hazırladığımız «Anket For-
mu», beklediğimizin üstünde ilgi gördü.
Postadan her gün okurlarımızın cevap-
layarak adresimize göndermek lütfunda
buldukları çok sayıda «Anket Formu-
» çıkıyor. Halen dosyalanmakta olan formlar,
daha sonra uzmanlarca bir değer-
lemeye tabi tutulacaklar. Amacımız; si-
ze daha iyi hizmet sunarak bekleyle-
rinize cevap vermek, görüşlerinizden ya-
rarlanarak Dergi'yi geliştirmek ve iyileş-
tirmektir. Bize ısk tutan katkılarınız
için bir kez daha teşekkür ederiz.

Bu sayının «Ekonomik Yorumlar» bölü-
münde, «1984 Yılıın Sonbaharında Tür-
kiye'nin Ekonomik Durumu» ele alın-
maktadır. Konuşmacılarımız, ekonomimi-
zi çok yönlü olarak değerlendirmekte,
olumlu ve olumsuz gelişmeleri ortaya
koymaktadırlar. Yapılan açıklamalardan,
geçtiğimiz dönemde; üretimde ve yatırı-
mlarda artma, dış ekonomik ilişkiler-
de gelişme olduğu; buna karşın dolar
kuru ve dolanımdaki paranın büyük çap-
ta arttığı, kamu gelirlerinde önemli bir
reel gerileme olduğu, enflasyonun ise
kontrol altına alınmadığı anlaşılmakta-
dır. Enflasyonun aşağı çekilmesinden an-
cak 1985'de söz edilebilecektir.

Dergi'deki diğer yazıların da ilginizi çe-
keceğini umuyoruz. Bu arada «KİT'ler-
de Yapılan Son Düzenleme» ve ilk bölü-
münü sunduğumuz «Türkiye'de Özel
Kesimin Dış Borçlanması» başlıklı yazı-
ları okumanızı, özellikle tavsiye ederiz.

Saygılarımızla,

AYLIK DERGİ

EKİM 1984

YIL: 21

SAYI: 10

200 LİRA

İDARE YERİ: Çatalçeşme Sokak, No. 17, Kat 4; Çağaloğlu - İstanbul • TELEFON: 528 34 11
• YAZIŞMA: P.K. 769; Karaköy - İstanbul • AÇIKLAMA: Dergimizde çıkan yazılar kay-
nak göstermek koşuluyla alınabilir • YILLIK ABONE: 2.400.- TL; Öğrencilere 1.200.- TL
• İLAN FİYATLARI: Arka kapak 30.000.- TL, Ön kapak içi 22.500.- TL, Arka kapak içi
20.000.- TL, Tam sayfa 15.000.- TL, Yarım sayfa 10.000.- TL, Çeyrek sayfa 5.000.- TL, Renk
farkı 7.500.- TL • BASKI: Met/Er Matbaası, Telefon: 528 28 90 • Tarihi: 1 Ekim 1984.

üretimden ihracata

tariş, müşteri, ortak yüzbinlerle elele, kuşak kuşak

T **MİLLİ AYDIN BANKASI T.A.Ş**
TARİŞBANK
"Onurlu Banka"

Adres • Fevziye Bulvarı 132/1
ÇANKAYA-İZMİR Yatac. 52 433 Mah. Tr.
Telefonlar • Genel Müdürlük: 25 84 90 (10 hat)
• Merkez Şube: 14 50 78 - 14 50 80 - 12 08 42

STAMPAN

Özal Hükümeti'nce KİT'lerde Yapılan Son Düzenleme

* 233 Sayılı Kanun Hükmünde Kararname *

PROF. DR. DÜNDAR SAĞLAM

I — GİRİŞ

UZUN yıllardır kamuoyunda yoğun tartışma konusu olan Kamu İktisadi Teşebbüsleri (KİT) yeniden düzenleme çalışmaları, Özal Hükümeti'nin 18 Haziran 1984 tarihinde yürürlüğe koyduğu 233 sayılı Kanun Hükmünde Kararname (KHK) ile yeni bir boyut kazanmış bulunmaktadır. Bu yasal düzenlemenin getirdiği değişiklikleri incelemeyi önce, son yıllarda bu konuda yapılan girişimlerden kısaca söz etmek yerinde olacaktır.

Bilindiği üzere, 1964 yılında yürürlüğe giren 440 sayılı çerçeve Yasa'sında öngörülen KİT kuruluş kanunlarının çıkarılmamış bulunması, hukuki yapı ve denetim sisteminde görülen dağınıklıklar söz konusu yasadaki köklü değişiklikler yapılması düşüncelerinin doğmasına yol açmıştır. Ayrıca 1971 yılından sonra bütün KİT'leri kapsayan yeni örgüt modellerinin (Tek Holding - Sektör Holdingi modelleri gibi) gündeme getirilişi, söz konusu reform çalışmalarının

çerçevesini ve içeriğini önemli ölçüde genişletmiştir.

Bu bakımdan 12 Eylül 1980 Harekâtı'ndan sonra işbaşına gelen Ulusu Hükümeti, KİT'lerde yapılacak yeni düzenlemelerle ilgili zengin bir arşivi elinin altında bulmuştur. Ulusu Hükümeti kronikleşen bu sorunu çözmek için, kararlı bir davranışla işe koyulmuş ve 20 Mayıs 1980'de yayımladığı 60 sayılı KHK ile 440 sayılı Yasa'yı yürürlükten kaldırmıştır. Bu tarihten sonra gerek Ulusu, gerek Özal Hükümetlerinin KİT'lerle ilgili olarak çıkardıkları yasaların çokluğu bu konuda uzun yıllardır kafa yoran kişileri bile şaşkırtacak miktarda olmuştur. Bunların başlıcaları Resmi Gazete'de yayımlanış tarihleri itibarıyla aşağıda gösterilmiştir:

1 — 20 Mayıs 1983 tarihli İktisadi Devlet Teşekkülleri ve Kamu İktisadi Kuruluşları Hakkında 60 sayılı KHK.

2 — 5 Ekim 1983 tarihli, 60 sayılı KHK'nin bazı maddelerinin değiştirilmesi hakkında 89 sayılı KHK.

3—22 Ekim 1983 tarihli İktisadi Devlet Teşekkülleri ve KİK hakkında 2929 sayılı Kanun.

4—28 Ekim 1983 tarihli Resmi Gazete'de yayımlanan bir seri kanun hükmünde kararname ile KİT'lere ait kuruluş yasaları yürürlüğe konulmuş ve arkasından bu kuruluş yönetim kurulu ve genel müdürlüklerine 3 yıl için tayinler yapılmıştır.

5—6 Kasım 1983 seçimleri ile işbaşına gelen Özal Hükümeti, Ulu-su Hükümeti'nce yapılan düzenlemeleri yeniden gözden geçirerek KİT konusundaki yasalara yenilerini eklemiştir. Bunlar arasında 14 Aralık 1983 tarih ve 174 sayılı Bakanlıkların Kuruluş ve Görev Esaslarını Yeniden Belirleyen KHK özel bir yer tutmaktadır. Bu yasa ile, hükümette bakanlık sayısı 13'e indirilmiş, KİT finansman sorunları yeni kurulan Hazine ve Dış Ticaret Müsteşarlığı'nın yetkileri arasına alınmış, bazı KİT'ler yeni teşkil edilen Devlet Bakanlıklarına bağlanarak «İlgili bakanlık» konusunda tartışmalı bir durumun ortaya çıkmasına sebep olunmuştur.

6—17 Mart 1984 tarih ve 2983 sayılı «Tasarrufların Teşviki ve Kamu Yatırımlarının Hızlandırılması» hakkında Kanun KİT'lerle ilgili önemli hükümleri içermektedir.

7—18 Haziran 1984 tarihli Kamu İktisadi Teşebbüsleri hakkında 233 sayılı KHK, bu konuda en son çıkarılan çerçeve yasası olarak yazımızın konusunu oluşturacaktır.

Buraya kadar anlatılanlar KİT'lerin son birbuçuk yıl içinde ne kadar büyük sarsıntı geçirmekte olduğunu, yönetici ve çalışanların bu istikrarsız ortam içinde verimli çalışmalarının mümkün olamayacağını bize açık biçimde göstermektedir.

II—233 Sayılı Kanun Hükmünde Kararname

233 sayılı KHK, KİT'ler konusunda Özal Hükümeti'nce yürürlüğe konulan son çerçeve yasasıdır. Bu yasanın genişliğine ve derinliğine bir analizini yapmak bu makalenin kapsamını aştığından, burada sadece yapının temel noktalarına ve özelliklerine değinilmekle yetinilecektir.

A. KİT'lerin Sınıflandırılması

233 sayılı KHK, sermayesinin tamamı devlete ait olan KİT'leri, İktisadi Devlet Teşekkülü (İDT) ve Kamu İktisadi Kuruluşu (KİK) olarak ikiye ayırmıştır. Bu ayırım Ulu-su Hükümeti döneminde yürürlüğe konan çerçeve yasasında (2929 sayılı Kanun) da mevcuttu. Yönetim ve örgütlenmesi İDT'ne tıpatıp benzeyen KİK adıyla yeni bir kuruluş türünün yaratılmasının nedeni, bu kanunun incelenmesinden tam olarak anlaşıl-mamaktadır. Kanun koyucunun amacı; kamu hizmeti niteliği ağır basan kuruluşları bu kategori içine dahil ederek fiyat, tarife ve zararın karşılanması gibi konularda Hükümetin daha serbest hareket etmesini sağlamak şeklinde anlaşılabilirse de; kapsam içine alınan kuruluşlar incelendiğinde, bu ayırımın önemi büyük ölçüde kaybolmaktadır. Gerçekten TKİ, TPAO, Denizcilik İşletmeleri gibi temel mal ve hizmet üreten kuruluşlar İDT statüsünde sınıflandırıl-ken; PTT, Çaykur, THY, Uçak Servisi gibi kuruluşların KİK statüsünde sınıflandırılmasının sağlam gerekçesini bulmak mümkün olmamaktadır. Üstelik «KİK'lere ait fiyat ve tarifelere sosyal faydayı artırmak amacıyla Ekonomik İşler Yüksek Koordinasyon Kurulu kararı ile müdahale edilebi-

lir» hükmü (Md. 37/2) uygulamada karışıklıklara yol açacak niteliktedir.

B. KİT'lerin Bağlı Olduğu Bakanlıklar

Ulusu Hükümeti döneminde yürürlüğe konulan 2929 sayılı Yasa, ilgili bakanlıklar bakımından mevcut durumu koruduğu halde; Özal Hükümeti'nin yürürlüğe koyduğu 233 sayılı KHK, bu konuda köklü değişiklikler yapmıştır. Buna göre İDT ve KİK'ler 9 bakanlığa bağlanmıştır. KİT'lerden 12'si Başbakanlığa, 7'si Tarım, Orman ve Köy İşleri Bakanlığı'na, 7'si Ulaştırma Bakanlığı'na, 4'ü Sanayi ve Ticaret Bakanlığı'na, 3'ü Maliye ve Gümrük Bakanlığı'na, diğerleri başka bakanlıklara bağlanmıştır. Esas görevi Bakanlar Kurulu'na başkanlık etmek ve bakanlıklar arasında koordinasyonu sağlamak olan Başbakanlığa 12 KİT'in bağlanması, Başbakanlığın temel faaliyetlerini aksatabileceği gibi, kamu yönetimimizde egemen olan merkezîyetçi eğilimleri güçlendirmesi bakımından da sakıncalı olduğu düşüncesindeyim. Bu durumu ile Başbakanlık, âdeta bir İşletmeler Bakanlığı görünümünü kazanmıştır.

Özal iktidarınca gerçekleştirilen bakanlıklar düzenlemesinin, dünyada bu alandaki son eğilimler dikkate alınarak ciddi bir eleştirisi yapılmış değildir. Yalnız hemen şunu söyleyebiliriz; Başbakanlıkta yeni bir Teftiş Kurulu'nun kurulması, devletimizde teftiş bolluğundan yakınan Sayın Özal'ın sözleri ile çelişki teşkil etmektedir. Gerçekten, Devlet Denetleme Kurulu, Başbakanlık Yüksek Denetleme Kurulu gibi mevcut kontrol organlarına, 233 sayılı Yasa ile Başbakanlık Teftiş Kurulu adında yeni bir Kurul eklenmiş bulunmaktadır.

C. Ekonomik İşler Yüksek Koordinasyon Kurulu

İDT ve KİK'lerin birbirleriyle olan ilişkilerinde genel koordinasyonun sağlanması ve bunların ortak sorunları hakkında karar alınması görevi Ekonomik İşler Yüksek Koordinasyon Kurulu'na verilmiştir. Bu kurulun, Başbakanlık Teşkilatı Hakkında 203 sayılı KHK'nin 30'uncu maddesine göre Bakanlar Kurulu'nca 6/8/1934 tarihinde kurulması kararlaştırılmıştır. Kurul 10 Bakan ve 4 yüksek düzeydeki yetkiliden oluşmaktadır. Kurulun KİT'ler üzerinde son derece geniş yetkileri vardır. KİT'lerin merkezi, sermayeleri, müesseselerin bağlı ortaklık veya iştirak haline getirilmeleri, KİK'lere ait fiyat ve tarifelerin tespiti, sözleşmeli personel istihdamı gibi çok çeşitli konularda karar alma yetkisi bu kurulda bulunmaktadır.

Ticari ve sınai karakterdeki işletmelerin ortak sorunlarının bu kadar geniş bir kurulda işletmecilik prensiplerine uygun olarak koordine edilmesinin güç olacağı kanısındayım. Özel sektörde holding merkezlerine yerine getirilen bu türlü görevlerin bakanlardan oluşun böyle bir kurulca tam olarak yerine getirilmesini beklemek, bana fazla iyimserlik gibi görünmektedir. Ayrıca bu kurulun görevi sadece KİT'lere ait sorunları çözmek değildir. Ekonomik hayatla ilgili Başbakanlık ve Bakanlıklarca önemli görülen konular ile it-

◆ Susmanın gücüne inanıyorum; bu konuda saatlerce konuşabilirim.

George Bernard Shaw

halat ve ihracatla ilgili kararları almak da bu kurulun görevleri arasında sayılmaktadır.

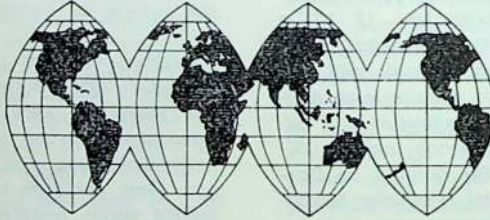
D. KİT Genel Yatırım ve Finansman Programının Hazırlanması

Bilindiği üzere, 440 sayılı Yasa, KİT'ler için finansmanda merkezilik prensibini benimsediğinden, yatırım ve finansman programının hazırlanması ve uygulanması konusunda ayrıntılı hükümlere yer vermiştir. Her yıl kasım ayının sonuna kadar bitirilmesi gereken bu doküman, Maliye Bakanlığı'nda Genel Bütçe hazırlıklarıyla ahenkli bir biçimde yürütüldü. 233 sayılı Yasa, KİT'lere ait yatırım ve finansman programının DPT tarafından Hazine ve Dış Tica-

ret Müsteşarlığı'nın görüşü alınarak hazırlanacağını söylemektedir (Md. 32/3).

KİT yatırım ve finansman sorunlarının evvelce yapılan düzenleme ile Hazine ve Dış Ticaret Müsteşarlığı'nın yetkileri arasında sayılmasına rağmen, şimdi DPT'ye verilmesini anlamak kolay değildir. Esasen Özal Hükümeti'nce yapılan düzenlemelerden sonra Genel Bütçe - Hazine bütünlüğü bozulmuş ve Başbakan Yardımcılığı ile Maliye ve Gümrük Bakanlığı arasında paylaşılmıştır. Şimdi KİT finans sorunlarının DPT'ce hazırlanması, bu dağınıklığı daha da artıracak niteliktedir. DPT'nin icra yetkileri ile donatılması ayrıca hatalıdır.

Özal Hükümeti'nce gerçekleştiri-

Türkiye'de ve bütün dünyada

Akbank Türkiye'de ve bütün dünyada hizmetinizdedir.

İhracat-İthalat işlemlerinizi, döviz-mevduat-kredi hesaplarınız ve tüm bankacılık sorunlarınız için Akbank'ın deneyiminden ve dış dünyadaki itibarından yararlanın.

Yurtiçinde Akbank şubeleri, yurt dışında Akbank Temsilcilikleri ve Akbank'ın bütün dünyadaki birinci sınıf muhabirleri ile sürdürdüğü işbirliği, tüm bankacılık sorunlarınızı kısa sürede çözüme ulaştırır.

Dış Temsilcilikler

NEWYORK FRANKFURT LONDRA

Essen, Batı Berlin, Münih, Hamburg, Stuttgart, Hannover

AKBANK
Güveninizin eseri

REPRO

len Bakanlıklar düzenlemesi; Bütçe, Hazine, KİT finansman birliğini bozduğundan; gelecekte daha büyük sakıncalar yaratacak niteliktedir. Maliye ve Gümrük Bakanı Sayın Vural Arıkan'ın gazetelere yansıyan Hazine ile ilgili sözleri de bu endişelerimizi doğrular niteliktedir.

E. Yönetim Kurulunun Seçimi ve Kompozisyonu

Teşebbüslerin yönetim kurulları bir başkan ve beş üyeden oluşmaktadır. Genel müdür yönetim kurulu başkanıdır ve ilgili bakanın teklifi üzerine ortak karar ile atanır. Yönetim kurulu üyelerinden ikisi ilgili bakanın, biri Hazine ve Dış Ticaret Müsteşarlığı'nın bağlı olduğu bakanın, ikisi teşebbüs genel müdür yardımcılarının arasından ilgili bakanın teklifi üzerine ortak karar ile atanır. Yönetim kurulunun dört üyesi ile genel müdür bakanın önerisi üzerine ortak karar ile atandığından, kuruluşlar üzerinde bakanlıkların büyük ağırlığı olacaktır. Bunun KİT'lerin amaçları arasında sayılan özerk bir tarzda yönetilmeleri ilkesiyle bağdaşmayacağı açıktır. Şimdiye kadarki uygulamada bakanlıkların gözetim ve denetim hakkının, gözetmek sınırının çok ötesinde âdeta yönetmek şekline dönüşüğünü, yapılan müdahalelerin kuruluşları çalışamaz duruma düşürdüğünü biliyoruz.

İki genel müdür yardımcısının yönetim kurulu üyesi yapılması, karar organı ile icra organının karışmasına yol açacağından, işletme biliminin temel ilkelerine de aykırı bulunmaktadır. Gerçekten icra organı olarak hazırladıkları bir konuyu gene kendilerinin karar organı olarak onaylamaları, çeşitli sakıncaları bünyesinde

de taşımaktadır. Altı kişilik yönetim kurulunda başkan dahil üç üyenin genel müdürlükten gelmesi, işletmelerde yönetim kurullarının fonksiyonlarını iyi bilmeyen bir düşüncenin mahsulü olsa gerektir.

233 sayılı KHK'nin getirdiği bir diğer yenilik, kamu personelinin teşebbüs yönetim kurullarına seçilebilmesi ile ilgili hükümdür (Md. 7/3, 49/3). 657 sayılı Devlet Memurları Yasası'nda başka görev yasağı ile ilgili hüküm, bu suretle önemli bir değişikliğe uğramıştır. Eskiden yalnız Hazine hissesi ile ilgili olarak Maliye Bakanlığı personeline tanınan bu ayrıcalığın bütün kamu personeline teşmil edilmesi; KİT'lerin bakanlıklara daha sıkı bağlanmalarına, bürokratik eğilimlerin güçlenmesine, işletme esnekliği ve özerkliğin zayıflamasına yol açacaktır.

Bu gelişmelerin KİT'leri giderek bakanlık memurları ile yönetilen, esneklik ve dinamizmi yok olmuş devlet dairelerine benzetmesi mümkündür.

III — SONUÇ

KİT'ler Türk ekonomisinin temel taşlarıdır. Bu kuruluşlar verimli ve rasyonel çalışan işletmeler haline getirilmedikçe, ekonomik kalkınma sorunumuzu çözmemiz imkânsızdır. Yasalarda yapılan değişikliklerle bu kuruluşların hemen düzeleceğini ummak büyük bir yanılgıdır. Uluslararası piyasalardaki gelişmeler ve teknolojik yenilikler, işletmelerde süratli karar alıp uygulamayı başarının önemli faktörü haline getirmiştir.

Önemli olan tecrübeli, bilgili ve yetenekli kişileri bu kuruluşların yönetim kurullarına ve genel müdürlüklerine atamak suretiyle onlara geniş yetki ve sorumluluk vermektir.

Süper Sistem

Rasyonel bankacılık anlayışı içinde,
sektördeki gelişmeleri izleyen
Garanti Bankası,
formaliteleri sınırlandıran,
işlemleri çabuklaştıran kendine özgü
bir sistemi bütün şubelerinde
uygulamaktadır.

GARANTİ BANKASI

Konut ve İşyerlerinde

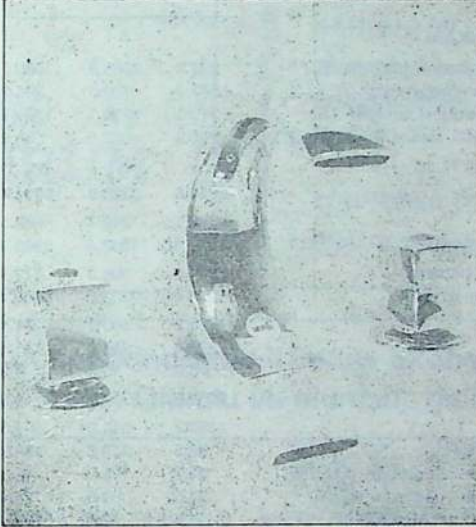
E.C.A. Kullananlar Birer Yatırım Uzmanıdır

E.C.A.

Ülkemizde ister klasik, ister modern, banyo ve mutfak armatürü denince akla gelen ilk isim...

E.C.A.: Üstün kalite, üstün estetik...E.C.A.:

Zengin çeşit... E.C.A.: Kesin güvence...

E.C.A.®

GENEL DAĞITIM **ELMOR**

ekonomik göstergeler

	1982	1983	1984		
			Mayıs	Haz.	Tem.
T.C. MERKEZ BANKASI					
Altın ve döviz mevcudu (milyon \$)	921.9	1209.8	1090.7	955.3	991.6
Tedavüldeki banknotlar (milyar TL.)	542.7	730.5	704.9	812.9	800.4
Merkez Bankası kredileri (milyar TL.)	910.5	1234.1	1107.6	1268.8	1212.8
Hazineye kısa vadeli avans (milyar TL.)	266.2	338.6	385.4	440.7	447.2
BANKALAR (milyar TL.)					
Toplam Mevduat	2614.8	3386.8	3614.9	3692.3	
Ticari	660.1	819.7	682.1	715.4	
Tasarruf	1508.6	1932.4	2408.1	2488.3	
Vadesiz Tasarruf	274.2	598.8	319.7	315.7	
Vadeli Tasarruf	1234.4	1333.6	2088.4	2172.6	
Resmî	220.3	365.3	404.4	374.0	
Bankalar	220.4	257.9	111.1	105.3	
Diğer Mevduat	5.3	11.5	9.3	9.3	
Toplam Krediler	2044.2	2739.3	2749.0	2973.5	
Tarım	353.7	511.6	547.0	576.3	
Kalkınma Bankaları	90.5	128.2	134.0	132.7	
Küçük Esnaf ve Sanatkâr (Meslek)	91.7	125.0	143.8	144.1	
İpotek Karşılığı (Gayrimenkul)	34.5	69.6	78.4	82.7	
Denizcilik	34.4	43.2	39.4	49.6	
Ticari, Sınai, Sair	1428.7	1827.9	1769.8	1949.6	
İller Bankası	10.7	33.9	36.6	38.6	
PARA ARZI (milyar TL.)	1366.3	1879.4	1592.2	1683.5	1619.0
FİYATLAR (1963 = 100; Tic. Bak.)					
Toptan Eşya Fiyatları İndeksi	4816.5	6784.5	8649.4	8691.2	8738.9
Gıda Maddeleri ve Yemler	4030.6	5862.6	7859.6	7744.6	7696.5
Sanayi Hammaddesi ve Yarı Mamul	6126.3	8320.9	9965.6	10268.9	10476.2
İstanbul Geçinme İndeksi	5597.3	7656.3	9375.2	9564.6	9810.6
Ankara Geçinme İndeksi	4557.0	6135.7	7533.8	7842.0	7923.5
DIŞ ÖDEMELER (milyon \$)					
Dışalım	8842.0	9235.0	3981.6	4827.6	5721.3
Dışsatım	5746.0	5727.8	3007.8	3529.2	3966.4
İşçi Dövizleri	2186.6	1553.6	481.5	623.6	

1 — Banka kredilerine Devlet Yatırım Bankası kredileri dahil değildir.

2 — Vadeli tasarruf mevduatına ihbarlı mevduat dahildir.

3 — TCMB kredilerine, 1982 yılı sonunda konsolide edilen 60.662 milyon TL. Tarım Satış Kooperatifleri kredisi dahil değildir.

ekonomik yorumlar

AÇIK OTURUM

KATILANLAR :

- Prof. Dr. Demir DEMİRGİL
- Ertuğrul İhsan ÖZOL
- Prof. Dr. Yüksel ÜLKEN

YÖNETEN :

- Prof. Dr. Erdoğan ALKİN

1984 yılının sonbaharında Türkiye ekonomisinin durumuna bakış. Olumlu ve olumsuz gelişmeler.

ALKİN — Bugünkü açık oturumumuzda 1984 yılı sonbaharında ekonominin durumunu inceleyeceğiz. Okuyucularımızın bildiği gibi yıl içerisinde sık sık konjonktür toplantısı adını verdiğimiz bu yuvarlak masa toplantılarını yahut açık oturumları yapmakta ve ekonomiyi değerlendirmekteyiz. Ancak ekonomi ile ilgili istatistikler, özellikle üretim ve yatırım ile ilgili olanları oldukça gecikmeli olarak yayımlanmaktadır. Ekonomik konjonktürü incelerken bunu da dikkate almak gerekiyor. Yıl ortasını geçeli epey oldu; ekonomik politikanın getirdiği zorluklar dolayısıyla özel sektörden gelen birçok şikâyet var. Özellikle sıkı para politikasından şikâyetler son derece yoğunlaştı. Üretimin ve yatırımların durduğu iddiaları var. Ancak elimiz-

de bu iddiaları aydınlatabilecek istatistikler yok. İktisat politikasında yoğun şikâyetlerin haklılığını ve haklılığını yine de bu Eylül ayında tartışma durumundayız. Ayrıca hükümetin başarısının dokuz ayın sonunda değerlendirilmesi gibi hatırlayacaksınız yılbaşında- âdeta bir ilke ortaya çıkmıştı. Bunun için, sanıyorum, birçok yayın organı da hükümetin dokuz aylık icraatını değerlendirirken, iktisadi icraata da yer verecektir. Bu açıdan bütün bu noktaları, bu eleştirileri bu toplantı içinde derleyip toparlamaya çalışacağız.

Önce Sayın Demirgil'den 1984 Eylül ayında ekonominin durumunu nasıl gördüğünü, sadece rakamlarla değil, kendi eleştirileri ve yorumlarını da katarak anlatmasını rica ediyorum.

1984 sonbaharında türkiye ekonomisinde gözlenen olumlu ve olumsuz gelişmeler

DEMİRGİL — Efendim, Türkiye ekonomisinin 1984'ün sonbaharındaki durumunu üç olumlu nokta ve üç de olumsuz nokta etrafında toplamakta yarar görüyorum. Önce olumlulardan başlayalım. Olumlu gelişmeler; üretimde ve özellikle sınai mal üretiminde, nispeten sıkı para politikasında ve yatırımlarda göze çarpmaktadır. Olumsuz gelişmeler ise kamu gelirlerinde yetersizlik, enflasyon ve dolar kurunun yükselmesi ile ilgilidir. Söze üretimle başlayalım ve üretimin Türk ekonomisi içindeki önemini de belirtelim. Özellikle 1980 kararlarından sonra üretim oldukça önemli bir gerileme ve duraklama geçirmiştir. Ancak, 1984 yılının ilk beş ayında göze çarpan husus, imalat sanayiindeki üretimin bir patlamadan geçtiğidir. Yani, bugüne kadar görmediğimiz ve alışkın olmadığımız bir ekonomik faaliyet cereyan etmektedir. Ve bunun 1984'ün sonuna kadar devam etmesi ihtimali de kuvvetlidir.

Önce dayanıklı tüketim mallarından başlayacağız. İç konjonktüre karşı oldukça hassas olan dayanıklı tüketim malları üretimi umulmayan bir artış hızı göstermektedir. Yeni bir mal olması nedeniyle renkli televizyon üretiminin % 144 oranında artması beklenir. Ama kamyonet üretiminin % 74, otomobil üretiminin % 50 oranında artması; dış lastik üretiminin % 34 oranında, iç lastik üretiminin ise % 42 oranında artması; beklenenin çok üstünde gelişmelerdir. Diğer taraftan üretilenlerin % 95'i satılmıştır. Yani bir yerde üretim artışları ile satışların paralel gittiği, stok için çalışılmadığı ve üretimin çok iyi planlandığı neticesi de

buradan çıkmaktadır. Üretimle satışlar arasında çok yakın bir paralellik göze çarpmaktadır. Stok artışı aşağı yukarı bütün dayanıklı mallarda ancak % 5 kadardır.

ALKİN — Çok güncel bir şikâyet var Sayın Demirgöl; izin verirsiniz bunu belirtiyim. Gerçi elimizde kesin rakam yok ama yaz için de yurt dışından dönenlerin getirmiş oldukları kullanılmış araç, hatta ev eşyasının; bazı otomotiv mamulleri üreten firmaları ve bunun yanı sıra bazı dayanıklı tüketim malları üreten kuruluşları talep yönünde bir sıkıntıya soktuğu, bu yüzden satışların düştüğü iddia ediliyor. Çünkü elimizdeki üretim ve satış istatistikleri 1984 Mayıs sonu itibarıyla. Oysa şikâyetlerin yoğunlaştığı aylar Haziran, Temmuz ve Ağustos'tur. Daha sonra talebin yine kullanılmış araçlardan yerli yeni araçlara doğru döndüğü de ileri sürülüyor. Fakat aradaki bu ikibuçuk, üç aylık bunalımın büyük sıkıntı yarattığı ve yılın başlarında otomotiv sanayiindeki patlamanın sonraki aylarda devam etmediği iddiaları var. Bu konuda bir bilginiz var mı?

DEMİRGİL — Bu hususta ancak mantığımızı kullanarak bir sonuç çıkarabiliriz. Burada şimdide kadar Mayıs ayı sonu itibarıyla müşahade edilen güzel bir ayarlama söz konusudur. Yani satışların üretim artışlarıyla paralel bir şekilde artmış olması... Bu iyi bir planlamayı göstermektedir. Ancak, Mayıs ayından sonra benzer ve rakip mallar ithal edildi ise, o takdirde yerli mal satışlarının bundan olumsuz etkilenmesi, dolayısıyla üretimin olumsuz etkilenmesi ihtimali mevcuttur. Fakat elimizde şu anda bu durumu açıkça kanıtlayabilecek yeterli dene mevcut değildir.

ALKİN — İddialara göre, yerli

AÇIK OTURUMA KATILANLAR: Yukarıdaki fotoğrafta, soldan sağa doğru; Ertuğrul İhsan Özol (Türk Sanayicileri ve İş Adamları Derneği Genel Sekreteri), Prof. Dr. Yüksek Ülken (İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Öğretim Üyesi), Prof. Dr. Erdoğan Alkin (İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Öğretim Üyesi) ve Prof. Dr. Demir Demirgil (Boğaziçi Üniversitesi Öğretim Üyesi); «1984 Yılıın Sonbaharında Türkiye Ekonomisinin Durumu» konulu «Ekonomik Yorumlar» toplantısında bir arada görülmüşlerdir.

mamullerde talep daralmasını yaratan libere ithalat değil, ona göre çok daha ucuza gelen kullanılmış mal ve araç ithalidir.

DEMİRGİL — Sanırım bu konuyu bir başka toplantıda, istatistikler elimize geçtikten sonra daha sağlıklı bir biçimde tartışabiliriz. Hemen ilave edeyim ki, üretim artışı gösteren sadece dayanıklı tüketim malları değildir. Temel bazı malların üretim artışları, yatırım alanında da olumlu gelişmelerin olduğunu göstermektedir. Çimento üretimi yılın ilk beş ayında % 15,9 oranında artmıştır. Bu, yıllardan beri alışkın olmadığımız bir artıştır. Hatta son yıllarda gerilemeler bile olmuştur. Bu bakımdan %15,9 çimento üretimi artışı çok önemli bir göstergedir. Aynı dönem zarfında çimento ihracatının gerilemiş olduğunu hesaba katarsak, bu artış daha da önem kazanmaktadır. Yani dahi-

li piyasa canlıdır; yatırım yapılmakta, inşaat yapılmaktadır. Talep mevcuttur ve üretim de buna göre ayarlanmaktadır. Bu itibarla bir dönüm noktasında olduğumuza dikkati çekmek isterim.

Sınai üretimin diğer bir göstergesi olan enerji üretimi ise % 8,8 oranında artmıştır. Bu artışın daha ziyade sanayiden kaynaklanması, yani 1983'e nazaran 1984'de toplam enerji tüketiminin daha büyük bir kısmının sanayi tarafından absorbe edilmesi, bu % 8,8'in çok üstünde bir sınai enerji tüketimi ile karşı karşıya olduğumuzu, bunun da % 16'ya yakın olduğunu göstermektedir. Bu da çok önemli bir göstergedir. Son dört-beş yıldan beri Türk sanayinin içinde bulunduğu bunalımdan çıkmaktadır, bütün aksi iddialara rağmen...

Diğer mallarda da gübrede, kâğıt-

ta, sıvı çelikte, dokumada benzer gelişmeler olmaktadır. Kapasite kullanımı süratle artmaktadır. Bazı mallarda % 100 kapasite aşılmıştır. Dış lastiklerde % 105, iç lastiklerde % 101 kapasite kullanımı gerçekleşmiştir. Bu itibarla kısa zamanda yatırım ihtiyacı, yani hızlandırma prensibine göre yatırım ihtiyacının bazı sektörlerimizde ortaya çıkması ihtimali, 1984 - 1985 yıllarında oldukça kuvvetlidir.

İsterseniz biraz da boyutlardan bahsedelim. Mayıs ayında dayanıklı tüketim malları satışları 41 milyar lira olmuş. Bunu bir ortalama olarak kabul edersek 480 milyar liralık bir yıllık satış karşındayız. Biten konutlar Mayıs ayında 35 milyar, başlatılan inşaatlar ise 83 milyar harcama göstermektedir. Bu rakamlar yıllığa çevrildiği takdirde çok önemli bir harcama karşısında bulunduğumuz görülmüştür.

firmalar üretim patlamasını finanse etmek olanağını bulmuşlardır; üretim iyi planlanmış ve satışlarla paralellik göstermiştir; ihracat artışının yanı sıra iç talep canlanmıştır

Bütün bu gelişmelerden bazı sonuçlar çıkarmak mümkündür: (1) Finansman güçlüklerine rağmen firmalar bu üretim patlamasını finanse etmek imkânını bulmuşlardır. (2) Üretim iyi planlanmış ve satışlarla büyük bir paralellik göstermiştir. (3) İhracat artışı ile beraber iç talep de canlılık kazanmıştır. Bunu biraz da verilen yatırım teşvik bel-

gelerinden görmekteyiz. Yatırım eğiliminde % 53 bir artışın olduğu anlaşılmaktadır. Tabii bu % 53'ün nominal olduğunu kabul ediyoruz. Bunu biraz çimento da göstermektedir. Enflasyonun % 56 olduğu hesaba katılırsa, bu % 53'ün çok anlamlı olduğunu söyleyemeyiz. Ancak geçen yıllara göre bu artışın bir önemi vardır. Çünkü geçen yıllarda bu artış % 11 civarında idi. Bu bakımdan % 53 oranı yatırım eğiliminde çok önemli bir artışın olduğunu göstermektedir.

ALKİN — Herhangi bir yanlış anlamayı önlemek için isterseniz bir kere daha üzerinde duralım. Bu %53 artış, fiili yatırım harcaması artışı değildir; değil mi?

DEMİRGİL — Evet, bu % 53 oranı teşvik belgelerinde 1983 yılının ilk yarısı ile 1984 yılının ilk yarısının mukayesesi sonunda ortaya çıkmıştır. Nitekim bu yüzden eğilim kelimesini kullandım. Reel gelirler gerilerken satışların bu kadar büyük bir artış göstermesinin kaynağı, kanaatime, bankalarda 2.6 trilyon lira tasarruf mevduatı bulunduranlardır. Çünkü gelir bölüşümünün oldukça bozulduğu bir dönemde, dayanıklı tüketim malları ve diğer mallarda satışların bu kadar yoğun bir şekilde artması, elbette belirli bir sınıfın çok rahat bir talep patlaması yapması ya da yaratmasından ileri gelmiştir. Bu da kanaatime göre 2.6 trilyon lira civarında tasarruf mevduatı bulunduranlardan ve bunun faizlerinden yararlananlardır.

ALKİN — Bu noktayı biraz daha açar mısınız? Çünkü bilindiği gibi sıkı bir para politikası uygulanmış iddiası var. Oysa karşıt fikirde olanlar bugün herhangi bir sıkı para politikasının uygulanmadığını söylüyorlar. Bununla ilişkili olarak ekonominin parasal cephesi ile ilgili bilgiler de verebilir mısınız? Parasal

göstergeler arasında bu hızlı üretim artışını ve canlanan yatırım eğilimini destekleyen göstergeler var mı?

DEMİRGİL — Bu noktada sıkı para politikasını iki bakımdan incelemekte yarar vardır. Bir taraftan emisyon hacmine ve dolanımındaki paraya bakmak gerekir. 31 Ağustos itibarıyla 910,5 milyar liraya yükselmiş olan emisyon hacmi, Ağustos 1983 sonuna göre % 62,4 oranında bir artış göstermiştir. Aynı dönem zarfında enflasyonun % 56 olduğu hesaba ka-

Prof. Dr. Demir DEMİRGİL

lırsa, piyasadaki para miktarının cari enflasyonu devam ettirecek kadar bol olduğu söylenebilir. Aslında dolanımındaki paraya baktığımız zaman, fiilen tedavül eden paranın % 75 oranında artmış olduğunu görüyoruz. Bunun nedeni, banka kasalarındaki paranın hızlanan iş hacmine paralel olarak artacağına, Ağustos 1983'de 105 milyar liradan Ağustos 1984'de 96 milyar liraya gerilemiş ol-

masıdır. Bu itibarla % 75 fiili para dolanımını, % 56'lık enflasyonla mukayese edildiği zaman, sıkı bir para politikası izlendiği izlenimi biraz gölgenmektedir. Ancak diğer taraftan bir de kredi stoku diye bir gösterge vardır. 17 Ağustos itibarıyla kredi stokunun yıllık artışının % 30,8 olduğunu görüyoruz. % 56'lık bir enflasyon karşısında % 30 ortal kredi stoku elbette ki yetersizdir. Üstelik de batak kredilerin mevcudiyetine rağmen bunlara faiz uygulamasına devam edilmesi, gerçek kredi artışını fiilen daha da daraltmaktadır.

Buradan şu neticeyi çıkarıyoruz: İstenen galiba olmuştur. Yani firmaların kendi kendilerini finanse etmeleri için alınan tedbirler neticesini göstermiştir. Firmalar krediye fazla başvurmadan hatta çok az başvurarak sermaye artırımını ve diğer yollarla, otofinansman yoluyla üretim artışlarını finanse etmek olanağını bulmuşlardır. Yalnız bu değil, aynı zamanda yatırımlara da başlamış bulunmaktadır. Birkaç gösterge ile bunu açıklamaya çalışayım. Birinci gösterge çimento üretimidir. Biraz evvel değinmiştim. Tekrarlamama müsaade edin. Çimento üretimi ender görülen bir artış oranına erişti, % 16'ya yükseldi. Çimento ihracatının da azaldığı göz önünde tutulursa, burada önemli bir yatırım göstergesi karşındayız. Yatırımlar artmaya başlamıştır ve bu devam edecektir.

İkinci gösterge, 1984 yılının ilk yarısında yatırım malları ithalatının dolar değeridir. Bu % 2,6 oranında artış göstermiştir. Bunun bir kısmının dolar fiyatlarının artması ile ilgili olduğunu kabul etmek bile, yatırım malları ithalatında yine de gerçek bir artış olduğu anlaşılacaktır. Üçüncü gösterge, teşvik belgelerindeki artış oranıdır.

Dördüncü bir gösterge olarak kapasite kullanımı, üretim artışlarına

paralel biçimde artmıştır. Hatta bazı sahalarda kapasite kullanımını % 100' ün üstüne çıkmıştır. Bu itibarla bundan sonra özellikle kapasitelerini tam kullanan sektörlerde yatırım artışının gerekeceği açıktır. Beşinci gösterge de inşaat ruhsatlarının ilk beş ayda sayısında % 21, yüzölçümünde % 36, değerinde % 84 artış görülmüştür. Ayrıca bu, sadece niyetleri göstermektedir. Fiili bir yatırım değildir. Fakat hem sayısında, hem yüzölçümünde, hem de değerinde büyük

bir patlama karşısındayız. Bu son dört yıldan beri ilk defa meydana gelen bir olaydır. Bütün bu göstergeler üç yıldan beri bocalamakta ve yerinde saymakta olan yatırımların 1984'den itibaren olumlu bir yola girmiş olduğunu göstermektedir.

sorunların birçoğu kamu gelirlerinin yetersizliğinden kaynaklanmaktadır; enflasyon hâlâ kontrol altına alınamamıştır; dolanımdaki para büyük çapta artış göstermiştir

Buraya kadar anlattıklarım olumlu gelişmelerdir. Olumsuz olanların da en azından mevcudiyetlerinden bahsedeyim. Daha sonra da sizin ilavelerinizi dinleyelim. Birçok sorunlarımız kamu gelirlerinin yetersizliğinden kaynaklanmaktadır. Yılın ilk beş aylık verilerine göre konsolide bütçe gelirleri % 22 gibi enflasyon oranının çok altında olmuştur. Bu, yıllıktır. Genel bütçe gelirleri % 33,7; vergi gelirleri % 27,6 oranında artmıştır. % 56 enflasyon hızı ile mukayese edildiği zaman, reel bir önemli gerileme mevcuttur. Bu itibarla 1984 Mayıs ayındaki bu durum yıl sonuna kadar devam ettiği takdirde, devletin önemli finansman meseleleriyle karşı karşıya kalacağı anlaşılmaktadır. Devletin bir taraftan özel kesim finansmanından belirli bir şekilde ayrılmak mecburiyetinde kalacağı hatta çok ortodoks olmayan bazı tedbirlere başvurması ihtimali olduğu açıktır.

Diğer taraftan enflasyon hâlâ kontrol altına alınamamıştır. Ağustos 1984 sonu itibarıyla 12 aylık en-

banka ve ekonomik yorumlar

Aylık Dergi

Ciltlenmiş
eski sayıları:

- Bankacılar
- İktisatçılar
- Yöneticiler

ve ilgili alanlarda
yüksek öğrenim gören

- Öğrenciler

için en yararlı kaynak.

1983 yılı cildi :	2.000.— TL
1982 yılı cildi :	1.500.— TL
1981 yılı cildi :	1.000.— TL
1980 yılı cildi :	800.— TL
1979 yılı cildi :	800.— TL
1978 yılı cildi :	800.— TL
Önceki yıllar :	500.— TL

İSTEME ADRESİ :

Catalçeşme Sokak No.17/4

Cağaloğlu - İstanbul

TELEFON : 526 34 11

flasyon oranı tüketici fiyatlarına göre % 56'ya yükselmiştir. Ve son 12 ayın ortalama enflasyon oranı da % 42,6'ya yükselmiştir. Bu durumun önümüzdeki birkaç ay daha devam etmesi iki bakımdan beklenmektedir: (1) Mevsimlik olarak Ekim - Kasım - Aralık ayları fiyatların daha şiddetli olarak arttığı aylardır. Bu itibarla enflasyonu aşağı çekme konusunda başarı ancak 1985'de beklenebilir. Yani oldukça güç bir durum söz konusudur. Kısmen enflasyonla ilgili ola-

Prof. Dr. Erdoğan ALKİN

rak dolar kuru son bir yıl içinde enflasyondan çok daha hızlı bir artış göstererek, Eylül 1983'de 240 liradan % 66 artışla Eylül 1984'de 400 liraya yükselmiştir. Bu itibarla burada oldukça yüksek bir dolar değer artışı karşısındayız. Ve bu vasıtalı olarak enflasyonu etkilemektedir. Bütün bunlara rağmen parasal göstergeler özellikle M, olarak tavsif ettiğimiz para arzı, % 50,6 gibi enflasyonun biraz altında bir gelişme göstermektedir. Bu

arada M,de gerileme vardır. Fakat dediğim gibi bunun bir unsuru olan dolanımdaki para büyük çapta artmıştır. Fakat bu artış para arzını da sürükleyecek kadar değildir. Ya da para arzının diğer unsurları dolanımdaki para kadar artış göstermemiştir. Bu itibarla M, enflasyonun biraz altında bir artış göstermiştir.

ALKİN — Teşekkürler Sayın Demirgil. Sayın Özol, 1984 sonbaharına girerken Türkiye'nin ekonomik durumu hakkında, şimdi de sizin görüşlerinizi alabilir miyim?

ÖZOL — Sayın Demirgil'in izahatı bence son derece tatmin edici. Olumlu ve olumsuz noktaları son derece güzel izah ettiler. Ben de büyük bir kısmına katılıyorum. Bu bakımdan benim izahatım sadece Sayın Demirgil'in belki de zaman bulup da dokunamadığı bazı notların ayrıntılarına girmekten ibaret olacaktır.

ALKİN — Bir de dış ekonomik ilişkiler eksik kaldı. Yani ihracat, ithalat, işçi döviz gibi konular...

ÖZOL — İlk defa olarak, Sayın Demirgil'in de belirttikleri gibi, üretimde ve yatırımda son üç - dört senedir görülmeyen bir kıvrımda başlamış bulunuyor. Moneter göstergelere baktığımız zaman, bunlar reel değişkenlerdeki gelişmeleri tam aksettiremiyorlar. Yani moneter göstergeler reel olarak % 9 - % 10 olarak aşığıdan seyrettikleri halde, enflasyon ile yatırımlardaki ve üretimlerdeki artış gayet canlı seyrediyor. Bu da gösteriyor ki önümüzdeki dönem için belki de daha kuvvetli bir enflasyonist eğilime şahit olma ihtimali var. Bir de ekonominin geçiş döneminde olmasının doğurduğu sorunlar bulunmakta... Bu geçiş dönemi sorunları birtakım göstergelerin belli devrelere ait sonuçlarını muteber göstermiyorlar.

eski yatırım teşvikleri bugün bazı sektörler için hiçbir anlam ifade etmemektedir; cari kapasiteler de teşvik kapsamına alınmalı, banka sisteminin yükü azaltılmalıdır

Bazı sektörler bu yeni ekonomi politikasına uyum göstermiş bulunuyor. Mesela ihracat yapabilen sektörler, müteahhitler gayet olumlu gelişme gösteriyorlar ve bunlarla ilgili sektörler de bu buhranı atlatmış ve yatırımlara başlamış görünüyorlar. Buna mukabil bazı sektörlerde bir gerileme, nakit sıkıntısı bütün dehşetlikle kendisini gösteriyor. Bununla birlikte ekonomi bazı sektörleriyle uygulanan politikaya tam uyum göster-

meye başlamıştır; bazı sektörlerde ise hâlâ uyum sorunu bitmemiştir. Bunda tabii bankaların da rolü vardır. Çünkü bankalar bir süredir sanayinin ihtiyaç duyduğu kredileri veremiyorlar ve her sene giderek azalan bir ölçüde sanayinin ihtiyaçlarına cevap verebiliyorlar. Bu bakımdan otofinsanman olanakları olan firmalar veya dış kaynaklardan yararlanabilen firmalar kendilerini kuruyorlar. Buna karşılık tamamiyle banka ile çalışan işletme sermayesi kıt firmalar büyük bir buhranın içinde bulunuyorlar. Böyle bir geçiş döneminde gayet tabii idarenin de çok daha ayrıntılı ve geniş kapsamlı araştırma ve istatistiklerle durumu tespit ve teşhis etmesi gerekir. Zira alınacak genel tedbirler sektörlerin hepsini birden tatmin etmeyebilir.

Özellikle eski yatırım teşvikleri bugün bazı sektörler için hiçbir mana ifade etmemektedir. Bunların bir defa parasal ifadesinin ne olduğu belli değil. Yani kâğıt üzerinde bir teşvik sağlandığı zaman o firmaya belli yıllar zarfında ne kadar net yarar sağlandığının hesabı yapılamamaktadır. Bu bakımdan yapılacak hesapların içine henüz kullanılmayan cari kapasitelerin de dahil edilmesinde yarar vardır. Zira bunlar ileride istikbali olan sanayiler olabilir; bu bakımdan teşvik dairesinin yeni yatırımlar için talepleri bekleyecek yerde, kapasitelerini kullanmayan sanayilerin de durumunu inceleyerek onları da teşvik kapsamına alması, yani teşvikleri daha da genişletmesi tavsiye edilebilir. Çünkü koşullar değişmiştir ve bu koşullara uymada, yeni teknoloji kullanmada ve dış açılmada bazı sektörler gerçekten net ritöünü yüksek olan projelerle kendilerine gelebilirler. Nitekim bunu teyit eden gelişmeler var: İhracatçı ve müteahhit firmalar, içerdeki nakit sıkıntısı çeken firmaları satın alarak işlerini devam ettirmek-

tedirler. Bu da gösteriyor ki teşvik noksanlığından bir sürü firma el değiştirmektedir. Bu noktayı gözönünde tutarak, bence, ekonomideki şikâyetleri azaltmak bakımından cari kapasitenin de teşvik kapsamına alınması ve banka sisteminin üzerindeki yükün azaltılması, sistemin sıhhatte kavuşması bakımından son derece faydalı olacaktır.

sorunlar, piyasa ekonomisinin ana koşullarının Türkiye'de henüz tam anlamıyla yerleştirilememesinden doğmaktadır; katma değer vergisi bir an önce çıkarılmalıdır

1983 enflasyonunda biz tarım üretiminin düştüğünü tahmin etmiştik. Nitekim bu düşüklük 1984'e de bir parça sarkmış bulunuyor. Yani tarımsal üretimin resmi tahminlerin altında kalacağı söylentileri mevcut. Bu da gayet tabii fiyatları artırıcı bir etki yapıyor. Esas sorun, Sayın Demirel'in de işaret ettiği gibi, kamu sektörünün uygulamalarından doğmaktadır; özellikle bütçe kontrolü ve vergi gelirlerinin artırılmamasından ileri gelmektedir. Yani bir anlamda, vergi gelirleri artmazken, devlet harcamaları kontrol altına alınmamaktadır. Bu durum bütçe reform prosesinde, yeni modernizasyon tedbirlerinin zorunluluğunu ortaya koymaktadır. Yani İmparatorluk'dan devraldığımız bir muhasebe teşkilatı ve zihniyeti ile devlet masraflarında fayda/maliyet hesaplarını yapmamız ve ona göre bunları ayıklamamız imkânı bulunmamaktadır. Burada özellikle bütçe prosesinin bir an önce düzeltilmesi zorunludur.

Diğer yandan, KİT'ler büyük bir reform içine girmiş olmakla beraber, henüz özel sektör firmalarının gösterdiği dinamizmi gösterememişlerdir. Evet, personel politikası olumlu yönde değişmiş ve verimlilik artmıştır. Ancak bu, özel sektör firmalarıyla gerek ihracat yönünden, gerekse üretim yönünden başabaş değildir. Ayrıca yatırımlar içerisinde kamu sektörünün büyük bir payı (% 50 civarında) olması nedeniyle kamu sek-

Ertuğrul İhsan ÖZOL

töründeki yavaşlama GSMH'yı da etkilemektedir. Kamu sektöründe yatırım prosesi düzeltildiği takdirde, GSMH'ya katkı artırılabilir. Zannediyorum o zaman, Japonya'nın bir ara kaydettiği gibi, % 10'a yakın bir gelişme hızına belki Türkiye de kavuşabilir.

Esas sorun, piyasa ekonomisinin ana koşullarının henüz tam anlamıyla Türkiye'de yerleştirilememesinden doğmaktadır. Henüz teşvikler hedefine ulaşamamıştır. İhracat teşviklerinin yanında yeni devalüasyonlar

bekleyen bir ihracat sektörümüz vardır. İhracat teşviklerini uluslararası normlara uygun bir hale bir an evvel getirme zorunluluğundayız. Bu bakımdan Katma Değer Vergisi'nin bir an önce çıkarılması, vergi iadelerinin katma değer sistemi içinde halledilmesi ve onun dışındaki ihracat teşvik tedbirlerinin diğer ülkelerde uygulanan standartlara göre yapılması uygun olacaktır. Özellikle Japonya'nın ve Kore'nin büyük ihracatçı kuruluşları gibi kurumlara Türkiye'de büyük ihtiyaç vardır. Artık klasik elçilik teşkilatıyla yatırımların, dış satışların devam ettirilmesine imkân bulunmamaktadır. Nitekim bazı ülkeler Türkiye'de elçilik açmamışken, hatta fahri bir konsolosluk bile tesis etmemişken; biz birçok ülkelerde elçilik tesis ediyoruz, müşavirlikler açıyoruz. Fakat bunun bugünkü uygulamalar muvacehesinde ihracat artışına fazla yardımı olmuyor. İhracat teşvikleri bu anlamda yürüme-yince; arzdaki açığı vergi iadelerini zorlayarak ya da kur uygulamalarıyla kapatmaya çalışıyoruz.

Efendim, söz bana geçmişken diğer bir konuya temas emek istiyorum. Türkiye ekonomi tarihinin çok büyük bir transformasyonundan geçmektedir. Elimizdeki istatistikler maalesef yetersizdir. Bunların kapsamını, kalitesini ve zamanlamasını düzeltmek zorunluluğu vardır. Bu bakımdan belki de istatistik konusunda bir şura yapılarak, ülkemizin gerektirdiği rakam kadrosunun acele tespitinde ve bunların çıkarılmaya başlamasında yarar bulunmaktadır. Ben bu aşamada bu kadarla iktifa ediyorum.

ALKİN — Teşekkür ederim Sayın Özol. Sayın Ülken, sizin Sayın Demirgil'in ve Sayın Özol'un görüşlerine katacağınız ek bilgi ve yorumlarınızın neler olabilir?

firmaların özkaynak kullanmalarında çok olumlu bir gidiş var; ancak sıkı para politikası, söylenildiği gibi duyarlılıkla uygulanmamıştır

ÜLKEN — Sayın Alkin, Sayın arkadaşlarımla konuşmalarını büyük bir istifade ile dinledim. Katıldığımız noktalar çoğunlukta olmakla beraber bazı durumlarda sanırım yorum farklarımız olacaktır. Öncelikle belirtmeliyim ki, Sayın Demirgil'in yöntemiyle ekonominin olumlu ve olumsuz yönlerini tartmak, soğukkanlı ve nötr biçimde değer yargısına varmak, en isabetli bir yoldur. Yorumları yaparken önce şunu hatırlatmakta yarar görüyorum. 1984 yılı, Türk ekonomisinde kendinden önceki yıllara oranla performansı düşük bir yıl olarak geçmiştir. O bakımdan 1984 yılında

ES Yayınları sunar :

Prof. Dr. Ünal TEKİNALP

SERMAYE PİYASASI HUKUKUNUN ESASLARI

Bilim ve İş çevrelerinin beklendiği yapıt.
Fiyatı: 500.— TL

İsteme Adresi:

Ekonomik ve Sosyal Yayınlar A.Ş.
Calaçezme Sokak No: 17/4 Çoğaloğlu - İstanbul
Telefon: 26 34 11

Not: Ödemeli postalamı yapımız. PTT'ye göndermesini isteyenler, kitap bedeli ne 55— TL kitlen pul parasını ilave ederek, önceden fatura çıkarmaları gerekmektedir.

Kıtapçılar İçin Genel Dağıtım:

GE - DA

bu gerçeği akılda tutarak yorumlarımızı yapmakta sanırım bir ölçüde yarar vardır. Gerçekten 1984 yılının olumlu yanları içinde üretim artışındaki beklenmedik çıkışlar yanında asıl global olarak söyleyeceğimiz önemli nokta, GSMH'daki artışın ilk yapılan tahmine göre % 5.7 olmasıdır. Bu, yanlışlıyorsam 1976 yılından beri gördüğümüz en yüksek rakamdır. Yıl sonunda oranın % 6'yı bulması bile beklenebilir. Ve bu, gerçekten çok önemli bir göstergedir. Kapasite kullanımı önemli bir eğilimin ayrı bir göstergesidir. Bunların

Prof. Dr. Yüksel ÜLKEN

dışında, özellikle talep alanında, dayanıklı tüketim mallarının talebindeki artışın olumlu olarak yorumlanması konusunda bir parça şüpheliyim. Dayanıklı tüketim mallarındaki artışı eğer bir ölçüde enflasyon beklentisine bağlamış olursak, bunu paradan kaçış olayının uygulamaya yansımaları gibi de yorumlamak mümkündür. Onun için dayanıklı tüketim mallarının talebindeki artışı ben

pek fazla olumlu yorumlayamıyorum. Acaba bu, bir enflasyon beklentisinin yarattığı, onun sonuçlandırdığı bir yansıma mıdır; yoksa bunu gerçekten olumlu bir gösterge olarak alabilir miyiz? Benim bu konuda şimdilik bazı şüphelerim var.

Özkaynak kullanımında gerçekten çok olumlu bir giriş var: Elimdeki son rakama göre özkaynak kullanımını ortalama % 50,3'ü aşmıştır. Bir rakam daha var, 1984 yılının 7 aylık dönemi için. Sermaye artım oranındaki hız, geçen yıla göre % 75 olarak açıklandı. Bence bu bilgileri, gerek firma bazında ortaya çıkan aksaklıkların, gerek firmadan banka kesimine yansıyan sorunların ana kaynaklarından birinin olumlu yöne girmesi şeklinde yorumlamak mümkündür. Diğer yandan bütün söylenenlere rağmen, sanıyorum ki pek fazla sıkı bir para politika uygulanmış değildir. Çünkü özellikle diğer göstergeleri bırakıyorum- emisyonadaki genişlemenin geçtiğimiz 7 aylık dönemdeki oranı % 25'dir. Geçen yılın eş dönemindeki artış oranı % 3'dü. Bu dahi, daha önceki rakamları da karşılaştırsak, sanıyorum sıkı para politikasının çok fazla duyarlılıkla uygulanmadığını gösterir. Bu bakımdan sıkı para politikasını şikâyetlerin ana kaynağı olarak görmenin fazla bir anlamı olmadığı düşüncesindeyim. Ancak olumlu sonuç olarak firmaların mali yapılarını özkaynak lehine geliştirme eğilimi çok önemlidir. Ve bunu sıkı para politikasından çok faizlerin belli oranda yükseltilmiş olmasına bağlamak ge-

-
- ◆ Kendi kusurlarımız olmasaydı, başkalarınınkine dikkat etmekten bu kadar zevk duymazdık.

La Rochefoucauld

rekir. Tabii burada yine «Faizler yüksek midir, düşük müdür?» tartışması karşınıza çıkacaktır.

Ülkemizde faizler gerçekten yüksek mi? acaba türkiye'de bir faiz sorunu var mı? faizler üzerinde çok sık oynamak, halkın bu konudaki duyarlılığını arttırmaktan başka sonuç vermiyor

Sırası gelmişken, ben Türkiye'de faizlerin yüksek olduğu kanaatinde olmadığını bir defa daha belirtmek istiyorum. Eğer pozitif faiz üzerinden bir ödeme söz konusu ise, Türkiye'de pozitif faiz son 2 yılda birkaç puan artmış, şimdi de başabaş noktasına gelmiştir. Oysa diğer ekonomilerde durumun böyle olmadığını görürüz. Örneğin A.B.D. ekonomisine baktığımızda, % 3 civarında olan bir enflasyona karşı % 13'lük bir faiz uygulaması vardır. Yani 10 puanlık bir pozitif faiz getirisi söz konusudur. Türkiye'de bundan çok uzakta bulunulmasına rağmen şikâyetlerin faizden kaynaklandığını anlamakta her zaman güçlük çekmişimdir. Hatta zaman zaman, «Acaba Türkiye'de faiz sorunu var mıdır?» şeklinde de kendi kendime sorduğum olmuştur. Ama yılların getirdiği alışkanlıklarla faaliyetlerini yabancı kaynaklara dayandırarak gelişen ve işlerini bu şekilde yürüten firmalarımızın, özkaynaklarını kullanma zorunda kalınca, çok büyük güçlüklerle karşılaşmalarını normal saymak gerekir.

Sorunun büyük ölçüde firmaların mali yapısındaki bu dengesizlikten

kaynaklandığını sanıyorum. Nitekim şimdi el değiştiren firmalar var. El değiştiren firmalar yanında, iflas eden firmaların sayısı daha az. O halde makro açıdan bunun ekonomiyeye hiçbir olumsuz tesiri yok; hatta olumlu tesiri var. Çünkü firma, mali yapısını düzgün biçime kavuşturduktan sonra daha etkin biçimde çalışma imkânına kavuşuyor. Öyleyse firmaların mali yapılarındaki öz-kaynak-yabancı kaynak dengesi oluştukça ve bu eğilim geliştikçe, bir ölçüde banka kesimine yansıyan sorunlar da azalacaktır. Firma-banka kesimi arasındaki ilişkilerde bu noktanın çok stratejik olduğu kanaatindeyim. Bugün batık krediler dediğimiz kredilerin varlığı büyük ölçüde mali yapısı bozuk firmalardan kaynaklanıyor. Öyleyse, bankaların çeşitli sorunları yanında esas sorun, bu geri dönmeyen kredilerdir. Batak krediler bu tür firmalardan kaynaklandığına göre, bu tür firmaların yapı değişikliğine uğraması, el değiştirme veya kendi imkânlarıyla mali dengelerini kurması; sanırım banka kesimini de büyük ölçüde rahatlatacaktır.

Şimdi bunların dışında, olumlu göstergelerin başında bir de dış ticaret ilişkilerini belirtmek gerek. Türk ekonomisinde bu yıl, ilk 7 aylık rakamlara göre, ihracat artışı % 31,1'dir. Bu çok önemli bir artıştır. Buna karşın ithalat artışı % 12 - 13 oranında kalmıştır. Eğer işi somutlaştırırsak, bu 7 aylık süre içinde dış ticaret açığındaki daralma % 14,6'yı bulmuştur. Son yapılan bir tahmine göre 1984 yılında dünya ticaretinin % 5 ila 7 oranında gelişeceği belirtildi. Bu tahmin doğru çıkarsa, bizim dış ticaret ilişkilerimizin çok daha olumlu yöne girmesini beklemek mümkündür.

Öte yandan önemli bir olumsuz nokta, sanıyorum belki de bütün

olumlu göstergeleri göleleyecek nokta, enflasyonun varlığıdır. Türkiye'de bu yıl enflasyon hem yüksek seviyelere çıkmıştır, hem de enflasyon beklentisi giderek psikolojik olarak yoğunlaşmaktadır. Ayrıca Türk ekonomisinin özelliklerinden biri olarak yılın son çeyreğinde fiyat hareketlerinin daha da hızlanacağını biliyoruz. Bu bakımdan son 2 aylık gerilemeleri göz önünde tutsak da, yıl sonunda enflasyonun yıllık ortalama olarak % 40'ın altına düşmeyeceğini sanıyorum. Bu, çok ciddi bir sorundur. Çünkü makro göstergeler ne kadar olumlu olursa olsun, kişinin kendi hayatında, kendisini sıkan esas olay; yaptığı harcamalar, yaşamını sürdürme çabalarıdır. Ve burada vatandaş bir yerde enflasyonu iyice hissetmektedir. Şöyle ki, terazide kefenin bir yanına tüm olumlu tarafları, diğer yanına sadece enflasyonu koysak; kişi gözünde enflasyon, psikolojik bakımdan bütün bu olumlu noktalara ağır basacaktır. Dolayısıyla enflasyonun bu durumda Türk ekonomisinde gerçekten çok önemli, ağırlıklı bir rolü olduğunu unutmamak gerekir. Sanıyorum enflasyonun artmasına, emisyonunda zaman zaman görülen patlamaların büyük etkisi olmuştur. Ayrıca emisyonun geri çekilmesi olayının da tam olarak gerçekleştiğine, doğrusu insanın inanası gelmiyor. Hele yakın geçmişin bazı olayları da hatırlanacak olursa!...

Bunun dışında enflasyonla ilişkili olarak faiz konusunda da değinmek gerek. Faizler üzerinde çok sık oynamak, halkın bu konudaki duyarlılığını artırmaktan başka sonuç vermiyor. O bakımdan 3 aylık, aylık faiz hesapları yerine hiç olmazsa 6 aylık, yıllık faiz üzerinden konuşmak ve dolayısıyla ona göre işi yönlendirmek; sanıyorum ki bu dönemde, halkın psikolojisini de yönlendirmek açısından daha olumlu sonuçlar verebilir.

KİT'ler türk ekonomisinin can damarlarından biridir; KİT'lerin bu olgusunu hiçbir siyasi iktidar göz ardı etmemeli, konuya sadece fiyat ayarlamalarıyla yaklaşılmamalıdır

Son olarak Türk ekonomisinde çok ağırlıklı öneme sahip KİT'ler üzerinde de birkaç cümle ile durmak istiyorum. KİT'ler, kamu iktisadi kesimi, Türk ekonomisinin can damarlarından biridir. Bildiğiniz gibi, GS MH'nın % 13'ünü bunlar üretir, imalat sanayinin yarısı bunlardadır. Dolayısıyla hangi ekonomik politika uygulanırsa uygulansın; ister liberal denilen bir politika, ister müdahaleci adı verilen bir politika uygulansın; KİT'lerin bu olgusunu hiçbir siyasi iktidar göz ardı etmemelidir. Bu noktaya uygulanacak iktisat politikasının başarısının en büyük noktalarından, beki de miheng taşlarından biri olabilir. Onun için KİT'lerin ciddi biçimde ele alınması gerekir. Sadece fiyat ayarlamalarıyla konuya yaklaşılsamı, bu ağırlıklı önem karşısında sanıyorum ki çok etkisizdir, yüzeyseldir. Hatta bir ölçüde ekonomiyi hafife almaktır. Dolayısıyla KİT'ler üzerine ciddi bir eğilme, uygulanan politikanın başarısını sağlayacak önemli noktalardan biridir.

ALKİN — Teşekkürler Sayın Ülken. Buyurun Sayın Demirgil. Son olarak katacağınız bir şeyler var mı?

DEMİRGİL — Dayanıklı tüketim malları üretimi ve satışları hakkında bazı farklı görüşler ortaya çıktı. Bu

konu üzerinde biraz düşünmeye çalışalım. Kanaatıma göre üç faktörle bunu açıklamakta yarar vardır. Birinci faktör; dayanıklı tüketim malı üretenler yapılarını değiştirmiş, piyasa davranışlarını yoğunlaştırmış ve düzeltmiş, bir yandan reklama daha fazla ağırlık vermek, öte yandan taksitli satışların her türlüşünü ortaya çıkarmak suretiyle belirli bazı kesimlerin taleplerini canlı tutmakta başarılı olmuşlardır. İkinci faktör, enflasyonist beklentilerdir. Özellikle 1983'de başlayan ve 1984'ün bugününe kadar devam edegelen enflasyonist hızlanma, Türk tüketicisinde enflasyonun kolay kolay kontrol altına alınmayacağı kanaatini kuvvetlendirmiştir. Bunun davranışsal sonucu ne olacaktır? 1930'in ortasından itibaren belli bir şekilde faizin cazibesine kapılarak dayanıklı tüketim malı talebini ertelemiş olan çeşitli kesimler, bu defa 1984 yılında mal satın almak üzere piyasaya çıkmışlardır. Bir diğer üçüncü faktör de, daha önce söyledim, ama izin verirseniz tekrarlayacağım; son dönemin bir rantıye sınıfını bir yerde yaratmış olmasıdır. Milli gelirden yarıdan daha büyük bir pay alan bu rantıye sınıfı piyasaya egemen olmuştur. Belirli diğer sınıflar; daha açık bir ifadeyle memur, işçi ve diğer sabit gelirliilerin reel satın alma güçlerinin ve alımlarının azalmasına mukabil, ortaya yeni çıkan bu rantıye sınıfının alımlarını artırdıkları bellidir. Bu itibarla satışların bu şekilde artmış olması, benim kanaatime göre, bu üç ayrı faktöre bağlanabilir.

ALKİN — Sayın Özol, sizin ekleyeceğiniz bir husus var mı?

ÖZOL — Efendim, ekonomide yeni bir rantıye sınıfının çıkması tartışmasına ben de bir küçük katkıda bulunmak istiyorum. Tasarruf sahiplerine pozitif faiz sağlanması

gerektiği kuralının ekonomik yazında iyice yerleştiğini görüyorum. Ben şahsen bu kurala katılmıyorum.

türkiye'de yüksek faiz gelirlerinin doğurduğu bir rantıye sınıfı vardır, bu sınıfın tüketimi giderek büyümektedir; oysa asıl korunması gerekenler küçük tasarruf sahipleridir

Çünkü ekonomide bir denge faizi vardır. Fakat elinde parası olan herkese pozitif faiz sağlamak diye bir kural mevcut değildir. Ekonomiler depresyon devirlerine girdiği zaman pekâlâ denge faizi enflasyonun altına düşebilir. Çünkü risk faktörü vardır burada. Bu bakımdan arkadaşlarımızın da bu konudaki katkılarına duymak istiyorum. Çünkü biz diğer gelir sahiplerine, özellikle mesela kira gelirlerine hiçbir zaman net bir gelir, enflasyonun üstünde bir gelir garantisi vermiyoruz. Yahut üretkilere enflasyon üzerinde bir gelir garanti etmiyoruz. Binaenaleyh bu kuralı sadece sermaye sahiplerine ve tasarruf sahiplerine tanımak bence ekonomiyi sıkıntı veriyor. Çünkü kapalı ekonomi devrinin gayrimenkullerde, altında veya sair dövizlerde birikmiş olan paraları, bu üç-dört sene içerisinde tamamiyle Türk Lirası'na dönüşerek bankalara gelmiştir; bu durumda olanlar hiçbir gayret sarfetmeden bir gelir elde etme yarışına katılmıştır. Rantıye sınıfı bu bakımdan vardır. Bu rantıye sınıfının tüketimi giderek büyümektedir.

Oysa esas korunması gereken sınıf, küçük tasarruf sahipleridir. Kü-

çük tasarruf sahipleri, ekonomik yayınıımızda bordro mahkûmları denilen bu grup, gerçekten korunmaya muhtaçtır. Çünkü bunlar «Ücret Malları» dediğimiz mallar üzerine tüketimleri yaparlar. Ve enflasyonu yukarı doğru götürür, bunların giderleridir. Bu bakımdan bu sınıfı tasarrufa teşvik suretiyle sadece bunlara pozitif faiz sağlanabilir. Bunun dışındaki büyük tasarruf sahiplerinin sermaye piyasasına gitmeleri ve orada mevcutlarını değerlendirmeleri ya da kendilerinin iş yapmaları, sanayie girmeleri teşvik edilmelidir. Bu da şimdiki teşvik sisteminin yetersiz olduğunu göstermektedir. Yani ellerinde çok büyük paralar olan insanlar bugün hiçbir iş kurmaya yanaşmıyor ve bankalara gidiyorlarsa; bu sadece kendi bilgisizliklerinden değil, elimizdeki teşvik sisteminin bunları cezbedememesinden kaynaklanmaktadır. Bu bakımdan dar gelirliilerin birçok ülkede sosyal patlamalara neden olduğu tartışılmaktadır. Bunu önlemek için bir taraftan da sıkıntıya düşenleri korumak amacıyla «Gelirin Devamı» programlarının hazırlanmasında, hatta bazı hallerde «Negatif Gelir Vergisi» uygulamalarına gitmekte yarar vardır. Yani Gelir Vergisi beyannamelerini dar gelirliilere de yaparak, belli bir gelir seviyesini tutturamadıkları takdirde onlara iade de bulunmak suretiyle, toplumun tamamını içine alan ve piyasa ekonomisi tedbirlerinin herkes tarafından benimsenmesini sağlayacak birtakım özel programlara ihtiyaç vardır.

Zannediyorum ekonominin esas sorunu; işsizlik, yeni pazarlar bulma, yatırımları tekrar canlandırma ve bunu yönetebilme şeklinde özetlenebilir. İşsizlik konusunda 1982 yılında İstatistik Genel Müdürlüğü'nün «Kentsel Yerler Anketi»ne baktığımız zaman görüyoruz ki, kentlerde işsizlik oranı % 10 civarında bulunuyor. Oysa D.P.T.'nin aşırı işgücü faz-

lası tahmin metoduna göre, aynı senelerde Türkiye genelinde % 18 - 19 işsizlik gösteriliyor. Şimdi gazetelerde görüyoruz, hergün kalitesiz işler için bile işçi aranıyor. Yani bu kadar işçi aranırken, Türkiye'de patlamaya kadar varacak bir işsizliğin olduğu iddiası var. Bence gerçek durum ikisinin ortasında bir yerde. Yani Türkiye'nin işsizlik rakamlarının D.P.T.'nin ötedenberi ortaya koyduğu derecede yüksek olmadığı, Avrupa rakamlarına yakın olduğu anlaşılıyor. Bence bu sorunun üzerine gitmekte, konuyu aydınlığa çıkarmakta yarar vardır.

Bu transformasyon sürecinde malesef mali-aracı kuruluşlar rollerini oynayamadılar. Bunlara rollerini oynayamadığı için sanayici sıkıntıya düşmüştür. Zannediyorum yatırım teşvik sisteminin, mali-aracı kuruluşları ve sermaye piyasasını düzenlediğimiz takdirde ve ihracatta da yeni pazarlara girme konusunda uluslararası model müesseseler -ihracat sigortası gibi, promasyon kurumları gibi- sağlandığı takdirde, ekonominin bu sene ve önümüzdeki sene içinde sorunlarının büyük bir kısmının üstesinden gelebileceğini düşünüyorum.

ALKİN — Sayın Ülken, sizin de katkılarınızı rica edelim.

gelir vergisi alanında dar ve sabit gelirliiler lehine radikal bir düzenleme yapılmalıdır

ÜLKEN — Efendim, Türkiye'de yaşanan enflasyon olayının bir girişi var, bir de ondan çıkma gayretleri var. Enflasyona girişin maliyetini sabit ve dar gelirliiler çekmiştir. Dolayısıyla enflasyondan çıkarken bu maliyetin -çünkü bunun da bir

maliyeti var-, yine sabit ve dar gelirli- ler üzerinde kalmamasını sağlamak gerekiyor. Türkiye'de enflasyonun en büyük yükünü çeken bu sabit ve dar gelirli-lerin, son 5 yıldaki gerçek alım güçleri % 50'ye yakın biçimde gerilemiştir. Bu aynı zamanda milli gelirin paylaşımındaki bozulmanın da son derece büyük bir göstergesidir. O bakımdan buradan «Ne yapılır, ne yapılmalıdır?» şeklinde bir sorunun da cevabı bir ölçüde çıkabilir.

Bugün Türkiye'de Gelir Vergisi bir ücret vergisine dönüşmüştür. Bu durumun dünyada bir örneğini bulmak da çok zordur. Gelir Vergisi'nin % 80'e yakın kısmı, sabit ve dar gelirli-lerden çıkmaktadır. Dolayısıyla gerek bunların enflasyondan çıkış yükünü bir ölçüde dağıtma açısından, gerek sabit ve dar gelirli-lerin kaybolan gerçek alım güçlerini bir parça yerine getirebilmek açısından, hiç olmazsa Gelir Vergisi alanında bunların lehine radikal bir düzenleme yapmak gerekir. Ayrıca vergi kaçırma olayının da üzerine çok ciddi bir biçimde gitmek ve bunun deliklerini tıkmak gerekir. Çünkü bugün resmi beyanlardan da anlaşıldığı gibi, Türkiye'de vergi kaçırmanın boyutları son derece büyüktür.

Faize gelince: ben şu kanaatimi söyleyeceğim: Pozitif faizin bilinci Türkiye'de yerleşmiştir. Halkın bu bilinç karşısındaki duyarlılığı da son derece yüksek seviyededir. Bunun en önemli kanıtı 1983 yılında yaşanmıştır: bedeli de ödenmiştir. Faiz konusunda çok ufak sayılabilecek 5 puanlık düşmeler, geçen yılki performans düşüklüğünde en büyük etkenlerden biri olmuştur. O bakımdan dar gelirli-lerin durumunu düzeltmek bir yana, negatif faize tekrar dönme gibi bir eğilimin ortaya çıkışı, 1983'de de yaşadığımız gibi, son derece olumsuz ve ters tepkiler yara-

tabilir. Acaba tasarruflara pozitif faiz vererek rantiyeler mi yaratıyoruz? Ben bu görüşlere pek katılmıyorum. Çünkü bir ekonomide, özellikle Türkiye gibi daha sanayileşme sürecinde olan bir ülkede paranın kaynak olarak kullanılması, bankalar kanalıyla geçmesi çok etkin olabilir. Dolayısıyla tasarruflar bankaya çekilebiliyorsa, banka bu tasarrufları kaynak olarak kredi biçiminde kullanacak ve en iyi seleksiyonunu yapmak durumunda olacaktır. İşin özünde, tasarrufların bankaya gitmesi, bankada kalması anlamına gelmez. Ve dolayısıyla faize karşı bu kadar bilinçlenmiş, bu kadar duyarlılık kazınmış bir toplumda da artık eski alışkanlıkların tekrar gelme ümidi- ni uyardıracağız bir davranışa girmek; sanırım, bedelini yine çok ağır biçimde ödeyeceğimiz durumlar yaratabilir.

ALKİN — Teşekkür ederim Sayın Ülken.

Sayın okuyucular; gördüğünüz gibi açık oturumumuza katılan konuşmacıların tümü, üretim ve yatırımlarda, dış ekonomik ilişkilerde olumlu gelişmelerden söz ettiler. Ancak yine ittifak halinde, enflasyonun en büyük sorun olmakta devam ettiği görüşüne varıldı. Bunun yanında ekonomide yapısal bir değişikliği gerçekten sağlamak için teşviklerin gözden geçirilmesi gerektiği üzerinde de duruldu. Genel kanı, enflasyonun daha sıkı denetim altına alınması halinde yıl sonunda ekonominin daha iyi bir noktaya ulaşacağıdır.

Sayın konuşmacılara, toplantıya katıldıkları için bir kez daha teşekkür ederim.

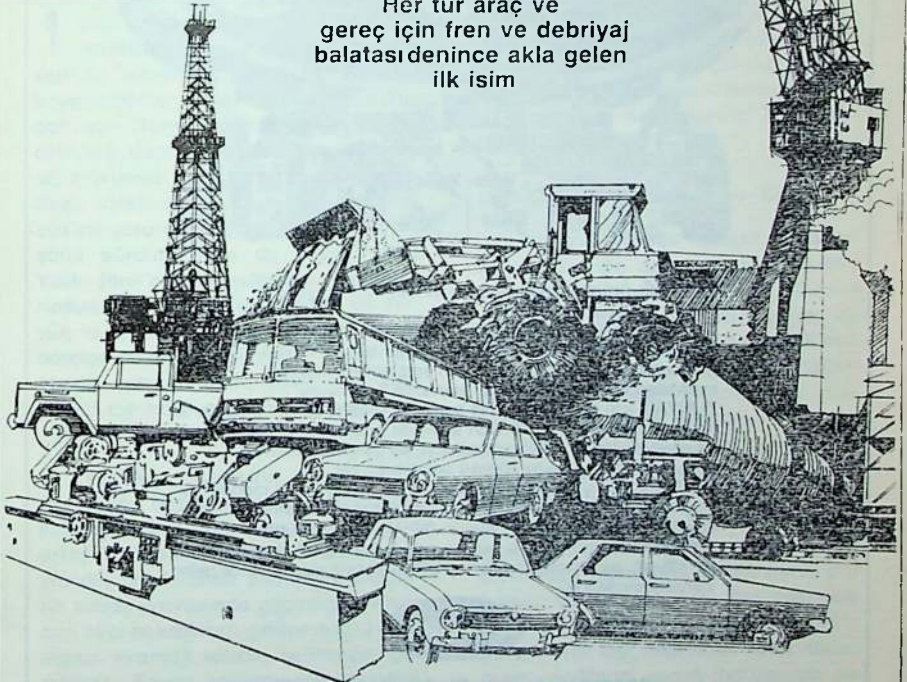
Dergi'nin Notu: Yukarıda sunulan «Açık Oturum» 18 Eylül 1984 tarihinde yapılmıştır.

Otomotiv Endüstrisi ve
yedek parça piyasasının yanısıra
her türlü endüstriyel balata
ihtiyacını karşılayan lider

Taklit edilen, fakat,
kalitesine erişilemeyen marka

Her tür araç ve
gereç için fren ve debriyaj
balatası denince akla gelen
ilk isim

ERKA

BALATA ve OTOMOTİV SANAYİİ A.Ş.

Rami Kışla Caddesi 123. İstanbul tel. 76 30 65 telex. 23228 Ebos tr

Erka bir Kurtkaya Holding kuruluşudur.
ERKA T.S.E. bölgesine sahiptir.

Ürünleriyle büyüyen isim

TURYAĞ, ürünlerinin arasına bir yenisini daha kattıkça büyüyor, güçleniyor.

TURYAĞ ürünleri, BİO TURSİL, DİXAN, DİXİ ve PRİL gibi deterjanlardan çamaşır yumuşatıcısı VERNEL'e, YAYLA ve UFA gibi nebati margarin ve yağlardan endüstriyel yıkama maddelerine kadar çok çeşitli alanlarda kullanılıyor.

TURYAĞ için böylesine geniş kapsamlı üretim, sürekli gelişme ve araştırma demektir. TURYAĞ'ı alanında öncü yapan üretim felsefesi budur. En iyiyi, en kaliteliyi, en gelişmiş üretmek. Herşey tüketiciye en iyi hizmeti vermek içindir.

TURYAĞ Türkiye'de ilk margarinini, ilk çamaşır yıkama maddesini, ilk çamaşır yumuşatıcısını ve ilk ev temizleme maddesini üretmekle liderliğini kanıtlamaktadır. Bugün 68 yılı aşkın tecrübesi 6 milyar 100 milyon lira sermayesi, kullandığı ileri teknoloji ve yaygın pazarlama örgütüyle TURYAĞ yurdumuzun önde gelen kuruluşlarından.

Turyağ

1916'dan beri kaliteli ürünler üretir.

Turyağ bir Henkel Grubu ve Yapı Kredi Bankası A.Ş. kuruluşudur. Turyağ A.Ş. P.K. 171 İzmir

RTS

Türkiye'de Özel Kesimin Dış Borçlanması

-|-

PROF. DR. KENAN BULUTOĞLU

1984 sonbaharında, Türkiye ekonomisinin başucunda hızla büyüyen bir tehlikeyi sezenler ve bundan kaygılananlar parmakla sayılacak kadar az: Türkiye tekrar kısa vadeli özel dış borçlanma tuzağına girmektedir. Hükümet bunu bir tehlike olarak değil, işletmelerin kaynak açıklarının çözüm yolu olarak görüyor. Bu görüşünü sürdüreceğini de Beşinci Beş Yıllık Plan'da dış ödemeler hedeflerinden anlıyoruz. Plana göre en büyük dış tasarruf girişini kısa vadeli borçlanmalar sağlayacak: Yılda bir buçuk milyar dolara yakın net kısa vadeli dış borç girişi bekleniyor plan döneminde.

Yeniden başlatılan kısa vadeli özel dış borçlanmaların ekonomiyi sokabileceği batağı tüm boyutları ile ortaya koyabilmek için önce, birinci yazıda, uluslararası ekonomik ilişkilerin savaş sonrasında geçirdiği evrimin can clıcı noktalarını, geriye doğru bakmanın avantajı içinde, belirtmem gerekiyor. Savaş sonrasında, ulusların ticaret ve sermaye akımları için elverişli bir kuramsal yapı sunacağı umudu ile oluşturulan Bretton Woods düzeninin hangi baskılar altında çöktüğüne, yerini alan düzenin bugünkü sıkıntı ve takıntalarına kısaca göz at-

malıyız. İkinci yazıda, birinci özel borçlanma batağından (DÇM borçlanmasından) nasıl çıkmaya çalıştığımızı ve tamamen kurtulmadan ikinci tuzağına nasıl girmeye başladığımızı anlatacağım.

Bretton Woods Düzeni ve Çöküşü

Bretton Woods düzeni ülkelerin paralarının dış değerinin hükümetlerce belirtilip sabit tutulması ilkesini koymuştu. Ekonomisi açık veren ülke, düzenin bekçisi olan IMF'den onay olarak parasının değerini düşürebilirdi. Böylece, devalüasyon, dış kredi ve iç talebi daraltıcı bir parasal ve bütçesel önlemler paketi ile ülkenin müzmin dış ticaret açığı dengeye getirilmeye çalışılırdı. Dış ticaret açığı bir istisna sayılırdı; müzmin açıkların biriktirdiği borçların arada bir toptan tedaviyle (devalüasyon artı kemer sıkma politikası ile) tasfiyesi yapılırdı. Sistemin temelinde ülkelerin paralarının dış değerinin sabit tutulması, açıkların ancak borçlanma ile kapatılamaz boyutlara ulaşınca toptan şok tedavisi ile kapatılması yöntemi yatıyordu. Değeri sabit paralar içinde en sabit değerli olanı, sistemin temel taşı oluşturmuş dolardı. Doların değeri de 1/35 ons altın (1 ons altın =

35 dolar) olarak saptanmıştı. Ülkelerin Merkez Bankaları için dolar alındı; hatta bununla Amerika'dan Hazine bonoları satın aldıklarından, dolar faiz getiren altındı. Doların değeri sağlam kaldığı ve açıkların boyutları dış yardımlarla ve uluslararası resmi kuruluşların ödünçleri ile kapatılamaz hale gelmediği sürece bu sistem işledi. İnsanlık tarihi en uzun ve bereketli refah üretimi dönemini bu para düzeni içinde kaydetti.

Bir gerçeği burada vurgulamalıyım. Sabit döviz fiyatı düzeni sanayi ülkelerindeki ekonomik büyümeyi çevre ekonomilerine yaymada büyük bir etkinlik taşıyordu. Sanayi ülkeleri tam kullanım için iç talebi kabartıcı (Keynesci) bir politika izledikleri zaman, yarattıkları talebin önemli bir kısmı ithalat yoluyla uluslararası piyasaya sızıyordu. Bu sızmadan, kendi iç taleplerini iyi dizginleyebilen ülkeler (bu arada sanayileşmiş ülkelerden Almanya ve Japonya) derhal nasiplerini alıyorlardı. Gelişen ülkelerden parasının değerini aşırı yüksek tutmayanlar ve iç talebi dizginleyebilenler de sanayi ülkelerinin genişlemeci-Keynesci politikalarından, önce hammadde sonra da emek-yoğun sanayi ürünü ihraç ederek, paylanabiliyorlardı. 1960'larda Uzakdoğu'nun yeni gelişenleri (Güney Kore, Hong Kong, Formoza) dış pazarlara dönük politikaları ile Batı ülkelerinin Keynesci gelişme politikalarının yağdırdığı kudret helvasından büyük paylar alabildiler.

Bu dönemde Türkiye, Türk Parası Kıymetini Koruma Kanunu (TPKKK) ile şartlandırılmış bürokratların da etkisiyle, liranın değerini hep yüksek tuttu; iç talebi dizginleme yerine zaman zaman enflasyoncu politikalarla kabarttı. Dünya ticaretinin

ortalama yılda yüzde beş büyüdüğü bir dönemde (1950-1970) Türkiye dünya pazarlarına hiç giremedi. İhracatı iç talebin rağbet etmediği, üretilesinden kolay vazgeçilemeyen doğal üstünlüğe sahip olduğumuz birkaç kalem üründen ibaret kaldı: Tütün, fındık, kuru meyveler, salyangoz, kemik, bağırsak, krcm vb. gibi... Ticaret açıklarını 1950'lerde askeri ittifakları sayesinde aldı; yardımlarla, 1960'ların başında uluslararası kurumlardan sağladığı kalkınma kredileri ile kapatmaya çalışıyordu. 1960'ların sonunda ve 1970'lerin başında ise mal ihracı yerine insan ihrac etmesinin semerelerini işçi dövizleri olarak topladı ve ithalat faturasındaki artışı bir süre de bu kalemlerden karşılamaya çalıştı. Türkiye sanayi ülkelerindeki kalkınmadan, o ülkelerdeki talebin dışa sızmasını ihracatla karşılayarak değil, sanayi ülkelerinde tam istihdamın sebep olduğu insan gücü açıklarını adam ihracı ile karşılayarak pay alabildi.

Dışa açılan ekonomiler için büyük kazançlar sağlayan Bretton Woods düzeni, doların sarsılıp Amerika'nın altın karşılığının erimesi üzerine yıkılıverdi. 1950'lerde dış ticareti fazla vermeyi sürdüren fakat ödemeler dengesi açık veren Amerikan ekonomisi, 1960'larda açık vermeye başlamıştı. Amerika büyüyen dünya ticaretinden gelen nakit talebini karşılamak için bir yandan dolar basıp ihraç ediyor, bir yandan da dolar fazlalarını iade eden Merkez Bankalarına altın ödüyordu. 1961'de yabancıların tuttuğu dolar miktarı Amerika'nın altın varlığını aşmıştı. 1965'de ise yabancı Merkez Bankalarının tuttukları dolar ihtiyatları Amerika'nın altın varlığını aşmıştı. Nihayet, dolar rezervlerini altına çevirmek isteyen Merkez Banka-

larının ağır baskısı altında bunalan Amerikan Hükümeti, 15 Ağustos 1971'de, doların altına çevrilebilirliğini Merkez Bankaları için de kaldırdı. Böylece Bretton Woods ödemeler düzeni tarihe gömülüyordu.

Bundan sonraki birkaç yılı Amerika altınsız bir sabit kur sistemini canlandırma hayali ile geçirir. Washington'da Smithsonian Institute'de sanayi ülkeleri yaptıkları bir anlaşma ile doların değerini başlıca Batı Sanayi ülkelerinin paralarına karşı düşürür. Doların altın değeri de 1/38 ons altın (1 ons altın = 38 dolar) olarak belirlenir; ama bunun artık pratik bir anlamı yoktur. Çünkü dolar altına çevrilemez. Ancak, bu belirlenen değerler üzerinden de dolara karşı güven bir türlü kurulamaz. Paraları güçlenen Almanya, İsviçre ve Japonya gibi ülkeler, dolar satanlardan bir süre resmi değerler üzerinden alım yaptıktan sonra, paralarının değerini arz ve talebin belirlenmesine (dalgalanmaya) bırakırlar; resmi değerden (taban fiyattan) dolar alımını durdururlar. Artık Bretton Woods düzeninin çöküşünden sonra, onun yerini alacak düzen belirlenmiştir. Bu, ülkelerin paralarının değerlerinin arz ve talebe göre günlük olarak belirlenmesidir; esnek kur düzenidir.

Bretton Woods'un altına çevrilebilir dolara dayalı sabit kur düzeninde, sanayi ülkelerinin artan uluslararası ticaretin nakit gereksinimini Amerika dolar emisyonu ile karşılıyordu. Amerika'nın dünya parası basma imtiyazını kullanırken ölçüyü kaçırmaması, altın rezervlerini aşması, Vietnam Savaşı sırasında dünyaya dolar yağdırması, hem özel hem de resmi ihtiyatlarda dolardan kaçışa sebep oluyordu. Merkez Bankaları dolarlarını değiştire-

rebildikleri dönemde altına, sonradan da yeni kuvvetli paralara (DM, İsviçre Frangı, Yen gibi...) çeviriyorlardı. Düzenin temeli olan doların enflasyonu dünya çapında talebi artırıyor, uluslararası piyasada mal fiyatlarını yükseltiyordu. Yeni sanayileşen ülkeler dolar enflasyonunun yarattığı talep artışından büyük ölçüde yararlanmışlar, dış ticaret açıklarını 1960'lı yılların sonunda ve 1970'lerin başlarında kapatmış, döviz yedeklerini artırmaya başlamışlardı. Bretton Woods sistemi, ne yazık ki, tam nimetlerini gelişen ülkelere de taşımaya başlarken, birden yıkılıyordu.

Esnek Döviz Fiyatları Dönemi

Esnek döviz fiyatları düzeninde, bir ülkenin talep kabartarak iktisadi canlanmayı sağlaması, talebin bir kısmının başka ülkelere ithalat yolu ile sızmasını büyük ölçüde önlemektedir. Genişletici para ve bütçe politikaları izleyen bir ülkenin ithalatının artması ve ihracatının azalması, ödemeler açığının büyümesi, derhal parasının dış değerinin düşmesine sebep olur; ithalat artışı durur, ülkeden dış dünyaya talep sızması kesilir. Oysa Bretton Woods düzeninde, talep sızması uzun süre devam ediyordu. Ülke büyük bir devalüasyon ve kemer sıkıcı politikalar paketini uygulayınca kadar yedek dövizleri tüketme, borçlanma pahasına ithalata devam ediyordu. Esnek kurlar milli ekonomilerin talep fazlalarının dünya piyasasına sızmasını önleyen bir supap işlevi yapıyor.

Dünya ekonomisini sarsan iki petrol şoku esnek döviz fiyatları düzeni içinde gerçekleşti. Birinci petrol şoku sabit döviz değerleri düzeninde Amerika'nın ödeme açıklarından sonra ticaret açıklarının da doruğa çıktığı,

bundan kaynaklanan hammadde fiyat artışlarının, dünya enflasyonunu yaygınlaştırdığı dönemin sonuna, esnek kurların başlatıldığı yıllara rastlar. Esnek kur sistemi, petrol fiyat artışlarından kaynaklanan maliyet enflasyonlarını ulusal ekonomiler içinde hapsederek, dünya piyasasına sızmasını bir ölçüde önledi. Amerika'nın para basarak dış ticaret açığını kapatmayı sürdürmesi, dolar değerinin daha da düşmesine, böylece petrole yapılan zamların kısmen erimesine sebep oldu.

Petrol şoku sabit döviz fiyatı düzeninde gerçekleşseydi dünya ekonomisi buna nasıl bir uyum sağlardı? Bu soru üzerinde durulabilir ve varsayimli çözümlenmeler yapılabilir. Ben sadece bir noktaya işaret etmek istiyorum. Sabit kur düzeninde, ülkelerin ticaret açıkları çok daha büyük ve kalıcı olurdu. Bunların kapatılması için, resmi görüşmelere ve devletten devlete borçlara daha büyük iş düşerdi. Buna karşılık esnek kur sistemi, açıkların kapatılmasında para değerlerindeki değişimler yoluyla piyasa çözümünün rolünü artırmıştır. Keza OPEC ülkelerinin fazlalarının petrol ithalatçılarının ticaret açıklarının kapatılması için devrelenmesinde de uluslararası bankalara ve sermaye piyasasına daha büyük bir iş düşmüştür. Hatta o kadar ki bankalar ikinci petrol şokundan sonra da aynı ticareti yapmaya kalkıştıkları zaman dev rizikolar yüklendiler ve uluslararası bankacılık bugün de süren büyük bir akcesel bunalıma girdi.

Petrol Şokundan Sonra Türkiye'de Özel Kesimin Dış Borçlanması

TPKKK'nun koyduğu kambiyo tekeli düzeni ihracat gelirleri üzerinde Hazine'ye satın alma tekeli veriyor.

İhracat gelirlerinin (dövizlerin) hangi önceliklere göre mal ve hizmet ithaline tahsis edileceğini de gene hükümet belirliyor. Özal Hükümeti'nin yaptığı tüm değişikliklere rağmen, bugünkü sistem gene de 1931'de konmuş olan sistemdir. Türkiye'de döviz kazananlar ile buna ihtiyacı olanlar arasında bir kambiyo piyasası kurulmuş değildir. Dövizlerin değerini devlet biçer ve tekeli olarak satın alır, kimlerin döviz alabileceğini de kendisi kararlaştırır. Bu düzende ekonominin kazanabildiği dövizlerle gereksinim duyduğu dövizler arasında doğan açığı kapatmak hükümetin görevidir.

Bu düzenin alması gerektiği ekonominin döviz gereksinimini sağlama işini piyasa güçlerine bırakmaktır. Bir zamanlar alaya almak için söylenen «Kendi dövizini kendin bul.» düzenidir. Buna göre ihracat yapılarak, dışarıda çalışarak döviz kazananlar, bunları kimlere hangi fiyata satacaklarına kendileri karar verirler. Kendilerine ithalat hakkı verilmiş kişilerle döviz kazanmış olanlar arasında, kambiyo piyasasında dövizlerin değeri serbestçe belirlenir. İhracatın karşılıymadığı dövizleri ödünç almak için işletmelere uluslararası sermaye piyasasından borçlanma yetkisi verilir. Bu düzende hükümet döviz kullanma hakkını (kotalarla ya da gümrüklerle) sınırlandırarak döviz talebini daraltabilir. Ama düzenin temeli dövizin değerinin piyasada serbestçe belirlenmesidir. Türkiye'de Özal Hükümeti'nin yaptığı değişikliklerden sonra da dövizin değerinin piyasada belirlenmesi düzenine geçilmemiştir. Sistem hâlâ TPKKK'nun koyduğu kambiyo tekeli ve idari fiyat düzenidir.

Kambiyo tekeli düzeninde dış ticaret açığını kapama görevi hükümet-

te düşer. Bunun için dış yardım, resmi kredi ya da uluslararası sermaye piyasasından ödünç alabilir. Türkiye'nin dış ticaret açıklarını hükümet önce dış yardımlarla, sonra resmi kredilerle kapatmaya çalışmış, 1960'ların sonundan beri de işçi dövizlerinden yararlanmıştır. Uluslararası sermaye piyasasından borçlanmaya ise önce devlet başlamıştır. Ne var ki birinci petrol şokundan sonra hükümet özel kesim girişimcilerine dış borçlanma kapısını çok acemice açarak, DÇM (Dövizle Çevrilebilir Mevduat) uygulaması ile Türkiye'nin parasal dış saygınlığını uzun sürede onarılamaz biçimde tahrip etmiştir.

1975 - 1977 döneminde, Türkiye 7 milyar dolar net borç almıştır; bunun 6,5 milyar doları kısa vadeli borçlardan oluşmuştur. Kısa vadeli borçların da yarıya yakını DÇM borçlarıydı.

DÇM bir Türk bankasına yabancı ülkelerden döviz olarak para yatırılması, bankanın dövizini Merkez Bankası'na devrederek karşılığı Türk Lirası'nı Türkiye'deki müşterisine kredi olarak vermesi, borcun geri ödenmesine kadar geçecek süre içinde Türk Lirası'nın değer kaybının, yani kambiyo rizikosunun, Hazine'ce üstlenilmesidir. İşçi dövizlerini çekmek için açılmış olan bu hesaba rağbet 1970 devalüasyonundan sonra birden artmıştı. Bu dönemde ekonomiye uygulanan istikrar tedbirleri krediyi kısmış, faizi yükseltmişti. İşçi dövizleri ve devalüasyondan sonra artan ihracat sayesinde Merkez Bankası'nın rezervleri yükselmiş, Türkiye'nin parasal saygınlığı artmıştı. Devalüasyon sonrasında artan maliyetler yüzünden kaynak sıkıntısına düşen firmalar, yurt içinde krediler kısıldığından, elverişli şartlarla dışarda buldukları ödünçleri bir

bankaya yatırıp karşılığını kredi olarak alıyorlardı; Merkez Bankası ise satın aldığı bu dövizleri, vadesi geldiğinde aldığı günkü kur üzerinden transfer etmeyi üstleniyordu.

Ne var ki Merkez Bankası'nın yedek dövizleri iyice artmışken, yüksek faizler ödenerek bu şekilde kısa vadeli ödünç toplamasının kendisine bir yararı yoktu. Bu paralar iç piyasadaki nakit açığını karşılamak için alınıyordu; yoksa ticaret açığının kapatılması için bunlara ihtiyaç yoktu. Bu saçmalığa 1973 Nisan'ında son verildi. Bir yandan DÇM'ye tanınan kur garantisine vadelerin bitiminde son verileceği açıklandı; bir yandan da DÇM karşılığı ödünçlerin faiz hadlerinin yurt içinde geçerli olan faizlerden daha düşük olamayacağı kabul edildi. Böylece, DÇM'nin cecikiliği hem talep edenler için, hem de arzedenler için azaltılmış oluyor, DÇM'nin tabutu çivileniyordu.

1975 baharında iktidara gelen koalisyona, birinci petrol şokundan sonra büyümeye başlayan dış ticaret darboğazına çare olarak DÇM borçlarını hortlattı. Görünürde bu hesaplar gene işçi dövizlerini getirmeyi amaçlıyordu; ama gerçekte kaynak arayan işadamları, tüm komisyon ve faiz yüksekliğine rağmen, Hazine ve kur garantisi sayesinde, iç faizlerden daha ucuza gelen bu ödünçlerin üzerine atladılar. İlk seferinde, DÇM borçları işadamlarına ucuz kredi sağlıyor, ekonominin kaynak açığını kapatıyordu; ama bunları toplayan Merkez Bankası'na bir yarar sağlamıyordu; dış ticaret açığını kapatmada kullanılmıyor, gereksiz yere biriktiriliyordu. Petrol şokundan sonra ise işler değişmişti: DÇM çifte işlev görüyordu. Bunları toplayan işadamlarının kredi gereksi-

nimini (ekonominin kaynak açığını) karşılarken, bir yandan da petrol zamlarından sonra büyüyen dış ticaret açığını kapamada kullanılıyordu. Bu nedenle, tüm uyarılara rağmen, DÇM faciası bütün şiddeti ile iki buçuk yıl sürdü ve Türk Hazinesi'nin dış saygınlığı yerle bir olduktan sonra, 1978'de kaldırılincaya kadar sürdü.

1975'de Merkez Bankası petrol faturasından ötürü şişen ithalatı karşılamak için döviz birikimini hızla eritmektedir; bu yüzden piyasadan para çekiyordu; ama emisyonu hızlandırarak bir süre sonra para çekilişini telafi etmeye başladı. İç piyasadaki likidite darlığı işadamlarını dışarda DÇM aramaya itiyordu. Kararname DÇM'le re LIBOR (Londra bankalar arası faizi)'dan 1,75 puan fazla faiz ödenmesine izin veriyordu. Ancak Türkiye'nin dış ticaret açıklarının hızla artması ve Merkez Bankası rezervlerinin erimesi, DÇM'lere verilen Hazine garantisinin değerini süratle aşındırıyordu. DÇM arayanların resmi olmayan kanaldan verdikleri komisyon da yükseliyordu. Türkiye'de banka ödücününün faizi % 20'den fazla idi, o da bulunabilirse; oysa DÇM faizi LIBOR artı 1,75 puan olarak % 10'un altında kalıyordu. İşte bu % 10 ile % 20 - % 25 arasında kalan aralık DÇM'lere verilebilecek komisyonların marjını oluşturuyordu. Davulu Hazine yüklenmişti; tokmak onun saygınlığına dayanarak DÇM getiren araçlardaydı. Böylece 24 ay gibi kısa bir süre içinde İsviçre Frangı ve DM olarak, iki milyar doları aşkın kısa vadeli ödünç Türkiye'ye girmişti. Cumhuriyet tarihinin hiç bir döneminde bu kadar kısa zamanda bu kadar büyük dış borç almayı Hazine bile başaramamıştı. Kur ve geri ödeme garantisi vererek bu borçları

crama yetkisini birtakım serüvenci ve aracılara bırakan hükümet, Türkiye'nin porasal saygınlığını sorumsuzca yıpratmıştı. Türkiye bugün hâlâ o dönemin faturasını ödemeye devam ediyor.

Birinci petrol şoku faturasını karşılamak için hükümet DÇM yılanına sarılmıştı. Bu kaynaktan bulma güçlükleri başlayınca da mal mukabili ithalat (bu iki aylık bir krediydi, fakat transfer daha da gecikiyordu) ve banker kredisi (altı aylıklı, ama kısa sürede tükenmişti) gibi daha da kısa vadedeli krediler kullanıldı. Nihayet, muhabirlerdeki hesaplara Merkez Bankası'nın ve diğer bankaların muhabirlerindeki hesapları aşırı çekmelerinden (over-draft) kaynaklanan zorlama krediler devreye girdi. Mal mukabili kredilerin büyük miktarlara ulaşması ve bu kaynaktan girişleri buna rağmen sürmesi, herkesin bildiği gibi, bunların gittikçe artan bir kısmının paralel piyasadan transfer edilmiş olması sayesindeydi. Bu kısa vadeli borçların önemli bir kısmı 1977'den başlayarak vadesinde ödenemez duruma gelmişti. Transfer için bekleyen ödemeler artıyor, süreler uzuyordu. Türkiye 1978'de borç erteleme görüşmelerine giriştiğinde, borçları mal ve hizmet ihracından elde ettiği dövizlerin dört buçuk katına çıkmıştı; borçlarının yarısından fazlası kısa vadeli idi. Vadesi 1978'de gelen borçlar tüm ihracatın bir buçuk katı idi (üç buçuk milyar dolar).

Dışa açılma politikası henüz ekonominin itici gücü olabilmiş değil. Dışa açılma ihracat yoluyla sanayileşmeyi hızlandırıcı sonucunu vermeden önce beraberinde kısa vadeli dış borçlanma tuzaklarını getiriyor. Bunu açıklamayı, gelecek yazıma bırakıyorum.

Sermaye Piyasası

Doç. Dr.
M. ŞÜKRÜ TEKBAŞ

HİSSE senedi piyasasındaki durgunluk Eylül ayı içinde de devam etmiş ve hisse senedi fiyatları Mart 1984'ten itibaren altıncı defa düşme göstermiştir. Mart ayına kadar sürekli olarak artış gösteren Banka ve Ekonomik Yorumlar Dergisi İndeksi 249.65'e kadar yükselmiş, söz konusu aydan itibaren ise devamlı gerileyerek Ağustos'ta 204.24'e ve Eylül'de 5.83 puan daha düşerek 200 puanın altına 198.36'ya inmiştir.

Eylül ayı içinde iki hisse senedi değer kazanırken, 10 hisse senedi değer kaybetmiştir. Bursa Çimento 400 TL artarak 4.400 TL'ye ve İzocam 100 TL artarak 3.600 TL'ye yükselirken, Akçimento 200 TL değer kaybederek 3.800 TL'ye, Anadolu Cam 100 TL düşerek 2.300 TL'ye, Bağfaş 800 TL düşerek 2.800 TL'ye, Baştaş 400 TL düşerek 4.000 TL'ye, Çukurova Elektrik 100 TL inerek 1.900 TL'ye Ege Gübre 700 TL düşerek 3.200 TL'ye, Hektaş 700 TL düşerek 5.300 TL'ye, Kordsa 950 TL değer kaybederek 3.250 TL'ye, Sarkuysan 150 TL düşerek 2.100 TL'ye ve T. Şişe Cam 50 TL düşerek 1.350 TL'ye gerilediler.

Fiyatlardaki bu düşüşlerde genel ekonomik durum yanında, Ege Gübre ve Hektaş'ın kârpayı dağıtımları ve Kordsa'nın sermaye artırımına gitmesi rol oynamıştır. Kordsa sermayesini 3/7 oranında artırarak 2.625 milyon TL'den 3.750 milyon TL'ye yükseltmiştir. Daha önce, yeniden değerlendirme fonunu sermayeye ekleyerek altı adet bedelsiz hisse veren ve bu yolla sermayesini 375 milyon TL'den 2.625 milyon TL'ye yükselten Kordsa, bedelli olan bu yeni sermaye artırımıyla sermayesini dokuz kat artırmış olmaktadır. Diğer taraftan Ege Biracılık ve Güney Biracılık da 1.8 milyar TL olan sermayelerini 1/3 oranında artırarak 2.4 milyar TL'ye yükseltmektedir.

Son aylarda gerçekleştirilen ister yeniden değerlendirme fonlarını sermayeye ekleyerek bedelsiz hisse senedi verme yoluyla, ister rüçhan hakkı kullanma yoluyla bedelli olarak yapılan sermaye artırımları hisse senedi fiyatlarının düşmesinde en önemli rolü oynamıştır. Ayrıca Mart ayından itibaren kârpayı ödemeleri de yaklaşık kârpayı tutarları kadar hisse fiyatlarını düşürmüştür. Her yıl yaz aylarında, hisse senesi piyasasının, ekonominin diğer kesimlerinde olduğu gibi durgunluğa girmesi ve kârpayı ödemelerinin yapılması ile hisse fiyat-

larının düştüğü bilinmektedir. Bu yıl, bunlara ek olarak bedelsiz hisse verilmesi ve önemli oranlarda sermaye artırımına gidilmesi, ayrıca faiz oranlarındaki aşırı yükselme, hisse fiyatlarının gerileme göstermesine neden olmuştur. Kârpayı dağıtımlarının Eylül'de tamamlanmış olması, bedelsiz hisse dağıtımlarının da büyük ölçüde gerçekleşmiş olması ile önümüzdeki günlerde hisse senedi fiyatlarında bir yükselme başlayabilecek, hiç değilse düşme duracaktır. Enflasyonu frenleme önlemlerinin sonuç vermesi ve faiz oranlarının düşmesi, kuşkusuz hisse fiyatlarını olumlu yönde etkileyecektir.

Tahvil piyasası kesimi ise eski canlılığını kaybetmiş görünmektedir. 1971'den itibaren devamlı artış gösteren özel sektör tahvil ihraçları 1979'da 4.9 milyar TL'ye ulaşmış ve 1980'de de rekor bir artış ile 18 milyar TL'ye yükselmiştir. Bu yıldan itibaren gerileme göstermeye başlamış ve 1981 yılında 16 milyar TL, 1982'de 11.7 milyar TL ve 1983'de 15.7 milyar TL olarak gerçekleşmiştir. 1984

Prof. Dr. KENAN BULUTOĞLU

PARA VE İNSAN

Bu kitap; toplumumuzda başdöndürücü gelişmelerini yaşadığımız «para ve insan» ilişkilerini sergilemekte; geçmişin acı deneyimlerine bakarak, paramızı en iyi biçimde değerlendirme yollarına ışık tutmaktadır.

ALTIN KİTAPLAR YAYINEVİ • İSTANBUL 1984 • 399 SAYFA • 600.— TL

Kitap, Banka ve Ekonomik Yorumlar Dergisi İdare Merkezi'nden alınabilir. Ödemeli gönderilmez. Adreslerine posta ile taahhütlü yollanmasını isteyenlerin, kitap bedeline 150,— TL ilave ederek önceden havale çıkarmaları gerekir.

yılının ilk dokuz ayında çıkarılan tahvil tutarı ise 7.7 milyar TL'dir. 1980'den sonra işletmelerin fon ihtiyacı büyük ölçüde artarken, tahvil çıkaran işletme sayısı ve çıkarılan tahvil tutarının gerileme göstermesi ilginçtir. Ayrıca konunun enflasyon oranı dikkate alınarak ele alınması halinde, reel tahvil tutarları son yıllarda çok düşük düzeylerde kalacaktır.

Tahvil çıkaran işletme sayısı ve çıkarılan tahvil tutarının azalmasında birçok işletmenin tahvil çıkarma limitini doldurduğu akla gelebilmektedir. Ancak son aylardaki sermaye artırımlarının bu limiti yükseltmiş olabileceği göz önünde tutulursa, bu düşünce geçersiz kalmaktadır.

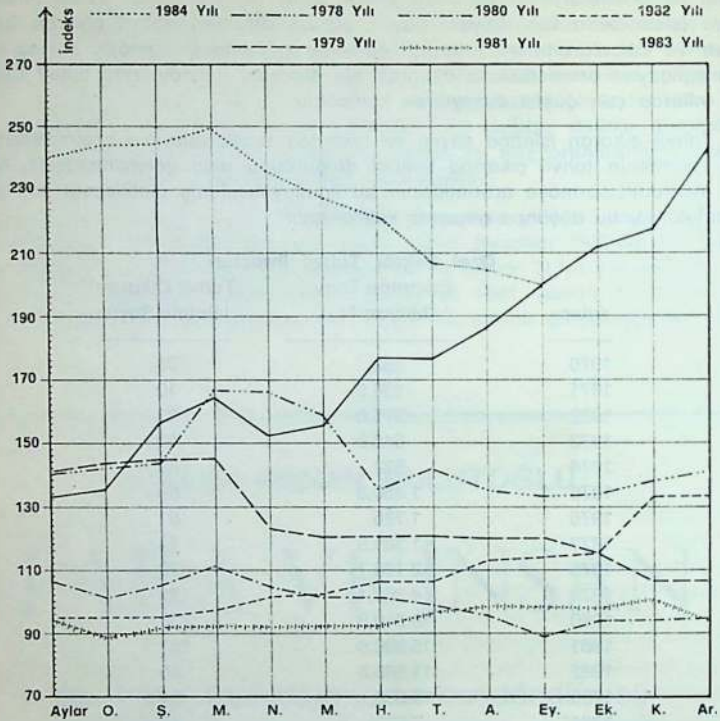
Özel Sektör Tahvil İhraçları

Yıllar	Çıkarılan Tahvil (Milyon TL)	Tahvil Çıkaran İşletme Sayısı
1970	382	33
1971	136.5	10
1972	275.5	21
1973	648.9	44
1974	622	49
1975	1.430.3	58
1976	1.726	61
1977	1.581.9	74
1978	2.198.7	73
1979	4.866.1	127
1980	18.010.9	213
1981	15.980.8	151
1982	11.665.5	55
1983	15.653	54
1984*	7.690	22

*Dokuz aylık.

Son günlerde kamuoyunda büyük tartışmalara konu olan «süper faizli» Hazine bonolarından sonra 24 Eylül'de ikinci bir grup Hazine bonoları satışa çıkarılmıştır. 100 milyar TL tutarındaki bu bonoların diğerlerinden iki farklı yönü bulunmaktadır. Önce faiz oranları diğerlerinden daha düşük olup ilk grup % 53 ve % 54 faiz oranına sahip iken bunları % 50 seviyesindedir. Bu durumda 6 aylık % 53 faiz oranının yıllık karşılığı % 60.02 tutarken % 50'nin yıllık karşılığı % 56.25 olmaktadır. İkinci fark ise; ilk grupta faiz oranları tahvil tutarına bağlı olarak kademeli artarken, ikinci grupta her tutar için aynı seviyede tutulmuştur.

Satışa ilk çıkarıldığında büyük ilgi gören Hazine bonolarına ilgi, zamanla azalmıştır. Yeni bonolara duyulacak ilgi merakla beklenirken, tasarruf sahiplerinin bir süre çekingen kalacağı da tahmin edilmektedir. Bu durumda bonoların tamamının satılması uzun süre alabilecektir.

Banka ve Ekonomik Yorumlar Dergisi
Hisse Senedi Fiyat Endeksi ve Grafiği
(Ocak 1974 = 100)

Aylar	1975	1976	1977	1978	1979	1980	1981	1982	1983	1984
Ocak	95.26	118.85	118.91	142.21	144.23	101.76	87.04	94.18	135.51	243.11
Şubat	96.11	118.57	120.82	140.09	144.25	105.08	90.24	94.60	157.44	243.77
Mart	96.67	121.11	123.65	166.76	144.79	110.80	91.76	97.99	165.21	249.65
Nisan	97.86	125.34	136.12	166.05	122.40	104.31	90.37	101.49	152.04	235.43
Mayıs	97.23	118.00	127.26	159.26	120.40	101.63	91.66	102.60	156.08	227.24
Haziran	96.67	119.13	128.05	134.63	121.36	101.90	91.83	106.38	176.25	220.66
Temmuz	94.58	119.81	128.22	143.21	121.69	98.18	97.63	106.22	176.40	207.07
Ağustos	96.33	124.15	125.56	135.39	119.05	95.18	98.53	113.08	186.42	204.24
Eylül	98.65	126.02	134.48	132.92	119.48	89.12	97.89	112.47	199.71	198.36
Ekim	101.24	137.81	139.11	135.55	115.69	94.21	97.35	115.27	212.63	
Kasım	104.46	119.19	139.00	138.71	107.66	94.51	100.27	132.45	217.12	
Aralık	109.20	117.44	141.93	141.58	107.81	94.64	94.18	133.33	242.03	

Sıra No.	Kuruluşun Adı	Kayıtlı Sermaye (Milyon TL)	Ödenmiş Sermaye (Milyon TL)	Tahvil Yılı Kârı			Dağıtılan Kâr Payı (%)				Piyasa Fiyatı (TL)		
				1981 (000 TL)	1982 (Milyon TL)	1983 (Milyon TL)	1981 (Net)	1982 (Net)	1983 (Net)	Eylül 1983	Temmuz 1984	Ağustos 1984	Eylül 1984
1	AKCIMENTO	630	630	326.620	318.2	180	50	50	20	5.250	4.000	4.000	3.000
2	ALYAS	60	60	50.303	70.1	110	50	50	60	1.250	1.500	1.500	1.500
3	ANADOLU CAM	1.750	1.750	1.303.419	722.5	733	100	100	100	5.600	2.400	2.400	2.300
4	AROMA	200	200	z	z (178.7)	z	z	z	z	900	900	900	900
5	ASLAN CIMENTO	4.477	4.477	z	z (168.5)	124	z	z	z	800	800	800	800
6	BİĞFAŞ	4.000	4.000	1.751.181	1880	2623	64	65	75	3.400	3.600	3.600	2.600
7	BASTAS	270	270	344.600	171.9	228	110	50	40	8.000	4.400	4.400	4.000
8	BATI ANADOLU CIMENTO	75	75	285.000	1044	1746	100	400	740	24.000	28.000	28.000	28.000
9	BURSA CIMENTO	567	567	391.900	472.7	561	60	85	35	7.400	4.000	4.000	4.000
10	CELİK HALAT	1.080	1.080	1.265.814	1109.4	1211	50	133	100	10.000	2.500	2.500	2.500
11	CİMSA	1.440	1.440	1.368.015	2082.7	710.440	200	387.7	145	20.000	18.000	18.000	18.000
12	KUKUROVA ELEKTRİK	1.200	1.200	660.200	685	1228	61	100	105	3.000	2.000	2.000	1.900
13	ECZACIBASI YATIRIM H.	800	800	231.500	215.6	339	50	30	30	1.200	1.000	1.000	1.000
14	EGE GÜBRE	800	800	832.715	1045.7	1209	70	80	40	5.500	3.900	3.900	3.700
15	GÜBRE FABRİKALARI	1.400	1.400	983.600	1323	—	65	60	60	3.000	2.400	2.400	2.400
16	GOOD YEAR	486	486	555.300	1293.7	1458	100	80	80	20.000	6.000	6.000	6.000
17	HEKTAS	600	600	304.055	687.8	1086	51	33	140	4.400	5.750	6.000	5.300
18	İZOCAM	607.5	607.5	359.530	550.7	656	100	170	60	16.000	3.500	3.500	3.600
19	KARTONSAN	3.080	3.080	623.749	925.5	1173	60	120	110	5.500	1.800	1.800	1.800
20	KAV	240	240	137.872	483.7	618	150	500	300	17.000	18.000	18.000	8.000
21	KOC HOLDİNG	1.000	1.000	1.040.000	1404.4	2398	50	150	150	5.000	7.000	7.000	7.000
22	KOC YATIRIM	1.000	1.000	205.421	438.7	558	35	150	50	1.400	1.200	1.200	1.300
23	KORDSA	2.625	2.625	760.998	2015	3112	75	179	760	18.000	4.200	4.200	3.250
24	KORUMA TARIM	1.575	1.575	904.040	1351.2	1173	75	110	80	6.500	2.100	2.100	2.100
25	LASSA	10.800	10.800	z	983.1	1569	z	10.1	20	10.500	1.000	1.000	1.000
26	MAKİNA TAKIM	3.000	3.000	211.187	15.3	96	50	4	15	1.500	1.800	1.800	1.800
27	MENSUCAT SANTRAL	1.692	1.692	z	133.7	134	z	b.d.	25	900	1.000	1.000	1.000
28	NASAŞ	6.000	3.500	413.000	108.9	634	50	6.8	25	1.550	1.000	1.000	1.000
29	NUH CIMENTO	1.430	715	82.500	82.5	170	230	444	170	22.000	27.500	27.000	27.000
30	OLUMLUK	600	600	189.532	56.1	z	z	z	z	2.500	2.800	2.500	2.300
31	OTOGAN	6.000	3.920	780.600	1118.4	625	104	84	4	5.000	1.800	1.800	1.800
32	PİMAŞ	1.000	1.000	114.498	71.8	34	50	22	8	2.100	1.800	1.800	1.800
33	PİLASTİFY	54	54	105.284	134.9	202	50	125	150	6.300	6.250	6.250	6.250
34	POLYLEN	450	450	345.528	3387.3	945	60	300	200	18.000	8.000	8.000	8.000
35	RABAK	8.000	2.800	431.285	518.7	815	75	60	50	6.250	1.400	1.400	1.400
36	SARKIYSAN	5.000	2.100	459.000	832.7	1006	160	195	100	10.000	3.250	2.250	2.100
37	SIEMENS	1.400	1.400	1.432.800	1432.9	1870	85	200	160	18.000	11.000	5.500	5.500
38	SİFAŞ	500	520	309.020	1377.7	1227	60	400	250	21.000	8.000	8.000	8.000
39	SUNTA	240	240	z	z (36.6)	b.d	z	z	z	900	900	900	900
40	T.ŞİŞE VE CAM FAB	9.000	9.000	1.038.628	800.6	850	80	104	54	5.400	1.400	1.400	1.350
41	TRANSÜRK HOLDİNG	600	600	275.832	275.8	b.d	z	b.d	z	850	800	800	800
42	T. DEMİR DÖKÜM. FAB	3.000	3.000	z (155.4)	818	b.d	37.5	b.d	z	1.300	1.500	1.500	1.500
43	UNİROYAL	1.800	1.800	359.000	510.3	453	120	50	40	3.500	4.000	2.000	2.000

Açıklama : z = Zarar; b.d = Belli Değil; d = Dağılmıyır.

Endüstrileşen Türkiye'de Borusan'a çok iş düşüyor

Borusan'ın üretimi içinde yer alan çeşitli ebat ve özellikte çelik borular, çelik levha ve şeritler, galvanizli saclar, açık ve kutu çelik profillerin inşaatın madenciliğe, gemi yapımından elektrik nakline, petrol naklinden tekstil imalatına kadar endüstrinin her alanında binlerce kullanım yeri bulunmaktadır.

Borusan ürünleri, üstün kalite kontrolleri, uluslararası standartlara uygunluklarıyla, yabancı pazarların da tercih ettiği ürünlerdir.

BORUSAN

Borusan İhracat İthalat ve Dağıtım A.Ş.
Borusan Binası Meclisi Mebusan Cad. 523/533 Salıpazan/İSTANBUL
Tel: 145 10 90/5 lines - 144 87 50/9 lines
Telex: 24 190 brs tr - 24 586 brsn tr

Borusan Genel Üretim Programı

- PETROL BORULARI
(Line Pipes)
(API 5L)
- SU VE GAZ BORULARI
(Siyah - Galvanizli)
TS 301/2 DIN 2440, DIN 2441, ASTM A-120
- ALÇAK BASINÇ KAZAN BORULARI
TS 416/1 DIN 2458 ASTM A-178
- SANAYİ BORULARI
TS 301/2 TS 416/1 DIN 2394 DIN 2458
- PASLANMAZ ÇELİK BORULAR
DIN 2463
- SOĞUK ÇEKİLMİŞ BORULAR
TS 302/3 DIN 2393
- ELEKTRİK BORULARI
DIN 49020
- KARE VE DİK DÖRTGEN PROFİLLER
Çeşitli ölçü ve şekillerde
ASTM A-500 ASTM A-501
- YAPI PROFİLLERİ
Çeşitli ölçü ve şekillerde
- AÇIK PROFİLLER
DIN 59413
- METAL KAFLAMALI ÇELİK BANTLAR
(Nikel, Çinko, Pirinç, Bakır)
Çeşitli ölçülerde
- AMBALAJ ÇEMBERİ
TS 1142 DIN 1624
- SOĞUK HADDELENMİŞ ÖZEL BANTLAR
TS 924 DIN 1624
- GALVANİZLİ SACLAR
(Düz, Çukuklu, Trapez, Sığır)
TS 822 DIN 59232 ASTM A-526
- SAC İŞLEYEN MAKİNELER
- MANŞONLAR
TS 301/5
- ÖZEL BORULAR
Sipariş üzerine

AZGELİŞMİŞ ÜLKELERİN İHRACAT DALGALANMALARININ YARATTIĞI GÜÇLÜKLERİN AZALTILMASINDA IMF'NİN TELAFİ EDİCİ FİNANSMAN KOLAYLIĞI

-Tartışma ve Öneriler-

DR. CANAN BALKIR

I. GİRİŞ

AZGELİŞMİŞ ülkelerin ihracat gelirlerindeki dalgalanmaların dış ticaret dengesinde yarattığı güçlükler 1960'lerden itibaren önem kazanmıştır. Bu güçlükleri kısmen de olsa telafi etme amacıyla Uluslararası Para Fonu (IMF) 27 Şubat 1963 tarihinde Telafi Edici Finansman Kolaylığı'nı (Compensatory Financing Facility) yürürlüğe koymuştur. Azgelişmiş ülkelerin bu kolaylıktan yararlanmaları ise daha sonraki yıllarda gerçekleşmiştir.

1970'lerde dünya ekonomisinde başgösteren bunalım, özellikle sanayileşmiş ülkelerde iktisadi bunalıma neden olmuş ve azgelişmiş ülke (AGÜ)'lerin büyüme beklentilerini olumsuz etkilemiştir. Sanayileşmiş ülkelerin dış ticarete korumacılığa yönelmeleri sonucu AGÜ'lerin mallarına olan talep azalmıştır. Bu azalış temel mal fiyatlarını da etkileyerek, bu ülkelerin gelirlerini büyük ölçüde geriletmiştir. Bu dönemde, IMF, AGÜ'lere uygun koşullu veya koşulsuz likidite teminine çalışmıştır. Petrol fiyatlarındaki artış nedeniyle üye ülkeler 1975 ve 1976'da Petrol Kolaylıkları (Oil Facilities) ile

desteklenmişler, Stand-by ve Genişletilmiş Fon Kolaylığı (Extended Fund Facility) anlaşmaları ile 1980'den itibaren Fon kaynaklarının kullanımında büyük artış görmüştür.

AGÜ'lerin giderek artan kredi talepleri sıkı koşulları getirmiş ve 1980'den itibaren toplam Fon kredileri içinde sıkı koşullu borç verme oranı büyük bir artış göstermiştir. Tüm bu nedenler, AGÜ'lerin süreç içinde Telafi Edici Finansman Kolaylığı (TEFK) ile yakından ilgilenmeleri sonucunu doğurmuştur. Halen yürürlükteki anlaşmalar içinde TEFK, Fon'un en uygun koşullu kolaylığı olarak görünmektedir.

TEFK'nin kuruluş amacı, AGÜ'lerin ihracat gelirlerindeki dalgalanmaların kalkınma süreci üzerindeki olumsuz etkisini azaltmaktır⁽¹⁾. Kolaylık, kendi kontrolleri dışındaki koşulların neden olduğu ihracat geliri azalışlarının doğurduğu ödemeler dengesi sorunlarıyla karşı karşıya kalan üyeler ek yardım için oluşturulmuştur. Üye ülkenin bu kolaylıktan yararlanabilmesi için, ihracat gelirindeki düşüşün kısa vadeli olduğuna ve kontrolünün di-

(1) IMF, Annual Report 1963.

şındaki koşullara bağlı bulunduğuna, ayrıca Fon ile işbirliği içinde dış ödemelerinde karşılaştığı güçlükler uygun çözümler arayacağına Fon'u ikna etmesi gerekmektedir. Üye ülkenin TEFK'ndan çekebileceği miktar, hesaplanan dış açık miktarını ve ülkenin Fon'daki kotasının maksimum limitini aşamaz. Bu konuda hesaplama yapılırken, üye ülkenin gerek TEFK'ndan gerekse Tampon Rezerv Kolaylığı'ndan yaptığı çekişler gözönünde tutularak, çifte telifiden kaçınılmağa çalışılır.

TEFK 1963 yılında oluşturulurken, AGÜ'lerin ihracatlarındaki artış ve azalışın, sanayileşmiş ülkelerin ekonomilerindeki devrevi dalgalanmalarla açıklanacağı düşünülmüştür. Ayrıca bu dalgalanmaların kısa dönemli olacağı ve uzun dönemde büyüme trendinin kapsamı içinde kalacağı varsayılmıştır ki, böyle bir varsayım 1950 ve 60'larda geçerli kabul edilebilirse de, 1970 ve 80'li yıllar için geçerliliğini yitirmiş görünmektedir. AGÜ'lerin ödemeler dengesi açıklarının önemli bir miktarının, bu ülkelerin kontrolleri dışındaki bazı koşullar sonucu ortaya çıktığı giderek açıklık kazanınca, TEFK, bu ülkelerin dış ödemelerinde kolaylık sağlayan önemli bir kaynak haline gelmiştir. AGÜ'lerin Fon'dan kullandıkları toplam kaynaklar içinde TEFK'nın payı 1976 - 79 döneminde % 44.7 ile doruğa ulaşmış, 1979 - 82 döneminde ise % 27.8'e düşmüştür⁽²⁾.

Süreç içinde, TEFK'nın fonksiyonlarının yeniden gözden geçirilmesi ile ilgili eğilim güçlenmiş ve bu kolaylığın AGÜ'lerin dış ödemelerinde karşılaştıkları güçlükleri telafide ne dere-

ce başarılı olduğu tartışma konusu olmuştur. Bu tartışmaları ve ileri sürülen önerileri özet halinde aşağı veremeye çalışacağız. Tartışma konularının birçoğunun Fon'un AGÜ'lere yönelik diğer kolaylıkları için de geçerli olduğunu belirtmekte yarar görmekteyiz.

II. TEFK ile İlgili Başlıca Tartışma Konuları ve Öneriler

1 - Kota Limitleri :

TEFK, 1966, 1975 ve 1979 yıllarında yeniden gözden geçirilmiş ve bu revizyonlar sırasında gerçekleşen en önemli değişiklik, çekişlerde kotaları baz alan sınırlamalardaki rahatlama olarak görülmüştür. 1963'de üyelér kolaylıktan kotalarının % 25'i oranında yararlanabilmekte iken, bu oran 1966'da % 59'a, 1975'de % 75'e ve 1979'da % 100'e kadar artmıştır. 1981 kararı sonucu, bir ülkenin çekişleri kotasının % 125'ini aşamayacağı gibi, ihracat açıkları ve tahıl ithal fazlalığı toplamı da kotasının % 100'ünü geçemeyecektir.

TEFK'ndan yapılan çekişlerde kota limitlerinde rahatlama, Fon kotalarının AGÜ'lerin cari işlemler açıklarına oranının hızla erozyona uğraması nedeniyle istenilen sonucu sağlayamamıştır. Dış ödeme güclüğü ile karşılaşan AGÜ'lerin toplam Fon kotaları 1966 - 68 döneminde bu ülkelerin cari işlemler açığının % 64'üne eşitken, bu oran 1979 - 81 döneminde % 12'ye düşmüştür. TEFK'ndan borçlanma limitinin kotanın % 50'si olarak belirlendiği 1966 - 68 döneminde, bu kolaylıktan AGÜ'lerin maksimum çekışı, aynı dönemin cari işlemler açığının % 32'sine eşit olmuştur. Limitlerin yükseltilerek kotanın % 75'inin borç alınabildiği 1975 kararından sonraki 1976 - 1978 döneminde TEFK'ndan alınan maks-

(2) S. G. Jones; Compensatory Financing Facility : A Review of Its Operations and Proposals for Improvement, UNCTAD/MFD/TA/22, 1983, s. 1.

mum borç, aynı dönemin toplam cari işlemler açığının % 10'una eşitti. Limitin % 100'e yükseldiği 1979 yılında ise TEFK'ndan yapılan maksimum çekiş miktarı söz konusu AGÜ'lerin cari işlemler açığının sadece % 12'sini karşılıyordu (2). Tüm bu bulgular, TEFK'ndan yapılan çekişlerin kotaları baz alan sınırlandırmalara bağlı oldukları sürece AGÜ'lerin dış açıklarını kapatmakta ne denli yetersiz kalacağını göstermektedir. Bu konuda en uygun önlem kota limitlerinin tümüyle kaldırılması olarak görülürse de, Fon'un halihazır yapısı içinde bunun imkânsızlığı nedeniyle, kota limitlerinin yükseltilmesi önerilebilir.

2 - TEFK'nın Kapsamı :

TEFK, önceleri sadece mal ihracından elde edilen gelirlerdeki açıkları kapsamına almışken, 1979'dan itibaren bazı hizmet kategorilerini de kapsamına dahil ederek, özellikle turizm ve işçi döviz transferlerinde görülen önemli açıkların da bu kolaylıktan telafi edilmesini olanağını sağlamıştır. Fon, bu yeniliği iki koşul altında kabul etmiştir. Birincisi, istatistiki verilerin Fon'u tatmin edici düzeyde olması; ikincisi, üyenin bu tarihten sonraki ilk talebinde bu iki hizmet kategorisindeki gelirleri mal ihracından elde edeceği gelirlere eklemeyi kabul etmesi ve bu tercihinin beş yıl için değiştirilmesidir.

TEFK, 1981 yılında tahıl ithalatı maliyet fazlalığının neden olacağı açığı da kapsamına almıştır. Bu durumda da, genişletilen kolaylıktan yararlanabilmeleri için ülkelerin tahıl ithalatı maliyet fazlalığı ile ihracat gelirlerini birleştirici bir sistemi kabul etmeleri gereklidir.

TEFK'nın kapsamı süreç içinde eleştiriler yönünde değişikliklere uğramış ve genişlemiştir. Belki de tüm tartışma konuları içinde istenilenlere en fazla uyum gösterebilen konu bu olmuştur.

3 - İhracat Geliri Açığını Hesaplama Yöntemi :

Bir üyenin TEFK'ndan çekebileceği maksimum miktar, son 12 aylık dönemdeki ihracat gelirlerinde görülen açığa bağlıdır. Açık miktarı, açığın görüldüğü yıldaki ihracat gelirinin gerçekleşen değeriyle, o yılın ihracat trend değeri arasındaki farktır. Trend değeri, söz konusu yılı başlangıç kabul ederek, beş yıllık ihracat gelirinin geometrik ortalamasıdır. Bu nedenle, açığın hesaplanması söz konusu yılın bitiminden itibaren sonraki iki yıllık dönemin ihracat gelirinin tahmini çalışmasını gerekli kılar. Bu tahmin çalışmalarının oldukça güç ve hata payı yüksek işlemler olması, çekilebilecek miktarlarda önemli farklılıklara neden olabilmeleri sonucunu doğurmaktadır.

Açığın hesaplanmasıyla ilgili diğer bir tartışma konusu da trend değeri hesabında 1979 yılından itibaren geometrik ortalamaya geçilmiş olmasıdır. 1960 - 80 döneminde geometrik ortalamanın gerçeğe daha yakın görünmesine karşın, AGÜ'lerin dış ticaretlerinde çeşitli engellerle karşılaştıkları 80'li yıllarda geometrik ortalamanın kullanılması, hesaplanan açıkların aritmetik ortalamaya kıyasla daha düşük olması sonucunu doğurmaktadır.

4 - Nominal Değerlerle Hesaplama :

TEFK'nın kullandığı hesap yönteminde özel çekiş hakları baz alınarak,

(2) S.G. Jones, a.g.e., s. 6.

cari fiyatlar uygulanmaktadır. İhracatın gerçek satın alma gücünü yansıtabilmesi için hesaplamaların reel fiyatlarla yapılması gereği üzerinde tartışmalar yoğunlaşmaktadır. UNCTAD Sekreteryası'nın nominal ve reel değerlerle yaptığı hesaplama, konunun önemini göstermesi bakımından «Tablo 1»de verilmiştir. Tabloda 1973 - 82 döneminde petrol ihracat etmeyen AGÜ'ler ile en fakir ülkelerin ihracat açıklarının hem Fon'un kullandığı nominal bazlı formüle göre, hem de ihracatın satın alma gücünü yansıtan geliştirilmiş formüle göre yapılmış tahminleri görülmektedir.

«Tablo 1»de :

- (a) İhracat açıkları ve fazlalıkları bölge bazında hesaplanmış, sonra toplanmıştır.
- (b) «UNCTAD, Handbook of International Trade and Development Statistics, Supplement 1981»de tanımlanan bütün AGÜ'leri kapsa-

maktadır (başlıca petrol ihracatçıları hariç).

- (c) En fakir ülkelerin tanımı da yukarıda adı geçen kitapta mevcuttur.
- (d) IMF formülüne göre hesaplanan açıklar veya fazlalıklar AGÜ'lerin ithalat fiyat endeksi ile deflate edilmiştir.
- (e) Geliştirilmiş formüle göre hesaplanan değerler ihracatın satın alma gücünü yansıtmaktadır.

«Tablo 1»de halen uygulanmakta olan formüle göre, 1980 - 81'de AGÜ'ler ihracat fazlalığına sahip görünüyorsa da, her iki kategorideki ülkelerin geliştirilmiş formüle göre büyük açıkla olduğu anlaşılmaktadır. Diğer bir deyişle, açıkların ve buna bağlı yapılacak çekişlerin miktarı saptanırken, ihracatın gerçek satın alma gücü gözönünde bulundurulursa, kaynaklar zamanında ve ülkelerin gereksinimlerini karşılayacak şekilde dağıtılacaktır. TEFK'nın amacı, dış et-

TABLO 1
TEFK-Nominal ve Reel Değerlerle Hesaplama (1973-82) (a)
(Milyon US \$, 1975 Fiyatları)

Yıllar	Petrol İhrac Etmeyen AGÜ'ler (b)		En Fakir Ülkeler (c)	
	(Nominal) (d)	(Reel) (e)	Nominal) (d)	(Reel) (e)
1973	4919	9750	88	185
1974	16458	2754	141	-312
1975	-4231	-11243	-315	-534
1976	-1690	311	209	333
1977	556	5410	391	567
1978	-6530	6178	-431	-226
1979	3437	3128	54	53
1980	9899	-8946	205	57
1981	1219	-2310	-42	-225
1982	-8393	1258	-90	-150
Toplam	18644	-6290	210	-252

kenlerin neden olduğu ihracat gelirlerindeki dalgalanmalar karşısında ithalat kapasitesini muhafaza etmek olduğuna göre; ülkelerin ihracatlarındaki gerçek satın alma gücünün düşüşünün telafisi ile bu amaç sağlanabilir.

5 - Çekiş Koşulları ve Gereksinimler :

TEFK'nın koşullarının niteliği ile ilgili tartışmalar kuruluş dönemine kadar gider. Fon, üye ülkelerin ihracat açıklarına neden olan koşulların sorumluluğu üyeye ait olmasıyla, onun kontrolü dışında olanı ayırabilmenin güçlüğü nedeniyle otomatik olarak kredi vermeyi reddetmiştir. TEFK'ndan satın alma işleminin yapılabilmesi için üye ülkenin bir finansman programı sunmasına gerek olmamasına karşın,

alımın onaylanabilmesi için üyenin ödemeler dengesi sorununa çözüm bulabilmek için Fon'la işbirliği halinde çalışacağına Fon'u ikna etmesi gereklidir. Öncekilerle birlikte yeni alımların üyenin kotasının % 50'sini aşacağı zaman işbirliği daha sıkı denetime tabi tutulur.

Kendi kontrolleri dışındaki nedenlerden dolayı ihracat açığı veren ülkelerin bu kolaylıktan koşulsuz yararlanmaları daha doğrudur. Bunun sağlanamaması durumunda, TEFK'ndan yararlanabilmek için gerekli koşullarla ilgili somut ölçüler geliştirilmeli ve bunlar önceden belirlenmelidir. Böylece, TEFK'ndan yararlanabilecek ülkelerin seçimi kolaylaştığı gibi, Fon yöneticilerinin objektifliği ile ilgili eleştiriler de azalacaktır.

İthalat, ihracat ve
tüm kambiyo işlemlerinizde
hızlı ve etkin servis.

**TÜRKİYE
EMLAK KREDİ
BANKASI**

"size avantaj sağlar"

3 - Geri Ödeme Koşulları :

Fon'un farklı bir ödeme programı uygulamak isteği belirtmediği durumlarda, TEFK'ndan yapılan çekişlerde geri ödemeler alım tarihinden sonraki üçüncü yılın başından beşinci yılın sonuna kadarki dönemde dört eşit taksitle yapılır. Yeni bir geri satın alma programının uygulanması, üyenin ödemeler dengesinde olağanüstü olumlu bir gelişmenin olduğu zaman söz ko-

TABLO II

TEFK'ndan Yapılan Yeni Alımlar,
Geri Satın Alımlar ve Net Alımlar
(1963 - 1981) - (SDR Milyon)

Yıllar	Geri		Net Alımlar (3)-(1)-(2)
	Yeni Alımlar (1)	Satın Alımlar (2)	
1963 kararı	76	—	76
1964	—	—	—
1965	11	—	11
1966 kararı	24	16	8
1967	198	33	165
1968	68	78	-10
1969	12	37	-29
1970	2	97	-95
1971	70	70	0
1972	300	51	249
1973	114	34	70
1974	107	32	75
1975 kararı	239	51	188
1976	2308	317	1991
1977	241	198	43
1978	578	413	165
1979 kararı	572	643	-71
1980	980	1039	-59
1981	1243	762	481

nusudur. Erken geri satın alma ise, açığın olduğu yıldaki ihracat gelirlerinin düşük tahmin edilmesinden dolayı, ülkenin TEFK'ndan gereğinden fazla yararlanmış olduğu düşünüldüğü zaman uygulanır.

Bu konu ile ilgili tartışmalar TEFK'nın geri satın alma koşullarının borçlunun ödeme kapasitesini dikkate alarak daha esnek olması etrafında yoğunlaşmaktadır. Ülkelerin ihracat fazlalıklarının bulunduğu dönemlerde ödemelerin hızlandırılması, sürekli ödemeler dengesi sorunlarıyla karşılaştığı durumlarda ise 10 yıla varan uzun dönemli geri ödemelerin uygulanması AGÜ'lerin gerçeklerine daha uygun bir öneri olacaktır.

TEFK'ndan yapılan yeni alımlar, geri satın alımlar ve net alımlar «Tablo II»de verilmiştir. 1979'dan itibaren net alımların yeni alımlardan belirgin bir şekilde düşük olmasının nedeni, ülkelerin özellikle 1976 yılında çok fazla miktarda yaptıkları çekişlerini 1979'dan başlayarak geri ödeme durumunda olmalarıdır. Böylece net alımların düzeyi, ülkelerin gereksinimlerinden tamamen bağımsız bir faktör tarafından etkilenmiştir.

TEFK'ndan çekişler 1976 yılında önemli bir artış göstermişken, 1979 ve 1980 yıllarında toplam net alımlar negatiftir. Fon'dan yapılan toplam çekişler içinde TEFK'nın payı 1976 - 79 döneminde % 29.7 ile en üst düzeye ulaşmışken, 1979 - 82 döneminde % 26.2'ye düşmüştür⁽⁴⁾.

TEFK'nın AGÜ'lerin ihracat açıklarını karşılama oranı, «ortalama telafi etme oranı» (average rate of compensation) adını almaktadır. Bu oran, bir yıl boyunca yapılan alımların tah-

minlenen ihracat açığına bölümü olarak tanımlanır. 1976 - 81 döneminde bu oran % 50 idi. Diğer bir deyişle, Fon tarafından tahmin edilen açıkların yarısı telafi edilmekteydi. AGÜ'lerin dış ticaret açıklarının hızla artması, TEFK'nın giderek yetersiz kalmasına neden olmuştur. Yeni kaynaklar bulunarak bu kolaylığın miktar olarak artırılması dış ticaret açığı nedeniyle yatırım malları ithalatından vazgeçme durumunda kalan AGÜ'lerin büyüme hızlarının düşmesini önleyecektir.

Fon'un telafi etme oranını hesaplayışına ilişkin bazı sorunlar vardır. En önemlisi, Fon'un bu oranı hesaplamada yeni alımları kullanmasıdır. Üyeler daha önceki yıllarda yapılan çekişleri ödemek durumunda olduklarından, TEFK'ndan yıl içinde sağlanan net alımlar yeni alımlardan düşüktür. «Tablo III»de bu durum açıkça görülmektedir. İkinci sütunda yazılı net alımlar, ülkenin yıl boyunca yaptığı yeni alımlardan geri ödemelerin düşürülmesiyle bulunmuştur. Net alımlara göre hesaplanan telafi etme oranı Fon'un hesapladığı orandan oldukça düşüktür ve gerçeğe daha yakındır. «Tablo III»de, 1979 öncesi ve sonrası oranlar kıyaslanırken aritmetik ortalamadan

geometrik ortalamaya geçişin yaratacağı fark dikkate alınmalıdır.

III. Sonuç

Günümüzde gelişmiş ve az gelişmiş ülkeler birbirleriyle yoğun iktisadi ilişkiler içindedir. Bu ilişkiler ülkelerin bağımlılık düzeylerini arttırmıştır. Bu nedenle, AGÜ'lerin artan dış ticaret açıkları ve dış borçlarının neden olacağı iktisadi bunalım yalnız bu ülkeleri etkilemekle kalmayacak, gelişmiş ekonomileri de büyük ölçüde etkileyecektir. Bütün ülkeleri sarsacak böyle bir iktisadi bunalımın önlenmesi için uluslararası ticareti arttırıcı ve AGÜ'lerin atıl kaynaklarını harekete geçirci önlemlerin alınması gerekmektedir. Uluslararası iktisadi sistem yeniden gözden geçirilmeli, bölgesel işbirliği arttırılmalı ve AGÜ'lerin dış ticaret açığı ve borç yüklerini azaltıcı tutarlı önlemlere başvurulmalıdır. Uluslararası iktisadi sistemin yeniden düzenlenmesinde IMF'ye önemli görev düşmektedir. Fon, AGÜ'lere yönelik kolaylıklarını gözden geçirmeli ve bu ülkelerin gereksinimlerine gerçekten yanıt verecek koşulları uygulamalıdır. Böyle bir uğraş, TEFK'nın da tartışma ve önerilerin ışığı altında yeniden düzenlenmesini sağlayacaktır.

TABLO III
Ortalama Telafi Etme Oranı
(1976 - 1981) (%)

Yıllar	Yeni alımlara göre hesaplanan ortalama telafi etme oranı	Net alımlara göre hesaplanan ortalama telafi etme oranı
1976	40.0	—
1977	42.2	41.3
1978	51.2	50.3
1979	52.1	41.4
1980	75.8	60.4
1981	50.2	41.6

Tütünbank'ı ona güvenenler yüceltti.

Hızla gelişen banka
Tütünbank,
çok yönlü çalışmalarıyla
daima
hizmetinizdedir.

- Bankacılık
- Sigortacılık
- Sermaye piyasası hizmetleri
- Altın Satışı
- Kültürel hizmetler

Tütünbank
"bankanız"

Amerika Birleşik Devletleri'nde Finansal Süpermarketler

ÖMER OKTAV

SON yıllarda Amerika Birleşik Devletleri'nin finansal yapısında oldukça önemli gelişmeler göze çarpmaktadır. Yakın zamanlara kadar gerek ticari bankalar, gerekse diğer finansal kuruluşlar, müşterilerine belirli alanlarda hizmet verirken bugün bu durum süratle değişmektedir.

Artık bazı kuruluşlar, müşterilerinin tüm mali sorunlarını tek elden çözmeyi amaçlayan bir çalışma biçimi geliştirmişlerdir ki, çalışma sahalarının çeşitliliği nedeni ile bu kuruluşlara «Finansal Süpermarketler» ismini yakıştırmak mümkündür. Bu müesseseler, kullandıkları ileri teknoloji ve piyasa hareketlerine çabuk itibak edebilmeleri sayesinde hem işlem maliyetlerini düşürmekte ve hem de yatırımcılara yeni olanaklar sağlamaktadır.

İncelememize konu teşkil eden müesseselerin gelişmesinden önce

yürürlükte olan sistem, ülkenin geçirdiği «büyük ekonomik kriz»in izlerini taşımakta idi. Bu dönemde; ekonomik krizin, bankaların birbirleri ile yaptıkları haksız rekabet ve giriştikleri riskli yatırımların bir sonucu olduğuna inanılmıştır. Gerçekten de söz konusu riskli yatırımların bir kısmı başarısızlıkla neticelenmiş, bunun sonucunda tasarruf sahiplerinde paralarını bankalardan çekme eğilimi ortaya çıkmıştır. Bu gelişmenin sonucunda bankalar ve hatta Merkez Bankası, tasarruf sahiplerinin nakit talebini karşılayamaz hale gelmişlerdir.

Bu olumsuz gelişmeye tepki olarak ülkedeki finansal sisteme istikrar kazandırmak amacı ile müdahaleci bir yol tercih edilmiştir. Bunun bir sonucu olarak 1933 tarihli Bankalar Kanunu ile bir kısım hesaplara uygulanan faiz nispetleri sabitleş-

tilmiş, bankacılık faaliyetleri ile Menkul Kıymetler sahasında gösterilen faaliyetler birbirinden ayrılmıştır. Merkez Bankası, bankalar üzerinde denetim yetkisine sahip kılınarak tasarrufların teminat altına alınması amaçlanmıştır. 1950 ve 1960'larda bu sistem oldukça tatminkâr bir biçimde işlemiş ve tasarruf sahibi ile müteşebbis arasındaki para akışı gerçekleştirilebilmiştir.

Enflasyon ve Yarattığı Sorunlar

1960'lı yılların sonuna doğru başlayan ve 1970 yıllarında etkisini daha da arttıran enflasyonist baskı sonucunda mevcut müdahaleci sistemin işlemesi güçleşmiştir. Enflasyonla beraber piyasa faizleri yükselmiş, zaman zaman saptanan faiz oranlarının üzerine çıkmıştır. Bunun sonucunda faiz oranları ile bağlı olmayan bir kısım mali kuruluşlar (özellikle mevduat toplamayan kuruluşlar) ticari bankalara nazaran önemli avantaj elde etmişlerdir. Keza, Merkez Bankası kısıtlamalarından muaf olan yabancı bankalar da bu gelişmeden kârlı çıkmışlardır. İşletmeler, ticari bankalardan kredi sağlamak-tansa, kendileri menkul kıymet ihracı yolunu tercih etmişler, bütün bunların sonucunda ticari bankaların durumu sarsılmıştır.

1970'li yıllar, tümü ile bankalara daha elverişli bir çalışma ortamı yaratma arayışları ile geçmiştir. 1973 yılında bir kısım banka hesaplarında faiz kısıtlaması kaldırılmış, hesap transferleri ve bankadan para çekimlerinde otomasyona geçilmiştir. 1970-lerin sonunda bankalara belirli vadelerle bir tür kıymetli evrak ihraç olanağı tanınmıştır. Bu evrakların faiz

nispetleri, kamu kuruluşlarına ait menkul kıymetlerin piyasada getirdiği faiz kazançları ile oranlanarak tespit edilmiştir. Bu dönemde yabancı bankaların A.B.D. şubeleri yerli bankalarla aynı kısıtlamalara tabi tutulmağa başlanmıştır.

Yeni Düzenlemelere Duyulan İhtiyaç

Bütün bu düzenlemelere rağmen dondurulmuş faiz uygulaması ile yüksek enflasyon arasındaki denge-sizlik, daha esaslı bünyesel değişiklikler gerektiğini ortaya koymuştur. Bankalar ve diğer mevduat toplayan kuruluşların bünyelerinde yapılması gerekli reformların gerçekleştirilmeyişi nedeni ile alınan önlemlerin yetersiz kaldığı görülmüştür.

Yeni önlemleri gerekli kılan bir diğer faktör de, gerek yatırım, gerekse kredilerin yüksek enflasyon nedeni ile kârlılıklarını yitirmeleri olmuştur.

Bünyesel değişikliği zaruri kılan bir diğer sebep de, mevcut sistemin makroekonomik iktisadi politikaya uygun olmadığı yolunda beliren görüştür. Ülke ekonomisinde önemli rol alması beklenen küçük cari hesapların A.B.D. bankalarında diğer ülkelere nazaran düşük olması, yukarıda açıklanan nedenlere ve özellikle sağ-lanan faiz gelirin yetersizliğine bağlanmıştır.

Bu gelişmeler sonucunda bankacılık sektörüne uygulanan kısıtlamaların kaldırılarak serbest rekabete dayalı bir sistemin kabulü yolunda kuvvetli bir eğilim ortaya çıkmıştır. Bu eğilimin bir sonucu olarak kurulan ekonomik ve finansal konularda ihtisaslaşmış komisyon (The Hunt Commission), finansal sistemin cid-

di bir biçimde liberalize edilmesini tavsiye etmiş, ilgili çevrelerde benimsenen teklif metninin bir kısmı 1970'li yıllarda kanunlaşmıştır.

1980 tarihinde yürürlüğe giren bir yasa ise (The Depository Institution Deregulation and Monetary Control Act) hemen hemen tümü ile söz konusu tavsiye kararlarını kanunlaştırmıştır. Kanun, finans pazarlarını canlandırmak, finans kuruluşları arasındaki dengeli rekabeti teşvik etmek amacı ile aşağıdaki düzenlemeleri getirmiştir:

1 — Mevduat toplayan kuruluşlar, 1980 Eylül'ünden itibaren 8 yıllık bir dönem için yaptıkları işlemler nedeni ile ihtiyat akçesi ayırmak yükümlülüğünden muaf tutulmuşlardır.

2 — Altı yıllık bir dönem için faiz kısıtlaması kaldırılmıştır.

3 — Finansal kuruluşların kredi kartı uygulamasında ve kredi temininde mevcut kısıtlamalar hafifletilmiştir.

4 — Bu gibi işletmelere devlet eli ile sağlanan kredilerde öncelik tanınmıştır.

Buna ilaveten 1982 yılında kabul edilen bir diğer yasa ile (The Garn-St. Germain Depository Institutions Act) ticari bankalara, yatırım fonları ile rekabet imkânı sağlayan yeni hesap türleri açmak olanağı sağlanmıştır.

Finansal Süpermarketlerin Faaliyete Geçmesi

Açıklamaya çalıştığımız gelişme ve yasal düzenlemeler sonucunda müşterilerine çeşitli hizmetleri aynı anda sunan finansal kuruluşlar doğ-

maya başlamıştır. Bunun sonucunda tasarruf sahipleri, bir banka ya da mevduat toplayan benzeri kuruluşta aynı anda hem çek hesabı, hem tasarruf hesabı sahibi olmakta; bu müesseseden kredi ve kredi kartı sağlamakta; menkul kıymet ve devlet tahvillerinin alım satımını gerçekleştirebilmektedir. Böylece, finansal kuruluş, tasarruf sahibine tüm hizmetleri birden vererek âdetâ bir finansal süpermarket işlevi görmektedir. Tüm hizmet ve ürünler kesintisiz bir biçimde ve aynı anda yatırımcıya sunulmaktadır.

Konuyu finansal kuruluşlar açısından ele aldığımızda hizmetlerde ortaya çıkan çeşitliliğin kuruluşların kazançlarını arttırdığını ve risklerini asgariye düşürdüğünü görmekteyiz. Kuruluşlar, müşterilerine eskiye nazaran büyük oranda hizmet sunmakta ve kazanç sağlamaktadırlar. Bunun sonucunda işlemlerin çabuklaştırılması amacı ile süratle otomasyona geçilmekte ve gelişen teknoloji derhal uygulanarak daha geniş ve çabuk hizmet verme yoluna gidilmektedir.

Çeşitli hizmetlerin bir bütün halinde sunulması, yatırımcılara da tasarruflarını daha iyi bir biçimde değerlendirme olanağı vermiştir. Bunun sonucunda son yıllarda cari hesaplarda düşme görülürken, yeni hesap türlerinde, örneğin NOW (Negotiable order of withdrawal) adı verilen sabit faiz getirici çek hesabı ve SUPER NOW adı ile anılan değişken faiz getirici çek hesabına yatırılan paralarda büyük artış olmuştur. Bu gözlem tasarruf sahibinin, klasik türler dışında yeni yatırım sahaları aradığının bir göstergesi olarak değerlendirilmelidir.

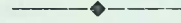
Yapılan reformdan sonra ticari bankalar, mevduat toplama fonksiyonlarının yanında çeşitli müşteri hizmetleri veren müesseseler haline gelmiştir. Çok farklı koşul ve biçimlerde kredi sağlamaları yanında; doğrudan bankacılık işlemi olmamakla beraber örneğin menkul kıymet alım satımında aracılık, hayat sigortası yapma, seyahat çeki verme gibi birtakım hizmetlerle; banka hizmetleri çeşitlilik ve zenginlik kazanmıştır. Bu tür faaliyetler, 1970 yılında Bank Holding Company Act'da yapılan yenilikler ile yasallaşmıştır.

Bankalar dışındaki mali kuruluşlar da son yıllarda çalışma sahalarını genişleterek ticari bankalar gibi müşterilerine kredi sağlamak, belirli projeleri finanse etmek ya da kredi kartı vermek yolu ile daha önce faaliyet göstermedikleri alanlarda çalışma yapmağa başlamışlardır.

Son yıllarda yatırım fonları, mevduat toplayan banka ve kuruluşlar için ciddi bir rakip haline gelmişlerdir. 1982 yılında toplam mevduatın % 10'unu elinde bulunduran bu fonlar, bankaların yukarıda açıklanan NOW, SUPER NOW gibi değişik hesap türleri uygulaması karşısında bir miktar mevduat kaybetmişlerse de, faaliyet ve hizmet alanlarını genişleterek pozisyonlarını muhafaza etmeğe çalışmışlardır. Hiç şüphe yok ki tüm bu gelişmeler yatırımcılar lehine sonuçlar doğurmuş, yatırım olanaklarını ve sağladıkları kârı arttırmıştır.

Bu alanda görülen bir diğer gelişme de muhtelif finansal kurumların bir bünye içerisinde toplanarak âdeta holdingleşmesidir. Böylece aynı çatı içerisinde bankalar, yatırım

fonları ve ortaklıkları bir araya gelmektedirler. Bu kuruluşlar, faaliyet sahalarının ve yayıldıkları coğrafi alanın genişliği sayesinde tasarruf sahibine gerek bankacılık, gerek bankerlik ve gerekse bankacılık faaliyeti dışında kalan hizmetlerin toplandığı bir hizmet paketi sunmaktadır. Bu hizmet paketi ile müşteriye; parasını tahvil ya da hisse senedine yatırmak, para piyasasında spekülatif yatırım yapmak, mevduat olarak tutarak faiz geliri sağlamak, kredi kartı

Reklam Veren Kuruluşlara Duyuru

Artan maliyetler ve ağırlaşan piyasa koşulları nedeniyle; reklam fiyatları, Dergi'nin Ocak 1985 sayısından itibaren aşağıdaki şekilde olacaktır.

Arka kapak	: 50.000.— TL
Ön kapak içi	: 35.000.— TL
Arka kapak içi	: 30.000.— TL
Tam sayfa	: 25.000.— TL
Yarım sayfa	: 15.000.— TL
Çeyrek sayfa	: 7.500.— TL
Renk farkı	: 10.000.— TL

Zorunlu olan bu fiyat artırımını, Dergi'ye reklam veren kuruluşların, anlayışla karşılayacaklarına inanıyoruz.

Banka ve Ekonomik Yorumlar Dergisi

temin etmek gibi alternatiflerin tümü aynı anda sunulmaktadır. Tüm işlemler aynı bünye içerisinde gerçekleştirildiğinden, gerek formaliteler gerekse masraflar asgariye indirilmektedir. Bu tür kuruluşlar, yatırımcılara ayrıca sigortacılık, gayrimenkul komisyonculuğu, ve mali danışmanlık hizmetleri de sunmaktadır.

Sonuç olarak, finansal süpermarketler diye adlandırdığımız bu kuruluşlar, yatırımcının ihtiyaçlarının tümünü karşılayacak biçimde hizmet vermek yolunu seçmişler ve süratle gelişmişlerdir. Bu gelişmeye ayak uyduramayan kuruluşların faaliyetlerini devam ettirmelerinin ancak belirli konularda çok özel ihtisaslaşma ile mümkün olabileceği gözlenmektedir.

Gelişmenin Doğurduğu Sorunlar

Açıklamaya çalıştığımız süratli gelişme birtakım sorunları da beraberinde getirmiştir. Öncelikle, para piyasasının kamu kuruluşlarının kontrolü güçleşmiştir. NOW ve SUPER NOW gibi hem yatırım hem de ticari muameleler için kullanılan hesapların takibi müşkül hale gelmiştir. Bunun yanında finansal süpermarketler olarak adlandırdığımız dev kuruluşlar karşısında daha küçük ve belirli alanlarda faaliyet gösteren kuruluşların durumu bir sorun olarak ortaya çıkmıştır. Her ne kadar yasal düzenlemeler tüm banka ve finansal kuruluşlara faaliyet sahalarını genişletmek olanağı vermiş ise de, gerek finansal kaynakların gerekse faaliyet alanlarının kısıtlı olması nedeni ile birtakım banka ve kuruluşların bu gelişmeye ayak uyduramamaları diğer kuruluşlarca yutulacakları tabii-

dir. Böylece bu alanda kısmi bir etkelleşmenin doğması mümkündür.

Ancak serbest rekabet ortamının mevcut olduğu bir sistemde bu ihtimallerin mevcudiyeti kaçınılmazdır. Önemli olan bankacılık alanında ortaya çıkan gelişmelerin para ve sermaye piyasasında mevcut dengeleri bozmadan uygulanabilmesidir.

Bankacılık faaliyetlerinin fazlaca tartışıldığı ve eleştirildiği ülkemizde açıklamaya çalıştığımız gelişmelerin bilinmesinde ve ülkemiz açısından uygulanabilirliğinin tartışılmasında yarar olduğu muhakkaktır.

-
- ◆ O kişiyi insan adına yaraşır görürüm ki, fikirleri ve çalışmalarını kendisinden çok başkaları içindir.

Sir Walter Scott

- ◆ Eski neslin hatalarından ve başarılarından yararlanmaya bakın. Unutmayın ki, iyi haberler kendiliğinden gelir; bu bakımdan kötü haberleri dinleyin.

Saul M. Silverstein

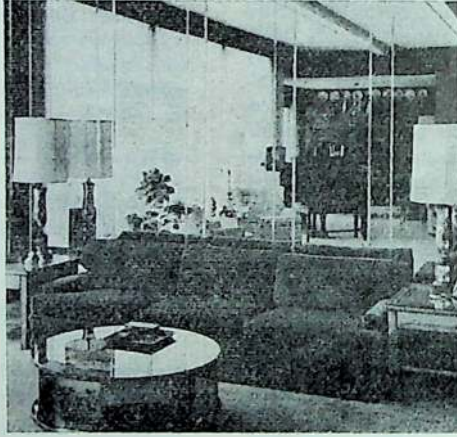
- ◆ Düzen ve basitleştirme, konuya hâkim olmaya doğru atılan ilk adımlardır. Gerçek düşman bilinmeyendir.

Thomas Mann

- ◆ Sanat, gençliğe terbiye, ihtiyarlığa teselli, fakirliğe zenginlik, zenginliğe ise süs verir.

Schiller

Yaşamınızdan bir duvar kaldırın.

Her salon, her oda dört duvardı eskiden.
Şimdi Flotal kaldırıyor bir duvarı, yerine ışıltıyı, güzelliği,
mutluluğu koyuyor. Büyüyor salonlar, odalar, holler. Derinlik
kazanıyor göz alabildiğine. Birken iki oluyor vazo, birken iki
oluyor tablo, birken iki oluyor her eşya. Kristal ayna Flotal ile
yaşam yineleniyor, yaşam yenileniyor.

FLOTAL®
FLOTAL
"KRİSTAL AYNA"

Cam Pazarlama A.Ş.

Büyükdere Caddesi, Beytem Han Kat: 4-B
Şişli, İstanbul Tel: 1-16 11 30

EMLAK VE EYTAM BANKASI'NIN TASFİYESİ VE GÜNÜMÜZE YANSIYAN SONUÇLARI

VECDİ UZUN

GEÇTİĞİMİZ yıl, 24 Ocak 1980 kararlarıyla değişen ekonomik ortam sonucunda; yeni duruma ayak uyduramayan ve yanlış yönetim politikası uygulayan bazı bankaların, tasfiye edilerek işlemlerine son verilme zorunda kalınmıştır. İşçi Kredi Bankası, Odibank, Hisarbank, İstanbul Bankası ve son olarak da Bağbank'ın bankacılık işlemlerinin durdurulması; bunun en belirgin örneğidir. Devlet bu bankaları, hissedarı olduğu bazı büyük bankalarla birleştirmek suretiyle tasfiyeleri yoluna gitmiştir. Cumhuriyet tarihimize genel bir bakışta, bu bankaların tasfiyeye tabi tutulan ilk bankalar olmadığı görülecektir. Nitekim, tasfiye işlemlerine uzun yıllar önce başlanan Raybank'ın işlemleri yıllar geçmesine rağmen bir türlü sonuçlandırılmamıştır. Aşağıda açıklanmaya çalışılan olay, Türkiye'de tasfiye edilen ilk bankalar arasında bulunan Emlak ve Eytam Bankası'nın tasfiyesi sonucu, bazı hak sahiplerinin eline geçmeyen alacaklarının öyküsüdür.

Vaktiyle batı toplumuyla olan ilişkilerimizin sağlam temellere oturulamaması ve dinsel etkilerden do-

layı Osmanlı ekonomik yapısında bankacılık sektörü geç faaliyete geçmiştir. Ancak, görünürde bugünkü anlamda birer sosyal güvenlik kurumu olan, çağına göre birtakım bankacılık faaliyetleri sürdüren bazı kurumların varlığı bilinmektedir. Ziraat Sandıkları, Emniyet Sandıkları, Esnaf Sandıkları, Emniyet Sandıkları, Esnaf Yıyısıyla pek bilinmeyen Eytam Sandıkları bu kurumlara örnek olarak verilebilir.

Ziraat Sandıkları bugünkü T.C. Ziraat Bankası'nı oluşturmaktadır. Emniyet Sandığı da geçtiğimiz yıl bu bankaya bağlanmıştır. Esnaf Sandıkları ise T. Halk Bankası'na devredilerek faaliyetlerine son verilmiştir.

Bu sandıkların tamamının bankalara devredilmesi, iş konusundaki benzerliğin bir delilidir. Söz konusu sandıkların, bugün de olduğu gibi Devlet Bankaları aracılığıyla tasfiye edilmeleri, bankacılıktaki genel düşüncenin pek değişmediğini ortaya koyar.

Eytam Sandıkları vasi tayin edilen yetimlerin ve gaiplerin paralarını nemalandırmak yoluyla, onlara birer gelecek temin eden ve çağına göre birtakım bankacılık işlemleri yapan bir kurumdur. Eytam Sandıkları'nın Osmanlı İmparatorluğu döneminde, otuziki tanesi şu andaki Türkiye Cumhuriyeti hudutlarında kalan, üçyüzyirmidört sandıkla faaliyet gösteren bir yapıya sahip olduğu belirlenmiştir. Eytam Sandıkları 22 Mayıs 1926 tarih ve 844 sayılı Kanun gereğince, 27.3.1940 tarihinde tasfiye işlemleri tamamlanarak, devir bilançoları ve alacaklılar listesi Maliye Bakanlığı Nakit İşleri Genel Müdürlüğü aracılığıyla, aynı kanun gereğince kurulan Emlak ve Eytam Bankası'na devredilmiştir. 844 sayılı Kanun gereğin-

ce; yetim ve gaiplere ait olup, Emlak ve Eytam Bankası'na devredilen paralara vadeli mevduat faizi uygulanması gerekiyordu.

Emlak ve Eytam Bankası, 16 Eylül 1965 tarih ve 12102 sayılı Resmi Gazete'de yayınlanan «Türk Medeni Kanunu'nun Velayet, Vesayet ve Miras Hükümlerinin Uygulanmasına Dair Tüzük» ve 4947 sayılı Türkiye Emlak Kredi Bankası Kuruluş Kanunu uyarınca, bu bankaya devredilmiştir.

T. Emlak Kredi Bankası Kuruluş Kanunu uyarınca; Emlak ve Eytam Bankası tüm alacak ve borçları devredilecek, yetim ve gaiplere ait paralar bu bankada da vadeli mevduata uygulanan faize tabi tutulacaklardı. Aynı kanunun geçici 6. maddesinde en az yarı hissesi devlete ait bir Milli Banka'ca bu paraların hak sahiplerine ulaştırılması hükmü mevcuttur. Bu olaydan mahalli tereke hakimliklerinin de sorumlu oldukları belirtilmektedir. Bu paralar 30.6.1966 tarihi itibarıyla 12406 kalemde 891.740,55 TL'den oluşmaktadır. Büyük bir ihtimalle T.C. Ziraat Bankası aracılığıyla hak sahiplerine ulaştırılmaya çalışılan bu paralara, hak sahiplerinin hayatta bulunmaları nedeniyle, hiçbir alacaklı talebi olmamıştır. Osmanlı İmparatorluğu'nun yıkılıp yerine Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulması sonucu geçirilen pek çok yapısal değişikliklerden dolayı, hak sahiplerinin mirasçıları bu gelişmelerden haberdar olamamışlardır. Bu paralar, T.C. Ziraat Bankası tarafından 1967 yılında T. Emlak Kredi Bankası'na devredilmiştir.

Tesadüfen Eytam Sandığı'na ait belgeleri bulup, tercüme ettiren bir hak sahibinin mirasçısı, T. Emlak Kredi Bankası'na başvurmuştur. Ancak, bu paralara ilişkin isim listele-

rinin bulunmadığı, listelerin sandıklar itibarıyla düzenlendiği gerekçesiyle bu talep anılan bankaca geri çevrilmiştir.

50 altın karşılığı 4000 kuruşun, mirasçıların yaşça küçük olmaları nedeniyle, 1913 yılında Eytam Sandıkları'na devredildiğini belirten belge mevcuttur. Bu belgede «..... 4000 kuruşun çoğalanından her bir yıl 60'ar paradan oluşan.....» şeklinde ifade ile gelir sistemi şeklinde bir uygulamanın mevcut olduğu anlaşılmaktadır. Başka bir belgede, hak sahibinin vasisinin 1 Temmuz 1919 yılına kadar düzenli olarak Eytam Sandıkları'ndan para aldığı belirtilmiştir.

Hatay ilinin Hassa ilçesinde ikamet eden hak sahibi yetimler ve vasisleri; Kurtuluş Savaşı, Hatay'ın işgali ve bilahare bağımsızlığını kazanması şeklinde gelişen olaylar sonucunda; sandıka olan bağlantılarını kaybetmişlerdir.

Sonuçta, konuyla ilgili şu problemlerin ortaya çıktığı görülmektedir:

- 50 altın karşılığı olan 4000 kuruş Eytam Sandıkları'nın tasfiyesine kadar hangi meblağa ulaşmıştır?
- Emlak ve Eytam Bankası'nın tasfiyesi sonunda, Eytam Sandıkları'ndan devredilen paraların ne kadar olması gerekiyordu?
- Şu anda T. Emlak Kredi Bankası'nda mevcut paralar hangi meblağa ulaşmıştır?

Emlak ve Eytam Bankası'nın tasfiyesi sonucunda, T. Emlak Kredi Bankası'na devredilen paraların alacaklılarının durumu kesinlik kazanmamıştır. Yetkililerce konuyla ilgili açıklamaların etkin bir şekilde yapılması, henüz hayatta bulunan hak sahipleri ve hak sahiplerinin mirasçılarına ışık tutacaktır.

AYIN EKONOMİK OLAYLARI

DR. YILDIRIM KILKIŞ

Celişkili Manzara

EKONOMİK olaylar bakımından «en az olaysız» diye nitelendirebileceğimiz bir dönem geçirdiğimizi kesinlikle söyleyebiliriz. Bu genel görünümde tek istisna, geçtiğimiz Eylül ayının son haftasındaki zam furçasıdır.

1984 Eylül ayının genel ekonomik manzarası, geçtiğimiz diğer aylardaki görünümün devamından oluşmaktadır. Sesini çıkarabilen örgütlü işadamları kuruluşlarının büyük bir kısmı, hâlâ gizli bir enflasyonist dönemin hasretini dile getirirken; iş hayatının yakın takipçileri olan bazı akademik çevreler ise, uygulamada bazı hatalar olmakla beraber, «İşadamlarının yakınmalarının gerçek dışı olduğu»nu söyleyerek, genelde Özal Hükümeti'nin ekonomik politikasını desteklediklerini belirtmektedirler.

Türk ekonomisi gerçekten kabuk değiştirmektedir. Ve bu kabuğun değişmesi için en yetkili mevkide bulunanların kararları da, esasta akademik çevrelerin görüşlerine uymaktadır. Bu durum, bir anlamda hükümetin bilimsel ekonomi kurallarına göre uygulama yaptığını göstermektedir. Ancak makro düzeyde doğru görülen hükümet politikasının, mikro düzeyde yarattığı sıkıntıların nasıl giderileceğinin cevabı nerededir? Bu çelişkili durumun açıklanması, gerçekten önemle beklenmektedir.

Yukarıdaki kısa girişten sonra, geçtiğimiz ay içinde ekonomik hayatı ilgilendiren başlıca kararlar şöyle özetlenebilir:

Mevduat ve Kredi Faizleri

Ekonomik olaylar bakımından kısır geçen son bir aylık dönemin en ilginç açıklamasını, Başbakan Sayın Turgut Özal yapmıştır. Konu, faizlerin serbest bırakılmasıyla ilgilidir. Başbakan Özal, ithalat ve ihracatın Türk Lirası ile akreditif açılarak yapılabilmesi sisteminin oluşturulması amacıyla vadeli ve vadesiz banka mevduat faizlerinin serbest bırakılacağını belirtmiştir. Bu açıklama, kredi faizlerinin oranları bakımından da önem arz etmektedir.

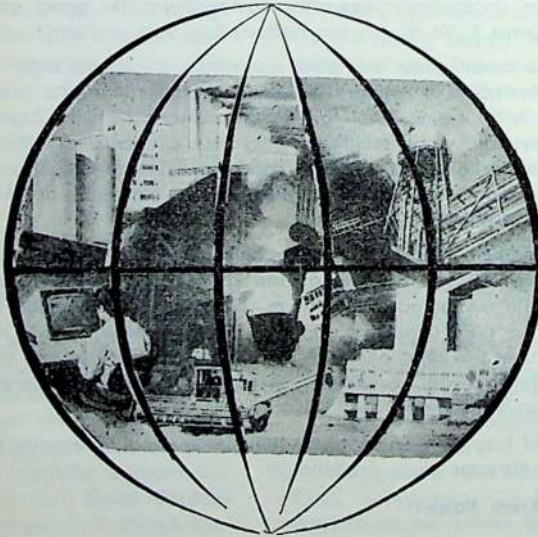
Nitekim, mevduat faiz oranlarının 11 Ağustos 1984'de artırılmasından sonra, kredi faiz oranları da % 3 civarında artarak % 57 - 58 düzeyine çıkmıştır. Bazı bankaların % 60'a kadar çıkan kredi faiz oranlarının, bu kredileri alan iş-adamlarının maliyet hesaplarını zorladığını kabul etmek gerekir.

ihracat

1984'ün ilk 7 ayında ihracatımızın 4 milyar dolara çıktığı anlaşılmaktadır. Türkiye'nin ihracatının genellikle yılın ikinci yarısında arttığı gözönünde tutulursa, yıl sonuna kadar bu rakamın çok daha büyük bir düzeye ulaşacağı beklenir.

Ciddi ve istikrarlı yönlendirme, tasarrufun güvencesidir.

Türkbank, tasarrufun güvencesine
ve yönlendirilmesine
gosterdiği
özen ve ciddiyetle, ülke ekonomisine
büyük katkılar sağlamaktadır.
Mutluğuz, gururluyuz.

**Daima güvenle,
daha mutlu geleceğe.**

Bununla beraber hükümetin ihracatta vergi iade oranlarının kademeli şekilde düşürülmesi kararının sonucu olarak, vergi iade oranlarını 1 Nisan 1984'de % 80'e, 1 Eylül 1984'den itibaren de % 55'e indirmesi, ihracatçılar tarafından tepki ile karşılanmıştır.

Ihracatçılar, vergi iade oranları indiriminin 1985 yılı başından itibaren uygulanmasını istemekte ve gerekçe olarak bu indirimden ihraç malları rekabetinin büyük ölçüde olumsuz yönde etkileneceğini ileri sürmektedirler.

Buna karşılık, D.P.T. Teşvik ve Uygulama Dairesi Başkanlığı'ndan alınan bilgiler; 1984 yılında ihracatçı firmalara, ihracata yönelik üretim için verilen döviz tahsisleri ve selektif kredi oranlarının, geçmiş yıllara nazaran büyük ölçüde arttığını göstermektedir.

Yeni Zamlar

Ağustos 1984'de Türkiye Elektrik Kurumu (TEK)'nin elektriğin kilovat-saat fiyatını artırmasından sonra kısa bir süre duralayan zamlar, Eylül'ün son haftasına girerken, önce akaryakıt ardından Tekel maddeleri fiyatlarında yapılan ayarlamalarla yeniden atağa kalkmıştır. Çeşitli yayın organlarında yer alan haberlere göre, yakın bir gelecekte; demir-çelik ürünlerine, kömüre, kağıda ve şeker zam yapılması beklenmektedir. Bazı çevrelere göre gübre ve elektrik fiyatlarının artması da olasıdır.

Öte yandan devletin kontrolündeki ana mallara yapılan zamlar, başta yiyecekler olmak üzere tüketim maddelerinin fiyatlarını ve ulaştırma ücretlerini olumsuz yönde etkilemektedir. Bu arada son hafta içinde dört firma birden perakende yoğurt fiyatlarına % 20 oranında zam yapmıştır. İstanbul'da ekmeğe, gramajı düşürülüp fiyatı sabit tutulmak suretiyle zam görmüştür.

• Elektrik Fiyatları Artırıldı :

TEK, akaryakıt fiyatlarında meydana gelen artışlar nedeniyle, elektrik fiyatlarını Ağustos 1984'den itibaren geçerli olmak üzere artırmıştır. Eski ve yeni elektrik fiyatları (kw. sa./TL olarak) aşağıda gösterilmektedir :

	Eski Fiyat	Yeni Fiyat	Artış (%)
Tek Terimli Tarife			
Yazıhane, Ticarethane, Resmi Daire	23,50	24,30	3,4
Sanayi	19,50	20,30	4,1
Meskenler (60 kw.'e kadar)	15,50	16,30	5,2
Meskenler (60-300 kw. arası)	21,50	22,30	3,7
Meskenler (300 kw.'dan yukarı)	31,50	32,30	2,5
Çift Terimli Tarife			
Sanayi	16,80	17,60	4,8
Ticaretane, Yazıhane, Resmi Daire	20,80	21,60	3,8
Köy Tarifesi	10,00	10,65	6,5

• Akaryakıt Fiyatları Artırıldı :

Amerikan Doları'ndaki değer artışı ile ilgili olarak yapılması beklenen akaryakıt zammı 23 Eylül 1984 tarihinden itibaren yürürlüğe girmiştir. Akaryakıt fiyatları ortalama % 5.8 zam görmüştür. Eski ve yeni akaryakıt fiyatları (lt./TL olarak) ile artış miktarı (TL olarak) şöyledir:

Cinsi	Eski Fiyat	Yeni Fiyat	Artış Miktarı
Süper Benzin	181,80	190,—	10,20
Normal Benzin	168,70	178,—	9,30
Motorin - Gaz Yağı	113,20	120,—	6,30
Fuel - Oil (6 No.)	75,00	80,—	5,—
Tüpgaz (12 kg.) (Adet)	1.660,—	1.760,—	100,—

• Tekel Ürünlerine Zam :

Tekel ürünleri fiyatlarına 26 Eylül 1984 tarihinden başlamak üzere değişik oranlarda zam yapılmıştır. Bu arada Amerikan ve İngiliz sigaralarının fiyatları 350.— TL'den 450.— TL'ye, Alman sigaraları 325.— TL'den 425.— TL'ye, 216 Samsun 300.— TL'den 400.— TL'ye çıkmıştır. Fıçı biranın litresi 60.— TL'den 100.— TL'ye, 30 slt.'lik şişe bira 40.— TL'den 50.— TL'ye, 50 slt.'lik şişe biranın fiyatı ise 60.— TL'den 80.— TL'ye yükseltilmiştir. Başlıca Tekel ürünlerinin eski ve yeni fiyatları (TL olarak) ile zam oranları (% olarak) şöyledir:

Tekel Ürünleri	Eski Fiyat	Yeni Fiyat	Zam Oranı
Filtreli uzun sigaralar	110.—	140.—	27.3
Filtreli kısa sigaralar	100.—	130.—	30
Filtreli Bafra	80.—	100.—	25
Yenice, Bahar, Gelincik, Bafra	60.—	80.—	33.3
Birinci	50.—	65.—	30
Altınbaş rakı (35 slt.)	675.—	750.—	11
Altınbaş rakı (70 slt.)	1.325.—	1.450.—	9.4
Yeni rakı (35 slt.)	525.—	580.—	10.5
Yeni rakı (70 slt.)	1.000.—	1.100.—	10
Binboğa votka (35 slt.)	550.—	600.—	9.1
Binboğa votka (70 slt.)	1.100.—	1.200.—	9.1
Votka (35 slt.)	450.—	500.—	11.1
Votka (70 slt.)	900.—	1.000.—	11.2
Cep Kaynağı (20 slt.)	375.—	420.—	12
Kanyak (70 slt.)	600.—	650.—	8.3
Kalite kanyak (70 slt.)	1.150.—	1.275.—	10.8
Cin (35 slt.)	575.—	630.—	9.5
Cin (70 slt.)	1.125.—	1.235.—	9.7
Ankara viskisi	2.000.—	2.500.—	12.5

Silen, Selpak, Solo adlarıyla bilinen
ipek gibi yumuşacık, emici
kâğıt peçeteler, kâğıt mendiller,
kâğıt havlular, tuvalet kâğıtları,
temizlik kâğıtları, çocuk bezleri.
Orkidler.

Temizliğiniz, sağlığınız için.
Her bütçeye uygun, çağdaş, kullanışlı,
zaman kazandıran...

İpek Kâğıt'tan.

İPEKKAĞIT
ipek kağıt sanayi ve ticaret a.ş.

**"BİRA"
BU KAPAGIN
ALTINDADIR.**

1957' den beri

“ENKA”

Enka İnşaat, 25 yıllık yaşamında
gerçekleştirdiği dev eserler
ve ulaştığı yüksek teknoloji ile
bugün dünyanın en büyük inşaat şirketleri arasındadır.

Enka İnşaat, uluslararası alanda
Türk girişimciliğinin yüz akıdır.

ENKA

İnşaat ve Sanayi A.Ş.

Balmumcu - Beşiktaş, İstanbul - TURKEY

Tel.: 66 22 15 Telex: 26 490 enas tr 26 139 pima tr.

...Ve Yapı Kredi şehirlerarası elektronik iletişimi başlattı!

"Tele-İşlem"de Ankara-İstanbul Bir saniye!

Yapı Kredi bankalarda
zaman yitiren herkesi
bu yazıyı okumaya çağırıyor.

Çünkü bankadaki işiniz: ister şube içi, ister şubeler arası, isterseniz şehirlerarası olsun, Yapı Kredi'lerde "beklemek" tarihe karışıyor!

Türk Bankacılığında tam elektronik çağın öncüsü Yapı Kredi, şimdi Tele-İşlem'de şehirlerarası elektronik iletişimi de başlattı!

Ve bugün, İstanbul'da 11, Ankara'da 4 Yapı Kredi elektronik iletişimle birbinne bağlandı.
Şimdi, İstanbul'da: **Merkez, 4. Levent, Şişli, Rıhtım, Barbarosbulvarı, Parmakkapı, Kurtuluş, Beşiktaş, Perşembebazan, Nişantaşı, Gümüşsuyu,** Ankara'da: **Kızılay, Ulus (Hacıbayram), Güneverler, Hacettepe** şubelerinden birinde

hesabınız varsa 15'i birden sizin şubeniz oldu. İster Ankara'da olun, ister İstanbul'da; işiniz, işleminiz ne olursa olsun, bu şubelerden birine girin, yeter. İşlemin gerektirdiği tüm bilgi; Ankara'dan İstanbul'a, İstanbul'dan Ankara'ya elektronik iletişimle saniyede ekrandal Bekleme yok, telefon yok, imzalar yok. Getir-götür yok, vevne yok. Provizyon bir saniyel Havale bir saniyel Çek tahsil bir saniyel Para çekmek bir saniyel Tek muhatap, karşınızdaki Tele-İşlem Yetkilisi. Her şey onda bitiyor, orda bitiyor.

Şimdi, bir klasik işlemde yıllardır yitirdiğiniz zamanı düşünün, bir de Tele-İşlem'de yaşam boyu kazanacağınız zamanı... Ve seçin bankanız!

Bugün 15. Mayıs ayında 19.. Yıl sonunda 65 Yapı Kredi "Tele-İşlem"de elektronik iletişimdel

Yapı Kredi'li olmak büyük kazançtır.

YAPI KREDİ
"hizmette sınır yoktur"

banka ve EKONOMİK yorumlar

AYLIK DERGİ

KASIM 1984 • YIL : 21 • SAYI : 11

FİYATI : 200 LİRA

Okurlara Mektup /3

1985 Mali Yılı Bütçesi
Ödenekleri İndirilmelidir /5

Prof. Dr. Mustafa A. Aysan

Ekonomik Göstergeler /10

Ekonomik Yorumlar /11

Arnold Hornfeld
Erdoğan Karakoyunlu
Dr. Edgar Poffet
Dr. T. Güngör Uras

Türkiye'de Özel Kesimin
Dış Borçlanması - II /33

Prof. Dr. Kenan Bulutoğlu

Sermaye Piyasası /43

Doc. Dr. Mehmet Şükrü Tekbaş

Ekonomik İstikrar
Politikaları ve Statü
İstikrarsızlığı /49

Prof. Dr. Ahmet Kılıçbaş

Bankalar Kanunu'nun
38. Maddesi /51

Mehmet Topçu

Ayın Ekonomik Olayları /55

Dr. Yıldırım Kılış

Yeni Yayınlar /61

Doc. Dr. Halûk A. Kabaalloğlu

YABANCI SERMAYE VE TÜRKİYE
1980'den bu yana sağlanan olanaklar, ge-
tirilen kolaylıklar yabancı sermayeyi
çökemize çekmeye yeterli olur mu?
Uygulamadaki gelişmeler.

Türkiye'de
bir bankacılık
gelenegi
vardır.

OSMANLI BANKASI

üretimden ihracata

T **MİLLİ AYDIN BANKASI T.A.Ş**
TARİŞBANK
"Onurlu Banka"

Adres • Fevçipaşa Bulvarı 122/1
CAKILAYA-TZMİR Tel: 52 433 340 Tr.
Telefonlar • Genel Müdürlük: 24 54 90 (10 hat)
• Merkez Şube: 16 50 76 - 14 31 88 - 12 08 42

MARJANUS

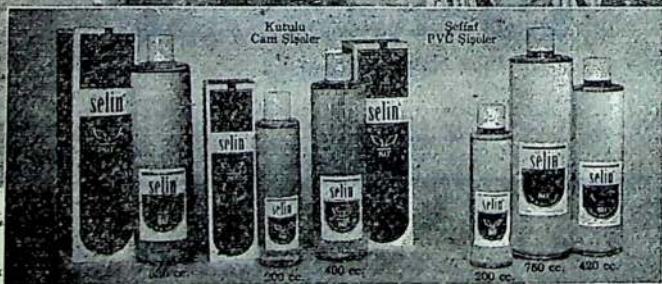
selin®

LIMON KOLONYASI

*Doğanın
Saf Damlası...*

Bir yaşamı düşünün... Serinlik ormanında...
Kokuların arasında...
Doğanın kaynağında.
Selin'in her damlasında
bir doğa parçası gizlidir.

banka ve ekonomik yorumlar

Aylık Dergi

Ekonomik ve Sosyal Yayınlar A.Ş.

Adına İmtiyaz Sahibi: Kemal Kurdaş

Yayın Müdürü: Prof. Dr. Mustafa A. Aysan

Danışma Kurulu:

Prof. Dr. Asaf Savaş Akat • Dr. Öztin Ak-
güç • Prof. Dr. Erdoğan Alkin • Dr. Or-
han Altın • Prof. Dr. Osman Fikret Arkun
• Besim Baykal • Dr. Metin Berk • Doç.
Dr. Ünal Bozkurt • Prof. Dr. Kenan Bu-
lutoğlu • Prof. Dr. Nasuh Bursal • Ege
Cansen • Prof. Dr. Lâtlif Çakıcı • Meh-
met Gün Çalika • Şinasi Çelikkol • Özer
U. Çiller • Bülend Çorapçı • Ahmet De-
mirel • Zeki Döşluoğlu • Necdet Du-
rakbaşa • A. Aydın Dündar • Kaya Er-
dem • Tarhan Erdem • Oktay Ersoy •
Prof. Dr. Cumhuriyet Ferman • Prof. Dr. Em-
re Gönensoy • Prof. Dr. Zeyyat Hatiboğlu
• Erhan İşil • Doç. Dr. Halûk A. Kabaal-
oğlu • Prof. Dr. Kemal Kafalı • Adnan Ba-
şer Kafaoğlu • Dr. Ahmet S. Kalın • A.
Nazif Keyman • Dr. Yıldırım Kılıç • Prof.
Dr. Kemal Kurtuluş • Nuh Kuşçulu • Doç.
Dr. Orhan Morgül • Prof. Dr. Erdoğan Mor-
oğlu • Ziya Nebloğlu • Ergün Neng •
Rahmi Önen • Prof. Dr. İsmail Öztaşın
• M. Celâlettin Özgen • Ertan Özgür •
Tuncay Özllhan • Selâhattin Özmen • Prof.
Dr. Ergun Özsunay • Doç. Dr. Merih Paya
• Prof. Dr. Reha Poroy • Prof. Dr. Dündar
Sağlam • Doç. Dr. Mehmet Şükrü Tekbaş
• Osman N. Torun • Prof. Dr. Kemal To-
sun • Fikret Tuncer • Nezih Tuncşiper •
Doç. Dr. Şeref Türen • Dr. Güngör Uras
• İbrahim Ülkem • Doğan Yalın • Dr.
Göksel Yücel • Doç. Dr. Ahmet Yüksel •

Basım-Yayım Danışmanı: M. Tarık Yaşa

OKURLARA MEKTUP

1 VII. 1984

Sevgili Okurlarımız,

Cumhuriyetimizin kurucusu Mustafa Kemal ATATÜRK'ü 46 yıl önce bir «10 Kasım» günü yitirdik. Her yıl «Kasım» ayı gelince, O'nun olmanın üzüntüsünü bir kez daha yaşıyoruz. Büyük önder ATATÜRK; «Beni görmek, mil-
laka yüzümü görmek demek değildir. Benim fikr-
lerimi, benim duygularımı anlıyorsanız ve his-
sediyorsanız bu kâfidir.» diyerek, özellikle ken-
dinden sonraki kuşaklara seslenirken, süregelen
acımızı da teselli ediyor. O zaman inancımızı
yitmiyoruz: ATATÜRK aramızdan çıkmamıştı-
r, fakat içinde yürüyenlerin gönlünde manen
yaşamaktadır. Kurtuluş Savaşı'nın muzaffer ku-
mandanı ve büyük devlet adamı ATATÜRK'ü bu
yıl da minnet ve şükranla anıyor, manevi huzu-
runda saygıyla eğiliyor, bağlılığımızı belirtiyoruz.

Bu sayının «Ekonomik Yorumlar» bölümünde
«Yabancı Sermaye» konusu işlenmektedir. «Açık
Oturum» katılan konuşmacılarımız; 1980'den bu
yana sağlanan olanakların, getirilen kolaylıklar-
ın ve ekonomideki düzenlemelerin Türkiye'ye
yabancı sermayeyi çekmeye yeterli olup olma-
dığını tartışıyorlar; uygulamadaki gelişmeler
üzerinde durarak, öneri ve tavsiyelerde bulu-
nuyorlar.

Öte yandan her zaman olduğu gibi Dergi'deki di-
ğer yazıları da ilginç bulacağımızı umuyoruz.
Bu arada «1985 Mali Yılı Bütçesi Ödenekleri
İndirilmelidir» ve İkinci bölümünü sunduğumuz
«Türkiye'de Özel Kesimin Dış Borçlanması» baş-
lıklı yazıları okumanızı özellikle tavsiye ederiz.

Saygılarımızla,

AYLIK DERGİ

KASIM 1984

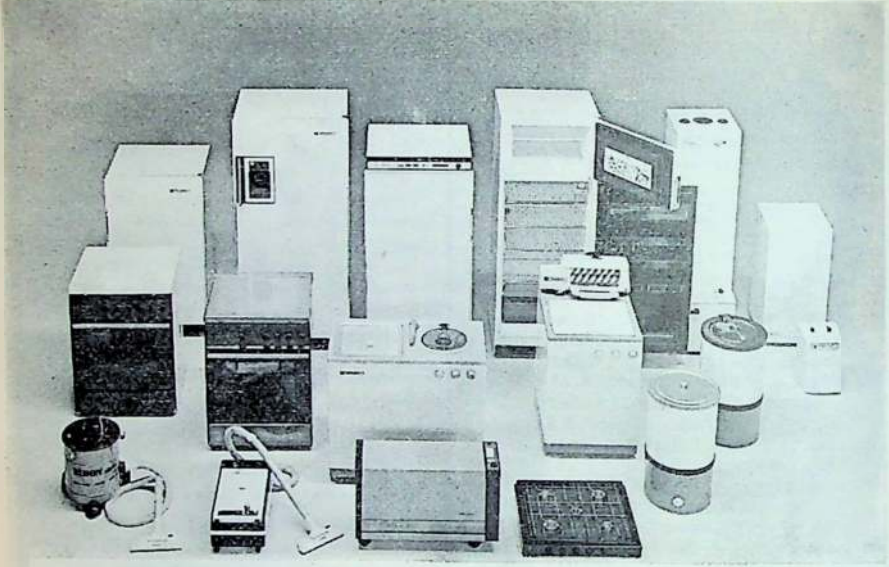
YIL: 21

SAYI: 11

200 LİRA

İDARE YERİ: Çatalçeşme Sokak, No. 17, Kat 4; Cağaloğlu - İstanbul • TELEFON: 526 34 11
• **YAZIŞMA: P.K. 769; Karaköy - İstanbul • AÇIKLAMA: Dergimizde çıkan yazılar kay-
nak göstermek koşuluyla alınabilir • YILLIK ABONE: 2.400.- TL; Öğrencilere 1.200.- TL**
• **İLAN FİYATLARI: Arka kapak 30.000.- TL, Ön kapak içi 22.500.- TL, Arka kapak içi**
20.000.- TL, Tam sayfa 15.000.- TL, Yarım sayfa 10.000.- TL, Çeyrek sayfa 5.000.- TL, Renk
farkı 7.500.- TL • BASKI: Met/Er Matbaası, Telefon: 528 28 90 • Tarihi: 5 Kasım 1984.

Profilo ürünleri..

Çağdas yaşam gereçleri.

Çeşitli boy ve model buzdolapları...

Çeşitli boy ve model çamaşır makineleri... (Merdaneli, döner fıskiyeli, tamburlu ve mini.)

Televizyonlar...Videolar...

Havagazi ve likit gazla çalışan fırınlar...

Gazlı ve elektrikli termosifonlar...

Klima cihazları...

Elektrik süpürgeleri...

Konvektörlü elektrik sobaları...

Profilo teknolojisinin... "ileri teknoloji"nin ürünleri. Sizin için... Çağdas bir yaşam için.

PROFILO HOLDING AŞ

2. Taşocağı Sok. 26-28 Mecidiyeköy-İstanbul
Tel.166 22 23 Teleks: 26171 prof tr

1985 MALİ YILI BÜTÇESİ ÖDENEKLERİ İNDİRİLMELİDİR

Prof. Dr.
MUSTAFA A. AYSAN

1 1985 Mali Yılı Bütçesi, T.B.M.M.'ne sunulmuş bulunmaktadır. Devlet Bütçesi'nin T.B.M.M.'nden çıkıncaya kadar Meclis içinde ve dışında yapılacak tartışmaları sırasında, Hükümet'in uyguladığı ekonomik ve mali politikaların gözden geçirilmesi için bir fırsat yaratacağı kuşkusuzdur. Bu yazıda bu tartışmaları kolaylaştırmak amacıyla son yıllardaki bütçe uygulamaları gözden geçirilecek ve bu uygulamalarla ilgili bazı görüşler açıklanmaya çalışılacaktır.

1 — Devlet Bütçesi'nin son 20 yıllık özelliği, zaman zaman boyutları çok kabaran ve bu boyutların büyüklüğü oranında enflasyon baskıları yaratan açıklarla hazırlanması, uygulan-

ması ve kapanmasıdır (1). «Tablo 1», son dört yılda Devlet Bütçesi başlangıç ödenekleri ve yıl içinde alınan ek ödeneklerin toplamından oluşan yılsonu ödenekleri ile ilgili fiili harcama ve fiili tahsilat toplamalarını karşılaştırmaktadır :

«Tablo 1»de görüldüğü gibi, enflasyonla çok yoğun bir savaşın sürdürüldüğü son beş yılda da bütçe açıkları, gerçekleşen harcama ve gelir rakamlarına göre dahi çok yüksek

(1) T.C. Maliye ve Gümrük Bakanlığı'nın 1985 Mali Yılı Bütçe Tasarısı ile birlikte sunduğu «1984 Yıllık Ekonomik Rapor» kitabında 1974-83 yılları bütçelerinin gerçekleşmiş açık tutarları verilmiştir.

TABLO 1
Devlet Bütçelerinin Yılsonu Ödenekleri ile Fiili Harcama
ve Fiili Tahsilat Tutarlarının Karşılaştırılması
(Milyar TL)

	(1) Yılsonu Ödenekleri	(2) Fiili Harcama	(3) Gelir Tahsilatı	Açık Tutarları	
				(1) - (3)	(2) - (3)
1980	1345	1110	956	-389	-154
1981	1854	1552	1462	-392	-90
1982	2075	1663	1546	-529	-117
1983	3322	2714	2568	-754	-146
1984 (T)	4366	3850	3460	-906	-390

(T) : 1985 Bütçe Gerekçesi'nde verilen T.C. Maliye ve Gümrük Bakanlığı tahmini.

Kaynak : 1984 Yıllık Ekonomik Rapor, T.C. Maliye ve Gümrük Bakanlığı, s. 100.

boyutlardadır. 1984'teki enflasyon hızlanmasında, çok artmış olan fiili harcama açığının büyük rolü vardır.

2 — Aslında fiili bütçe açıkları, «Tablo 1»de gösterilen rakamların da üstündedir. Çünkü tabloda verilen Gelir Tahsilatı toplam rakamları içinde devletin devlet tahvili satışından elde ettiği gelirler de vardır. Bütün dünya ülkelerinde uygulanan bütçe tekniği içinde, devletin borçlanma ile sağladığı gelirler, normal devlet geliri sayılmamakta ve bütçe açığı, iç borçlanmadan sağlanan gelirler dışta tutularak hesaplanmaktadır. «Tablo 1»de devlet gelirleri toplamı içinde gösterilmiş olan devlet tahvili ve Hazine bonoları gelirleri tutarı; 1980'de 17, 1981'de 23, 1982'de 54, 1983'te 198 ve 1984'te Ocak-Ağustos döneminde 340 milyar TL'dir⁽²⁾. Devlet tahvili gelirleri, normal gelirler dışında tutulursa — ki öyle olması gereklidir — «Tablo 1»de verilen açık rakamlarına bütçe yılında ihraç edilen devlet tahvili tutarında bir rakamın da eklenmesi gereklidir. Bu anlayışa göre, 1984 Yılı Bütçesi uygulaması hakkında T.C. Maliye Bakanlığı tarafından verilen tahminler göz önünde tutularak hesaplanan 390 milyar TL tutarındaki bütçe açığına, 340 milyar TL'nin eklenmesiyle 730 milyar TL'na ulaşılacaktır ki, 1984 Devlet Bütçesi açığının gerçek tutarı bu sonuncu rakamdır. Birkaç ay önce bu bütçenin 1 trilyona yakın açık vereceği ko-

nusundaki tahminimiz, şimdi T.C. Maliye Bakanlığı tarafından doğrulanmış bulunmaktadır. Yıl sonuna doğru bu rakama ulaşılacağı anlaşılmaktadır.

Yılsonu ödeneklerinin % 25'i ölçüsüne varan bir açık bütçe uygulaması içinde enflasyonla mücadele için alınan tedbirlerin etkili olması imkânı yoktur. 1984'te olan da budur.

Bu açıdan bakıldığı zaman, 1925 Devlet Bütçesi de T.B.M.M.'ne 500 milyar TL bir açıkla sunulmuş bulunmaktadır. Diğer bir deyişle ülkemizin bu konudaki kaderi yine değişmemiştir.

3 — Son yıllardaki Devlet Bütçelerimizin üçüncü özelliği, yılbaşı ve yılsonu ödenekleri arasındaki önemli farklardır. Bu farklar, yıl içinde Hükümetlerin elde ettikleri ek ödenekler nedeniyle ortaya çıkmaktadır. Yıl içinde Hükümetlerce elde edilen ek ödeneklerin tutarı, Devlet Bütçesi'nin yılbaşı ödenekleri tutarının % 2-3'ü oranını aşmadıkça, bütçe uygulamalarının önemli bir sorunu yoktur. Ancak, yıl içinde Hükümetlerce elde edilen ek ödenekler tutarı, yılbaşı ödeneklerinin % 3'ünden fazlasına çıkarsa, o ülkedeki Devlet Bütçesi'nin disiplini ortadan kalkmış demektir. Çağdaş Kamu Maliyesi kitapları, bu disiplinin sağlanabilmesi için uygulanması gerekli ilke ve kuralları doludur.

12 Eylül 1980'den önceki yıllarda, yılbaşı ve yılsonu ödenekleri arasındaki farklar, bütçe disiplini ortadan kaldıracak oranlara yükselmiştir. 12 Eylül 1980'den sonraki yönetimin, fazla üzerinde durulmayan en büyük başarılarından biri; 1981, 1982 ve 1983 Bütçe uygulamalarında bu farkların azaltılmış olmasıdır. «Tablo 2»de bu oranlar sunulmuştur.

(2) 1984 Ekonomik Rapor, a.g.e., s. 66. 1984'ün Ocak-Ağustos döneminde ihraç edilen Devlet Tahvili ve Hazine Bonoları'nın tutarı 470.500 milyon TL'dir. Bu tarihteki tahvil ve bonoların Ağustos sonuna kadar 340 milyarlık kısmı satılmıştır.

«Tablo 2»de görüldüğü gibi, yıl içinde alınan ek ödenekler tutarının, yılbaşı ödenek toplamına oranı, 1979'daki % 84'lük düzeyinden 1983'te % 5'e kadar indirilmiş, fakat 1984 bütçe uygulaması ile ilgili olarak T.C. Maliye Bakanlığı'nın tahminine göre bu oran % 33'e yükselmiştir. 1985 ve son üç yılda bu alanda çekilen sıkıntılar ve güçlüklerle yapılan uygulamalara yazık olmuştur. Meclislerden ek ödenek almayı kolay bulan Hükümetlerin, disiplinli bir bütçe uygulamasının güçlüklerine katlanması beklenmemelidir. Devlet Bütçesi uygulamalarımızda yıl içinde alınan ek ödenekler tutarının çok azalacağını umuyoruz.

Yılıçi ödenek artış oranının yüksekliği ölçüsünde bütçe disiplinini ortadan kaldıran böyle bir uygulamanın nedenleri arasında, son 20 yılın Hükümetlerince, hemen hepsi de önemli açıklarla yüklü Devlet Bütçelerinin T.B.M.M.'ne denk olarak sunulması ve gösterilmesi de vardır. 1985 Mali Yılı Bütçesi de Meclise böyle sunulmuştur.

T.C. Maliye Bakanlığı'nın Hazine

gelirleri tahminleri olağanüstü bir biçimde isabetlidir. Bütçe gerekçeleri, geçmiş yıllar kesin hesap sonuçları ile T.C. Maliye Bakanlığı tarafından her yıl tahmin edilen gelir bütçesi rakamları karşılaştırıldığı zaman görülür ki, T.C. Maliye Bakanlığımız uzmanları, devlet gelirlerinin tahmininde üstün bir başarı göstermişlerdir. Ödenek tahminlerinde aynı üstün başarının gösterilemediği «Tablo 2»de verilen rakamlardan dahi anlaşılabilir.

Rakamların incelenmesi ayrıca göstermektedir ki, gelir ve ödenek tahminleriyle ilgili olarak Hükümetler ile Meclislerde yapılan müdahaleler, uzmanların tahminlerini kabartmaktadır. Bu durum, 1985 Mali Yılı Bütçesi'ne de aynen yansımıştır. Uzmanlar, 1985 Mali Yılı'nda devlet gelirlerinin 5 trilyonun altında gerçekleşeceğini tahmin etmişlerdir. Ödenek toplamları ise 5,5 trilyonu vermektedir. 1984 ve 1985 Bütçe ödenek ve gelir tahminleri «Tablo 3»de karşılaştırılmaktadır.

«Tablo 3»de görüldüğü gibi, 1984 Yılbaşı Ödenekleri'ne göre 1985 Mali Yılı Bütçesi, % 68 oranında bir top-

TABLO 2

Son Yıllar Bütçeleri Yılbaşı ve Yılsonu Ödenek Toplamlarının Karşılaştırılması
(Milyar TL)

Yıllar	Konsolide Ödenek Toplamı		
	Yılbaşı	Yılsonu	Yılıçi Artış Yüzdesi
1979	407	748	84
1980	770	1345	75
1981	1559	1854	19
1982	1805	2075	15
1983	2600	2722	5
1984 (T)	3285	4366	33

(T) : Bütçe Gerekçesi'nde verilen tahmin.

Kaynak : 1985 Mali Yılı Bütçe Gerekçesi.

lam ödenek artışını T.B.M.M.'ne teklif etmektedir. Bununla birlikte asıl anlamlı oran, 1985 Bütçesi ödenekler toplamının 1984 Yılı Ödenekleri'ne oranıdır: % 26... 1985 Mali Yılı içinde de muhtemelen ek ödenek talepleri olacak ve bunlardan bir kısmı karşılanacaktır. Yıl içinde ek ödenek alınmamak kaydıyla ödenekler toplamındaki % 20'lik bir yıllık artış, enflasyonla mücadele programına uygun, oldukça düşük bir artıştır. Ancak, yıl içinde bir miktar ek ödenek alınacağı şimdiden tahmin edilebileceğine göre, bu düşük oran aynı zamanda transfer ödenekleri dışındaki

diğer ödeneklerin olduğundan düşük gösterilmiş olabileceği kuşkusunu vermektedir.

1985 Bütçesi'nde transfer ödeneklerinin olağanüstü bir yıllık artışla iki katından fazla bir seviyeye yükseleceği tahmin edilmiştir. Bu ödeneklerin büyük çoğunluğu, devlet borçlarının anapara ve faiz ödemeleri ile KİT'lere yapılan yardımlardan oluşmaktadır. Devlet Bütçesi'nde yıllar yılı açık vermemizin temel nedenlerinden biri bu ödeneklerdir. Ancak, bu hızlı ödenek artışı, önceki yıllarda olduğundan düşük gösterilen devlet borçları anapara ve faiz ödemelerinin tam

TABLO 3

1984 ve 1985 Bütçe Ödenekleri ve Bütçe Gelirleri ile Yıllık Artış Oranları
(Milyar TL)

	1984 Yılbaşı	1985 Yılbaşı	Yıllık Artış (%)
ÖDENEKLER			
Personel	834	1175	41
Diğer Cariler	661	978	48
Toplam	1495	2153	44
Yatırım	741	1001	35
Transfer	1049	2354	124
Toplam	3285	5508	68
Yılıçi Ek Ödeneği	1081	—	—
Toplam	4366	5508	26
GELİRLER			
Vergi Gelirleri	2280	3550	56
Vergi Dışı Normal	345	650	88
Özel Gelirler	251	678	170
Kalma Bütçe	74	130	76
Toplam	2950	5008	70
Açık (Yılbaşı Ödeneğine Göre)	335	500	67
Toplam	3285	5508	68

Kaynak : 1985 Mali Yılı Bütçe Gerekçesi.

olarak hesaplanarak bütçeye konmasından kaynaklanıyorsa, bütçenin samimiyetini sağlamak açısından olumlu bir gelişmedir. Aksi halde, transfer ödeneklerindeki bu olağanüstü ödenek artışı, Hükümetin uyguladığı ekonomik politikaya ters düşen bir uygulamadır. Hükümetin uyguladığı ekonomik politika, devlet yardımlarının ve özellikle KİT'lere Hazine'den yapılan yardımların azaltılması amacına yöneliktir.

Devlet gelirlerinin 1984'ten 1985'e, «Tablo 3»de gösterilen oranlarda hızla artacağı da kuşkuludur. Yeni

kanunlaşan Katma Değer Vergisi'nin tahmin edildiği gibi 1 trilyon TL vergi geliri artışı ve 500 milyar TL vergi geliri azalışı, yani net olarak 1985'te 500 milyar TL vergi geliri artışı sağlaması beklenmemelidir. Daha sonraki yıllar bu hedefe ulaşılabilir; ilk uygulama yılında oraya ulaşmak imkânsız gibidir.

Yıl içinde alınacağı muhakkak olan ek ödenekler karşısında gelir artışlarının bütçede gösterildiği gibi % 70 değil de 1984'te olduğu gibi % 39⁽³⁾ gibi daha düşük bir yıllık hızla artması, enflasyonist baskıları çok arttırıp hızlandırabilecektir.

Bu nedenlerle Plan-Bütçe Komisyonu'nda ödeneklerin azaltılmasına ve gelir kaynaklarının arttırılmasına çalışılması zorunlu bulunmaktadır. Komisyonda yapılabilecek ödenek eklemeleri, Devlet Bütçesi'nin içinde de po edilmiş açıkların tutarını arttıracaktır.

Uygulanan ekonomik politikalara uygun, gerçekçi, ciddi, samimi ve bilimsel tahminlere dayanan ve fazla açık vermeyeceği önceden tespit edilebilecek bir Devlet Bütçesi'ne yıllardır duyulan büyük ihtiyacımız bu kez de karşılanmamış bulunmaktadır. T.B.M.M.'ndeki görüşme ve tartışmalar sırasında ödeneklerin azaltılması ve devlete ek gelir sağlanması yönünde kararlar alınabileceğini umuyoruz. 1985 Mali Yılı Bütçesi'ne de yansımış olan ve özellikleri yukarıda belirtilmiş bulunan bütçe yaklaşımıyla enflasyondan kurtulma imkânı bulunamayacaktır.

Reklam Veren Kuruluşlara Duyuru

Artan maliyetler ve ağırlaşan piyasa koşulları nedeniyle; reklam fiyatları, Dergi'nin Ocak 1985 sayısından itibaren aşağıdaki şekilde olacaktır.

Arka kapak	: 50.000.— TL
Ön kapak içi	: 35.000.— TL
Arka kapak içi	: 30.000.— TL
Tam sayfa	: 25.000.— TL
Yarım sayfa	: 15.000.— TL
Çeyrek sayfa	: 7.500.— TL
Renk farkı	: 10.000.— TL

Zorunlu olan bu fiyat artırımını, Dergi'ye reklam veren kuruluşların, anlayışla karşılayacaklarına inanıyoruz.

Banka ve Ekonomik Yorumlar Dergisi

(3) T.C. Maliye ve Gümrük Bakanlığı'nın 1984 Yıllık Ekonomik Raporunda verilen yıllık artış oranı. Bakınız : s. 76.

ekonomik göstergeler

	1982	1983	1984		
			Haz.	Tem.	Ağustos
T.C. MERKEZ BANKASI					
Altın ve dövlz mevcudu (milyon \$)	921.9	1209.8	955.3	991.6	1015.5
Tedavüldeki banknotlar (milyar TL.)	542.7	730.5	812.9	800.4	910.5
Merkez Bankası kredileri (milyar TL.)	910.5	1234.1	1268.8	1212.8	1264.2
Hazineye kısa vadeli avans (milyar TL.)	266.2	338.6	440.7	447.2	437.8
BANKALAR (milyar TL.)					
Toplam Mevduat	2614.8	3386.8	3692.3	3808.1	
Ticari	660.1	819.7	715.4	686.1	
Tasarruf	1508.6	1932.4	2488.3	2573.9	
Vadesiz Tasarruf	274.2	598.8	315.7	292.7	
Vadeli Tasarruf	1234.4	1333.6	2172.6	2281.1	
Resmi	220.3	365.3	374.0	426.0	
Bankalar	220.4	257.9	105.3	112.6	
Diğer Mevduat	5.3	11.5	9.3	9.5	
Toplam Krediler	2044.2	2739.3	2973.5	2943.5	
Tarım	353.7	511.6	576.3	570.9	
Kalkınma Bankaları	90.5	128.2	132.7	139.1	
Küçük Esnaf ve Sanatkâr (Meslek)	91.7	125.0	144.1	140.9	
İpotek Karşılığı (Gayrimenkul)	34.5	69.6	82.7	84.8	
Denizcilik	34.4	43.2	49.6	49.2	
Ticari, Sınai, Sair	1428.7	1827.9	1949.6	1921.4	
İller Bankası	10.7	33.9	38.6	37.3	
PARA ARZI (milyar TL.)	1366.3	1879.4	1683.5	1619.0	1780.0
FİYATLAR (1963 = 100; Tic. Bak.)					
Toptan Eşya Fiyatları İndeksi	4816.5	6784.5	8691.2	8738.9	9089.0
Gıda Maddeleri ve Yemler	4030.6	5862.6	7744.6	7696.5	7952.6
Sanayi Hammade ve Yarı Mamul	6126.3	8320.9	10268.9	10476.2	10983.0
İstanbul Geçinme İndeksi	5597.3	7656.3	9564.6	9810.6	9934.2
Ankara Geçinme İndeksi	4557.0	6135.7	7842.0	7923.5	8152.7
DIŞ ÖDEMELER (milyon \$)					
Dışalım	8842.0	9235.0	4827.6	5721.3	6551.9
Dışsatım	5746.0	5727.8	3529.2	3966.4	4547.1
İşçi Dövizleri	2186.6	1533.6	623.6	824.6	

1 — Banka kredilerine Devlet Yatırım Bankası kredileri dahil değildir.

2 — Vadeli tasarruf mevduatına ihbarlı mevduat dahildir.

3 — TCMB kredilerine, 1982 yılı sonunda konsolide edilen 60.662 milyon TL Tarım Satış Kooperatifleri kredisi dahil değildir.

ekonomik yorumlar

AÇIK OTURUM

KATILANLAR :

- Arnold HORNFIELD
- Erdoğan KARAKOYUNLU
- Dr. Edgar POFFET

YÖNETEN :

- Dr. T. Güngör URAS

DIŞ SERMAYE (YABANCI SERMAYE) KONUSUNDA GELİŞMELER

URAS — Başbakan «27 Eylül 1984, Perşembe» akşamı TV'de yayınlanan «İcraatın İçinden» programında, «İşin çivisi: Dış sermaye» olarak yabancı sermayenin öneminden söz etti. «Türkiye'ye 30 yılda 1 milyar dolar yabancı sermaye gelmişti; halbuki mevzuat basitleştirilip, bürokratik engeller kaldırılınca 1984 yılının üç ayında, Nisan-Haziran aylarında, 356 milyon dolarlık dış sermayeye, 30 yılda gelenin üçte biri yabancı sermayeye izin verildi.» dedi.

Devlet Planlama Teşkilatı'nın Haziran ayında yayınlanan «Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Planı Öncesi Gelişmeler» kitabının 122'nci sayfasında 88 sayılı Tablo'da «6224 Sayılı Yabancı Sermayeye Teşvik Kanunu Kapsamında İzin Verilen Yabancı Sermayenin Yıllara Göre Dağılımı» başlığı altında (milyon dolar olarak) şu rakamlar verilmektedir:

	Yıllık	Kümülatif
1980 ve Öncesi	325.1	325.1
1981	337.5	662.6
1982	167.0	829.6
1983	102.7	932.3

Devlet Planlama Teşkilatı tarafından yayınlanan bilgilere göre, 1981-1983 yıllarında izin verilen yabancı sermaye ile fiilen gelen yabancı sermaye rakamları arasındaki farklılık (milyon dolar olarak) şöyle gelişmiştir:

	Gelen	İzin Verilen
1980	53	97
1981	60	337
1982	55	167
1983	87	102
1984 (6 aylık)	44	356

DPT'nin yukarıda adı geçen yayınının 120'nci sayfasında yer alan

87 sayılı Tablo'da 1972-1983 yılları arasında Türkiye'ye yabancı sermaye girişleri ile kâr transferleri (milyon dolar olarak) şöyle verilmektedir:

	Yabancı Sermaye	Kâr Transferi
1972	43	35
1973	79	35
1974	88	71
1975	153	36
1976	27	83
1977	67	116
1978	47	47
1979	86	42
1980	53	51
1981	60	56
1982	55	43
1983	87	57

Sayın Karakoyunlu, siz 1980'den sonraki gelişmeleri kısaca özetler misiniz? Sağlanan imkânlar, getirilen kolaylıklar acaba yabancı sermayeyi Türkiye'ye cezbetmeye yeterli oldu mu? Ekonomideki düzenlemeler mi yabancı sermayeyi cezbediyor?

yabancı sermaye ve uygulamadaki gelişmeler

KARAKOYUNLU — Sayın Uras, eski uygulama ile karşılaştırdığımız zaman 1980 yılından bu yana alınan tedbirlerin oldukça farklılık gösterdiğini, oldukça lehte ve olumlu bir yaklaşım olduğunu görmek mümkündür. 1980'den bu yana getirilen yenilik dediğimiz zaman; konuya hukuki düzenleme, ekonomik düzenleme diye baktığımız zaman; başlıca üç temel belge görüyoruz. Bunlardan bir tanesi 8/183 sayılı Yabancı Sermaye Çerçeve Kararnamesi'dir. İkincisi Türk Parası Kıymetini Koruma Hakkındaki 28 ve 30 sayılı kararlardır. Nihayet kambiyo rejiminin tamamlayıcısı olarak da çıkarılmış olan 84/1 sayılı Ya-

bancı Sermaye Tebliği vardır. Tabii bunların içinde çerçeve kararnamesi en önemlisidir. Getirilen farklılıklara baktığımız zaman da şunları görüyoruz: Bir defa bürokrasideki yetki dağınlıklığına son veriyor ve bir Yabancı Sermaye Dairesi kuruyor. Birincisi budur.

İkincisi, yabancı sermaye konusunda Yabancı Sermaye Dairesi'ne belirli yetkiler veriyor. Karar yetkisini siyasi organdan alıp, birkaç istisna dışında Yabancı Sermaye Dairesi'ne; teknik çalışan, kendisine getirilen etüdleri inceleyen, olumlu ise «evet», olumsuz ise «hayır» diyen bir teşkilata veriyor. Bu da muameleleri süratlendirme, temasları kolaylaştırma imkânını getiriyor. Üçüncüsü, yabancı sermayenin hangi alanda yatırım yapacağını ortaya koyuyor. Bundan evvel hangi alanlara yatırım yapacağı belirlenmemişti. Sadece kanunun birinci maddesinde «ülkenin ekonomik menfaatlerine yararlılık ilkesi» söz konusu idi. Bu da yoruma müsait idi. Yoruma göre de alanlar genişliyor veya daralıyordu. Dördüncü olarak da, benim gördüğüm kadarıyla, eskiden portföy yatırımları söz konusu değilken, şimdi portföy yatırımları da kabul edilir hale gelmiştir.

URAS — Mevzuat değişikliği olarak belirtilenler, çok çarpıcı nitelik taşıyor.

KARAKOYUNLU — Bu yeniliklerin dışında, bunlardan çok daha önemli olan husus, bence hükümetin yabancı sermayeye yaklaşımı ve yabancı sermaye felsefesi olmuştur. Daha önceki hükümetlerin yabancı sermaye felsefesi bugünkü hükümetin paralelinde olsa idi, belki bütün bunlara lüzum kalmadan mevcut kanunumuzla bu neticeler alınabilirdi. Dolayısıyla kanundan gelen bir eksikliğin mevcut olduğu söylenemez. Yani «kanunumuz şunlara, şunlara mani

AÇIK OTURUMA KATILANLAR: Yukarıdaki fotoğrafta, soldan sağa doğru; Arnold Hornfeld (ETMAŞ A.Ş., SIMKO A.Ş., Türk Siemens A.Ş. Genel Müdürü ve Yönetim Kurulu Üyesi), Dr. T. Güngör Uras (AKSIGORTA A.Ş. Yönetim Kurulu Başkanı), Dr. Edgar Poffet (SANDOZ İlaç Sanayii Ltd. Şti. Genel Müdürü) ve Erdoğan Karakoyunlu (YASED -Yabancı Sermaye Koordinasyon Derneği Yönetim Kurulu Başkanı); «Yabancı Sermaye ve Türkiye'deki Gelişmeler» konulu toplantıda bir arada görüşüyorlar.

idi» demek mümkün değildir. Kanunumuz bunlara da müsaittir. Fakat uygulama, meseleye yaklaşım ve yabancı sermaye felsefesi tarzı farklı olduğundan, bu böyle olmuştur. Bütün bu düzenlemelerden sonra şunları görüyoruz: Bir defa yabancı sermaye temsilcileri karşılarında rahatça konuşabileceği, diyalog kurabileceği bir muhatap bulmuştur. Çeşitli bakanlıklar arasındaki düzensizlikler, zaman alıcı işlemler ortadan kalkmıştır. Herhangi bir proje getirildiğinde, projedeki teknolojinin eskimesine kadar giden uzun beklemler artık ortadan kalkmıştır. Evet ise evettir. Hayır ise hayırdır.

Bir de bu hükümetin getirmiş olduğu tedbirler aynı zamanda sosyal ortamda da yabancı sermayenin zannedildiği kadar kötü bir şey olmadığını ortaya koymuştur. Çünkü hükümet gerek 1980'den sonra, gerek seçimlerden önce parti programında,

yabancı sermayenin önemini halka anlatmıştır. Yabancı sermaye seçimden sonra Hükümet Programı'na girmiştir. Aynı şekilde Beş Yıllık Kalkınma Planı'na... Yani hükümet yabancı sermayenin ne olduğunu, ne gibi yararları olabileceğini halka doğruca doğruya anlatma imkânına kavuşmuştur. Böyle resmi belgelere de intikal etmiş olan bir tanıtmanın da etkinliğini kabul etmek gerekir.

URAS — Sayın Karakoyunlu, buraya kadarki anlatımınız ile 1980'den 1983'e kadarki dönemi bir ara dönem kabul edip, esas yabancı sermaye teşvikinin 1984 yılında başladığını söylemek istediğiniz izlenimini veriyorsunuz.

KARAKOYUNLU — Hayır, ben 1980'den başlayan dönemin bugüne kadar aynen eşit çizgi ile devam ettiğini, fakat ne gibi ara aşamalar olduğunu belirtmeye çalıştım. Gerçi ara

aşamalar oldu, ama yabancı sermaye yaklaşımında herhangi bir farklılık olmadı. Yani yabancı sermayeyi anlatım açısından 1980 ile 1984 arasında bir fark görmüyorum. Düz bir çizgi takip edilmiştir. Dolayısıyla biraz önce sözünü etmiş olduğum resmi metinlerin de tamamen bu çizgide olduğunu görüyoruz. Söylemek istediğim şu: Hükümet kendi felsefesini dile getirmiştir. Bunları metinleştirmiştir. Yabancı sermayenin ne olduğunu, Türk ekonomisine neler katabileceğini, ne gibi yararları olabileceğini seçmenine açıklanmış, seçmeninin onayını almıştır.

1980'den bu yana sürdürülen çabalar meyvesini verdi mi? yeni yatırımlar, kapasite artırım ve ülkemizdeki kuruluşlarda ciddi projelere yönelme isteği var mı?

URAS — Sayın Karakoyunlu, siz iki konu üzerinde durdunuz: (1) Hükümetin kamuoyuna yabancı sermayeyi benimsetmesi, (2) Yabancı sermaye ile ilgili formaliteleri daha etkin uygulayacak bir kuruluş meydana getirmesi. Bu arada mevzuat düzenlemeleri sırasında da bir yenilik olarak portföy yatırımına izin verilmesi. Herhalde başka bir yenilik yok. Bütün bunlar niçin yapılıyor? Türkiye'ye yabancı sermaye gelsin ve Türkiye'deki yabancı sermaye daha ciddi ve ekonomik büyüklükteki yatırımlara yönelsin diye. Eskiden yapılanları bir yana bırakalım. 1980'den bu yana sürdürülen çabalar meyve vermeye başlamış mıdır? Ne gibi meyveler vermiştir? Yeni yatırımlar var mıdır? Türkiye'deki kuruluşlarda ciddi

projelere yönelme isteği var mıdır? Müsaade ederseniz, burada parasal göstergeler dışında maddi göstergelere bakalım. Çünkü Türkiye'deki fiyat artışlarına bağlı olarak kuruluşların işletme sermayesi ihtiyaçlarının büyümesi nedeniyle gelen yabancı sermaye akımı bazan yanıltıcı izlenimlere verebiliyor. Yani önemli olan kapasite artırımındır. Türkiye'de yabancı sermaye konusunda kapasite artırımına dönük gelişmeler var mı?

KARAKOYUNLU — 1980 düzenlemesinden sonraki yıllarda yabancı sermaye rakamlarına baktığımız zaman, fiili yabancı sermaye girişlerinin fazla cesaret verici rakamlara ulaşmadığını görüyoruz. Burada şunu tartışmakta yarar var: Acaba verilen izinleri mi esas almak lazımdır, yoksa fiilen gelenleri mi? Bir görüşe göre, verilen izin rakamlarını esas almak daha doğru olacaktır. Çünkü önce bir müracaat yapılır, bu müracaat kabul edilir. Kabul edildikten sonra bunun uygulamaya geçmesi, yani gerekli şirketlerin kurulması, şirketlerin yatırımlara başlaması, makina ve teçhizatın gelmesi ve bilahare de üretim aşamasına gelinmesi, tabiiyetle zaman alacaktır. Onun için bence 1980'den bu yana geçen zaman, değışikliği değerlendirmek için olmayacak derecede kısadır. Şimdi bu kısalığı da göz önünde bulundurarak, fiilen gelen yabancı sermaye rakamından ziyade verilen izinlerin daha anlamlı olduğu görüşümdedir.

URAS — Sayın Karakoyunlu; verilen izinler arasında yeni kapasite bölümüne, yeni üretim konularına dönük yatırım projeleri var mı? Yoksa yabancı sermaye mevcut projelerin işletme sermayesi ihtiyacı olarak mı geliyor?

KARAKOYUNLU — İlk bakışta genellikle işletme sermayesi açığını kapatmak, mevcut sermaye yetersiz-

liğini ortadan kaldırıcı yatırımlar görüyoruz. Arkasından, ikinci olarak kapasite artırıcı ve üçüncüsü yepyeni üretim konuları... Evet, Türkiye 1980'den sonra yabancı sermaye politikasını değiştirmiştir; fakat bu politika ürünlerini ne zaman verir? Bu politika ürünlerini kısa vadede vermez. Nitekim vermediğini de rakamlar itibariyle görüyoruz. Onun için yabancı sermaye meselesine bence biraz uzun vadede bakmak lazımdır. Niçin

Erdoğın KARAKOYUNLU

uzun vadede bakmak lazımdır? 1980 ve 1984 arasındaki kısa dönemi analiz ettiğimiz zaman şunu görüyoruz: Kendimizi burada yatırım yapacak yabancı bir kuruluşun yerine koyalım. Türkiye 1980'de ekonomik tedbirler aldı, bozuk ekonomisini düzeltmek için önlemler aldı. Ama bu önlemler ne netice verecektir? Bir yabancı yatırımcı, istikrar tedbirleri alındı diye hemen ertesi günü gelmez. Bir defa bunun ne kadar uzun süreceğine bakar, meyvelerine bakar. Ekonominin düzeliş düzelmeyeceğine ba-

kar. Bu değerlendirmeyi yaptıktan sonra yatırım yapmayı düşünür.

Arkasından 12 Eylül geliyor. 12 Eylül'ü bir nevi siyasi istikrarı temin eden hareketin başlangıcı olarak görmek mümkün. Bu aşamada da bir şey yapılması realist değildir. Arkasından seçim aşaması geliyor. Seçim aşamasına geldiğimiz zaman, yine yabancı yatırımcı ne yapacaktır? «Bakalım hele bir seçim olsun. Seçimin sonunda iktidara kim gelecek? Nasıl bir politika güdecek?» beklentisi var. Seçim geride kalmıştır. Arkasından bir hükümet gelmiştir. Hükümet aynı istikamette bugüne kadar faaliyetlerini sürdürmüştür. Böylece bugüne gelmişizdir. Şimdi bu dört sene zarfında yabancı yatırım çevreleri Türkiye'yi değerlendirmiştir. Bu değerlendirme aşamasının sonuna geldikten sonra ancak yabancı yatırımlar söz konusu olabilir.

URAS — Değerlendirme aşaması tamamlandıktan sonra başka faktörler olumsuz etki yapabilir mi? Bunu da açıklığa kavuşturmamız gerek.

KARAKOYUNLU — Gerçi değerlendirme aşamasına gelinmiştir, ama değerlendirme aşamasının bittiğini de söylemek mümkün değildir. Bu sefer de neyi görüyoruz? Acaba mevcut hükümet gittikten sonra onun alternatifi olacak hükümetler geldiği zaman bu politikayı sürdürecekler mi, yoksa sürdürmeyecekler mi? Görüyoruz ki değerlendirmeler kısa vadeli değildir. Uzun vadedir. O bakımdan değerlendirmeler ancak noktalandıktan sonradır ki, gerçek yabancı sermaye gelişini beklemek mümkündür. Analizleri de bu olayı göz önünde bulundurarak yapmak lazımdır.

URAS — Sayın Karakoyunlu, politik risk konusu önemli. Türkiye'de politik ve ekonomik konjonktür geçtiğimiz onar yıllık dönemlerde dalgalanmalar göstermiştir. Fakat ya-

bancı sermayenin ilgi gösterdiği diğer bazı ülkelerde, Uzakdoğu ülkeleri haricindekilerde, bu dalgalanmaların daha keskin çizgilerle görüldüğü de bir gerçek. Örneğin Ortadoğu ülkeleri, Kuzey Afrika ülkeleri, büyük riskler gösterdiği halde, yabancı sermaye riskten korkmuyor ve gidiyor. Yabancı sermayenin Türkiye'ye ilgi duymasının temel nedeni sadece ekonomik ve politik risk midir? Yoksa bunun yanında, Türkiye'de yatırım ortamının bulunmaması konusu mudur? Çünkü, gerçekçi açıdan değerlendirirseniz, Türkiye'de Türk müteşebbisinin yatırım yapamadığı bir bir ekonomik ortam var iken, yabancı niye gelip te yatırım yapsın? Türkiye'de Türk müteşebbisi niye yatırım yapmıyor? Altyapı noksanı var, enerji sorunu var. Veya pazar zorlamaları var. Kredi bulmak güç. Ve benzeri yatırım faktörlerinde ciddi sorunlar var iken, «yabancı sermaye gelsin yatırım yapsın» demek acaba normal bir bekleyiş mi? Bir başka önemli faktör de, Türkiye'nin muka-

yeseli üstünlüğünün olması lazım, yabancı sermayenin gelmesi için. Türkiye'ye neden gelsin yabancı sermaye? Türkiye'de çok bol tabii kaynaklar mı var? Çok ucuz enerji mi var? Yoksa çok büyük bir pazar mı var? Belki büyük pazar olabilir. Ama biz Türk halkı olarak pazarımızı yabancılarla kaptırmamaya kararlıyız. Yabancı bu pazara satamayacak ise neye gelsin? Acaba bu konularda siz nasıl bir değerlendirme yapıyorsunuz? Türkiye'yi uzun süre bilen bir kişi olarak? Buyurun Sayın Hornfeld.

yabancı sermaye kendisini tamamen rahat hissedeceği bir ortam arar; tüm iyileşmelere karşın, türkiye'de hâlâ yabancı sermayenin gelişini önleyen bazı engeller vardır

HORNFELD — Sayın Uras, 1980'den sonra Türkiye'ye gelen yabancı sermayenin her yıl 50 milyon dolar civarında kaldığını belirttiniz.

Gerek YASED'de ve gerekse Planlama ile ve daha üst makamlarla yaptığımız görüşmelerde her zaman söyledim. Dedim ki, Türkiye yabancı sermayenin gelmesi için lüzumlu olan şartların belki % 70'ini ancak sağlamıştır. 1980 yılından hemen sonra yapılanlar, önemli ve çok yararlı şeylerdir. Fakat Türkiye bu mevzuda hemen bir rahavetin içine girdi. Ve dikkat ederseniz 1980 ve 1981'lerden sonra mühim bir yenilik de getirilmedi. Ve şöyle bir kanaat var: Biz bütün problemleri hallettik, artık ideal bir hale geldik, dolayısıyla yabancı sermayenin gelip burada yatırım yapması için bir problem kalmadı. Halbuki hâlâ can sıkıcı bir sürü detay

ES Yayınları sunar :

Prof. Dr. Ünal TEKİNALP

SERMAYE PİYASASI HUKUKUNUN ESASLARI

Bilim ve iş çevrelerinin beklendiği yapı.
Fiyatı : 500 — TL

İsteme Adresi :

Ekonomik ve Sosyal Yayınlar A.Ş.
Catalceşme Sokak No. 17/4 Çağaloğlu - İstanbul
Telefon : 26 34 11

Not: Ödemeli postalamı yapılmaz. PTT fe gönderilmemesi isteyenlerin, kitap bedeline 65 — TL tutan pul parasını ilave ederek, önceden havale çıkarmaları gerekmektedir.

Kıtapçılar İçin Genel Dağıtım :

GE - DA

var. Ve bunlar gerek burada çalışmakta olan yabancı sermayeyi, gerekse yeniden gelmek isteyenleri caydıracak mahiyettedir.

Mesela, halka açılmış şirketlerin kârlarının % 50'sini dağıtma mecburiyeti vardır. Bu öyle bir kutsal hak- tır ki, kârın nasıl kullanılacağını bir şirketin kendisinin tayin etmesi kadar tabii bir hak olamaz. Buna rağmen bu konuyu sermaye piyasasının alakalı şahıslarıyla uzun uzun tartış-

Arnold HORNFELD

tık. Diyorlar ki; «Sen kârının % 50'sini dağıtacaksın.» Belki şimdi hiç dağıtmak istemiyorum da, daha sonra % 100'ünü dağıtacağım. Mevcut tesislere yapılacak eklemelerin, yeni tesislerin Ankara'ya bildirilmesi mecburi. Bir makina alacağım, Ankara'dan müsaadesini almam lazım. Niye alayım? Şimdi makinam eskidi ise ve ben bunun için 500 bin mark ya da 5 milyon mark ayırıp yeni bir makina almak istiyorsam, neden Ankara'daki Yabancı Sermaye Dairesi'nin müsaadesini almak için aylarca bekleyeyim? Ya bu müracaat reddedilir-

se?.. Buna karşılık Ankara'nın yorumu şu: «Ben her gelen müracaatı müspet olarak cevaplandırıyorum; dolayısıyla ne sıkıntınız var?» Fakat iş prensipten bozuk. Mademki her istemi kabul ediyorsunuz, o halde niçin böyle bir şart ileri sürüyorsunuz? Bırakınız bu iş kendi serbest düzeni içinde halledilsin ve herkes müessesesini bildiği gibi yürütsün ve yaşatsın. Dolayısıyla; «Problemsiz bir yabancı sermaye düzeni var. Hükümet artık yapacağını yaptı. Yabancı sermaye de aksın.» denilebilecek bir düzen yok. Ama diyeceksiniz ki; «Beş sene evvelkine göre mukayese edilmeyecek kadar iyidir, mükemmeldir, çok büyük işler başarılmıştır.» Doğrudur.

URAS — Sayın Hornfeld, bir şey sorabilir miyim? Türkiye'de yabancı sermaye ile ilgili bürokratik düzenin iyi işlememesi, yabancı sermayeyi caydırıcı bir faktör. Acaba bu düzen çok iyi işlese, daha çok yabancı sermaye gelir miydi? Yani mevzuat yüzünden gelmeyen var mı?

HORNFELD — Etkiler kanaatindeyim. Mevzuat yüzünden gelmeyen de vardır. Çünkü yabancı sermaye için ideal olan ortam, kendisini tamamen rahat hissedeceği bir ortamdır. Mesela bugün Almanya'da yatırım yapan bir Türk düşünelim. Bu kişi; «Türksün, Almansın, şusun, busun» gibi bir durumla muhatap değildir. Yani bir Alman ne gibi düşüncelerle orada yatırım yapıyorsa, bir Türk de aynı şekilde yapabilir. Yani her şeyde serbesttir. Orada oturma müsaadesi alması dahi gayet kolaydır. Ben Sayın Bülent Ulusu'ya da yaptığımız bir toplantıda bir örnek vermişim. Bir Türk müteşebbis grubu, Almanya'da bir mermer fabrikası kurdu. Ben kendileriyle görüştüğümde, niçin bu fabrikayı Türkiye'de kurmadıklarını sordum. Dediler ki; «Biz fabrikayı Türkiye yerine Almanya'da

kurmayı formalite bakımından daha kolay bulduk.» İsimleri vermeyeceğim. Fakat fabrikayı orada kurmayı tercih ettiler. Mesele budur.

Buna rağmen Türkiye büyük bir memleketdir, büyük bir potansiyeldir ve demin % 30 civarında bahsettiğim maniaların ortadan kaldırılmasıyla, bir hareketin ortaya çıkması da beklenebilir. Niçin bu olmamıştır? Çünkü 1980 yıllarından sonra dünya konjonktürü hakikaten namüsait bir durum göstermiştir. Bütün dünya çapında enflasyon artmıştır, işsizlik artmıştır. Dolayısıyla birçok firma normal şartlar altında Türkiye'de yatırım yapmaya arzulu olduğu halde, durumların iyi olmaması yüzünden Türkiye'ye gelmemişlerdir. Bu bir vakaıdır ve caydırıcı faktörlerden bir tanesidir. İkincisi, bilhassa 1970'li yılların getirdiği kötü tecrübelerin bir atalet doğurmuş olmasıdır. Yabancı firmalar bir «bekle gör» politikasına girmişlerdir. Kanunun, mevzuatın değişmesi yeterli değildir. Türk halkının, Türk müteşebbisinin de yabancı sermayeyi istemesi gerekir. Yabancı bir firma buradaki Türk vatandaşlarıyla görüştüklerinde; «Böyle bir mevzuat var, ama biraz daha bekleyelim.» şeklinde belki çok teşvikkâr olmayan cevaplar almaktadırlar. Dolayısıyla bu geçen süreyi bir beklemiş zamanı olarak kabul etmek lazım. İki üç sene uzun bir müddet değildir.

URAS — Türkiye'de ortam müsait, mevzuat çok iyi gelişme sürecinde diyelim. Acaba yabancı sermaye için Türkiye'de yatırım yapmak cazip mi? Türk pazarının yabancı sermaye için bir cazibesi var mı? Siz bir müteşebbis olarak, yabancı sermayeli bir kuruluşta sorumlu bir yönetici olarak, Türkiye'de yatırım yapmayı cazip görüyor musunuz? Eskiden Türkiye'nin sınırları kapalı idi. Üretimi burada yapmanın bir cazibesi vardı. Şimdi ithalat serbestisi

getirildikten sonra, yabancı sermaye için Türkiye'de yatırım yapmak cazip midir? Birçok firma Türkiye'ye yatırım yapayım diye bekliyor da biz kendimizi mi koruyoruz?

HORNFELD — Hayır beklemiyorlar.

KARAKOYUNLU — Biz, bazı kuruluşları, kendimizi tanıtarak, onlara teşvikler vererek celbetme çabası içindeyiz.

POFFET — Zaten yanlışlık orada, kapıda herkes bekliyor kanısı yanlış.

URAS — İşte burada bir açıklığa kavuşmamız yararlı olacak. Bizde öyle bir kanaat var ki, sanki kendimizi sıkıca korumasak herkes gelecek.

KARAKOYUNLU — Hepimiz biliyoruz ki, dünyada da yabancı sermaye kıt. Dolayısıyla kapıda bekleme olayı kesinlikle yoktur. Mevcut tablo durumun tersinedir. Yabancı sermaye kıt olduğu için ve bu kıt kaynağı kendi ülkelerine celbedebilmek bakımından herkes çeşitli teşvikler, çeşitli avantajlar tanıma yoluna gitmiş iken, dünyada yabancı sermayeyi celbetmek açısından korkunç bir rekabet var iken; bizde bazı teşvikler getirildi diye, yabancı sermayeyi kapıda bekler görmek, fevkalade yanlıştır. Bütün mesele onları cezbedici ortamı, mevzuatı ve ekonomik şartları sağlamaktır.

URAS — Tekrar sorayım, Türkiye yabancı sermaye için cazip mi?

türkiye'nin yabancı sermaye için çekici ve itici yanları

HORNFELD — Bu soruya tam cevap verebilmek için, Türkiye'nin

şartlarının cazip olanlarını ve olmayanlarını bir kâğıda döküp bakmak lazım. Türkiye'nin önce cazip olmayan taraflarını sayalım.

Bir kere, Türkiye mevzuat yönünden halen handikaplıdır. Yani normal bir sanayi memleketine göre handikaplıdır. Demin de bahsettiğim gibi devamlı Ankara'ya taşınmak mecburiyeti vardır. İkincisi, Türkiye'de şu anda yabancı sermaye yalnız yabancı sermaye olarak gelmeyeceğine göre ve her iş de devletçe yapılamayacağına göre, Türk ortaklarının durumu da söz konusudur. Türk ortakların bugün Türkiye'de yatırım yapma hevesleri zayıftır. Yani bugün Türkiye'de özel sektör yatırım yapmaya pek hevesli değildir. Faizin yüksekliğinden ve parasını pek emniyette görmediğinden.

Üçüncüsü, Türkiye'de iktisadi mevzuat büyük bir karışıklık ve istikrarsızlık içindedir. Türkiye'de bugün bir yabancıya takdim edeceğimiz net, belirlenmiş bir iktisadi hayat düzeni yoktur. İthalat rejimi devamlı değişmektedir, ihracat rejimi devamlı gelişmektedir. Bazı maddeler korumadadır, bazıları değildir. Yabancı sermaye parasını buraya yatırmadan evvel en az beş, on sene için ilerisini görmek isteyecektir. Bugün için bu imkân mevcut değildir. Bir yabancı müteşebbis; onun için tereddüte düşecektir. Mesela benim ilgil olduğum üretim konusunda bakır ithalatı müsaadeye tabidir. Kablo ithalatı gümrük korumasındadır. Bu gümrük koruması her an değişebilir. Bakır listeden çıkıp tekrar girebilir. Ve fon ve gümrük nispetleri üzerinde oynamak suretiyle de bakırı kablo olarak Türkiye'deki bakır fiyatından daha ucuza ithal etmek mümkün olabilir. Bütün bu farklı durumları biz Ankara'ya anlattık. Fakat bir değişme olmadı. Böyle belirsiz bir durumda, bir yabancından büyük kapasiteli yatırımlar yapması beklenemez.

Batılı çevreler Türkiye'nin Orta-doğu'ya erişeninden fazla yakınlaşma çabasını gereği ile izlemektedir. Türkiye dış ticaretini birkaç memleketle yürütme çabasına girmiştir. Bu bir Libya'dır, İran'dır, Irak'tır. Fakat bu memleketlerde muayyen bir zaman sonra bir düzen değişikliği olabilir. Türkiye'nin daha enternasyonal boyutlarda düşünüp, yalnız Ortadoğu'ya karşı değil, bütün dünyaya açık bir sisteme yönelmesi gerekmektedir. Mesela Arap sermayesine tanınan bir takım öncelikler ve ayrıcalıklar bazı memleketlerdeki yatırımcıları rahatsız edebilir. Bunlar işin mahzurlu tarafları.

Pozitif tarafları da gayet tabii çoktur. Türkiye büyük bir memleketdir. Büyük bir pazarı vardır. Coğrafi durumu gayet müsaittir. İklim yönünden müsaittir. İnsanları çalışkan ve öğrenme kabiliyetleri yüksek insanlardır. Dolayısıyla Türkiye'de bir fabrikanın muvaffak olma şansı büyüktür. Ayrıca, «Türkiye'de işçilik ücreti ucuzdur.» denebilir ise de, bu çok aldatıcı bir faktördür. Çünkü son zamanlarda mekanizasyonun artışı, kompütürün imalata girmesi; bu işçilik faktörünü gittikçe önemsiz bir duruma getirmektedir. Fakat mesela bir Siemens firmasının bütün fabrikaları Almanya'da muayyen bir şehirde değildir. Münih'de kurduğu bir fabrikanın benzerini Hamburg'da kurmuştur. Arada 800 kilometrenin bulunması dahi orada küçük bir fabrikayı tesis etmesi için yeterli bir sebep teşkil etmiştir. Dolayısıyla yalnız mesafeden gelen ve bazı imalatların Türkiye'de yapılmasını icap ettiren sanayiler de vardır. Mesela Siemens'in iş-tigal konusu olan «şalt tekniği»... Almanya'da 15'e yakın fabrikası vardır, bir tane de Türkiye'de vardır. Bu fabrika, ithalat ve ihracat rejimi ne elursa olsun mevcudiyetini koruyabaktir. Bazıları gümrüğe veya ithal

rejimine bağlı olabilir. Türkiye'nin hammaddelerinin yoğun bulunduğu tekstil sanayiinde, madencilğe bağlı, bakır sanayiine dayalı sanayi kollarında büyük şans olduğu muhakkaktır.

araştırma - geliştirme ve dış pazarlama harcamalarını kim üstlenecek?

URAS — Teşekkürler Sayın Hornfeld. Sayın Poffet siz de uzun yıllardır Türkiye'de bulunuyorsunuz. Türkiye'deki yabancı sermaye temsil-

cileri iki zorlamadan şikâyetçidir. Birincisi, Türk pazarına gelen yabancı sermayeye ihracat şartı empoze edilmek isteniyor. İkincisi, çokuluslu şirketlerin araştırma-geliştirme harcamalarına Türk firmasının katılması konusunda sınırlamalar getiriliyor. Doğru mu?

POFFET — Doğrudur.

URAS — Ben bürokratken Sayın Hornfeld ile birlikte yaşadığımız olayı anlatayım. Siemens Türkiye'deki tesislerini geliştirmek istiyor. Biz ise % 3 ihracat şartı ileri sürüyoruz. Almanlar Türkiye'ye geliyorlar, gidiyorlar ve «Biz % 3 ihracat yapamayız.» diyorlar. Biz: «Yazın şuraya % 3'ü, imkânı yok ise yapmazsınız.» diyoruz. «Yok» diyorlar, «biz yazdık mı yapmamız lazım.» Uzun zorlamalardan sonra baktılar ki olacak gibi değil, % 3 ihracat şartını kabul ettiler. Fakat Türkiye'de şartlar öyle hızlı değişiyor ki, bu işin müzakereleri 17 ay sürdü. Siemens 17 ay sonra ihracat şartını kabul etti. Tam ihracata başlarken Türkiye'de kablo kıtlığı baş gösterdi. Ticaret Bakanlığı kablo ihracatının durdurulmasını istedi. Bu sefer gene Almanlar isyan etti: «Siz ne yapıyorsunuz? Biz üretimimizin % 15'ini ihraca başladık; bütün düzenimiz alt-üst olur.» dediler. «Hanı siz % 3 ihracat yapamayız diyordunuz.» diye sordüğümüzde; «Başlangıçta yapamayız dedik, ama uğraştık ve şimdi % 15'e çıktık.» dediler. Bu ilginç bir olaydır.

Gene Siemens ile ilgili bir başka olay vardır. Araştırma-geliştirme için, ana firmaya bir pay göndermek isterlerdi. Biz de buna karşı idik, bürokrat olarak. «Sizin Türkiye için ne gibi araştırma-geliştirme harcamalarınız olabilir?» derdik. «Siz uzay için böyle bir çalışma yapıyorsanız, bundan bize ne» derdik. Yıl 1965 idi. Yirmi sene önce. Sonra geldiler; «Ereğli'deki bir yüksek fırının için-

banka ve ekonomik yorumlar

Aylık Dergi

Ciltlenmiş
eski sayıları:

- Bankacılar
- İktisatçılar
- Yöneticiler
- Öğrenciler

için en yararlı kaynak.

1983 yılı cildi :	2.000.— TL
1982 yılı cildi :	1.500.— TL
1981 yılı cildi :	1.000.— TL
1980 yılı cildi :	800.— TL
1979 yılı cildi :	800.— TL
1978 yılı cildi :	800.— TL

ISTEME ADRESİ :

Çatalçeşme Sokak No. 17/4

Cağaloğlu - İstanbul

TELEFON : 526 34 11

den bir kablo geçecek, çok yüksek derecede. İşte biz onun da araştırmasını yapıyoruz.» diyerek bürokratları ikna etmeye çalıştılar. Ben bunları okuyucular için örnek olsun diye anlatıyorum. Siz Türkiye'de benzeri örneklerle karşılaşmışsınızdır. Bu iki konuda siz ne düşünüyorsunuz, Sayın Poffet?

POFFET — Sayın Uras, ihracat konusu öyle bir konu ki, beş senede bir masaya geliyor. Bilhassa bizim branşımızda, ilaç sanayiinde. Şimdi bu branşı ele alırsak, ilacı müşteri satın alıyor. Müşteri seçmek istiyor. Müs-

Dr. Edgar POFFET

teri ayrıca memleket seçmek istiyor. Mesela biz tecrübe ettik, Suudi Arabistan'a buradan Sandoz ilaç gönderelim istedik. «Madem ki karşılığını dolarla ödüyorum, ben bunu merkezden, İsviçre'den satın alırım.» dediler. Kalite aynı; bunu gayet kolay söyleyebilirim. Ama ambalaj aynı değil. Bizim ambalajın kalitesi düşük. Bir ilacın kartviziti ambalajdır. Bu bir zorluk, büyük bir zorluk. Biz tek tük ihracat yapıyoruz; ama dediğim

gibi tek tük. Şimdi bir başka önemli konuya geliyorum. Ana firma diyor ki; «Peki sana ihracat pazarından pay vereyim, ama pazarlama masraflarını sen yap. İlgili memlekette pazarlama masraflarını sen öde.» Buna da bugün imkân yok. Belki Yabancı Sermaye Dairesi bundan sonra anlayış gösterebilir. Ama şimdiye kadar böyle birşey yoktur. Bu bakımlardan ihracat kolay bir iş değildir. Pazar bulmak kolay bir iş değildir.

URAS — İhracat konusundaki güçlüklerden başka...

türkiye ilgi çekici bir pazar ve büyük bir potansiyeldir; ama yabancı sermaye en fazla kârı veren ülkeye gider

POFFET — Yabancı sermaye bir memlekette ne istiyor? Öncelikle emniyet ve güven bekliyor. Bunlar ilk beklentileri... Allah'a şükür Türkiye böyle bir ortama geldi. Ama geçici mi, kalıcı mı? Zannediyorum Avrupa bunun belli olmasını bekliyor. Biliyorsunuz bazı olaylar oluyor. Diğer taraftan psikolojik bir durum daha var. Türkiye hâlâ Avrupa'da terör bakımından, insan hakları bakımından gazetelere geçiyor. Yabancı sermaye de bundan etkileniyor. Bu, psikolojik oakımdan büyük bir etki... Bir alt-yapı kuruldu Türkiye'de. Sayın Karakoyunlu çok iyi belirttiler bunu. Alt-yapı oldu. Ben derim ki, «Baş düzeldi, vücut düzelmedi.» O da etkiler. Baş bir şeye karar veriyor, alt kademe başka türlü hareket ediyor. İkinci olarak, yabancı sermaye kâr istiyor. Bugün özellikle Avrupa'da para sınırlı. Bugün bir yabancı firma hangi memleketi seçiyor? Hangi memleket

en fazla kârı verirse, ona gidiyor. Biz bu hale gelmedik daha. Hâlâ fiyatlar üzerinde konuşuluyor ve saire... Zannediyorum yabancı sermaye bundan etkileniyor. Ama muhakkak ki Türkiye ilgi çekici bir pazar, büyük bir potansiyel. Bu bir istikbal. Bugün için daha ufak bir ciro ve kâr söz konusu. Yabancı sermaye bence daha ziyade tarım sektöründe muvaffak olabilir.

URAS — Sayın Hornfeld. Sizin eklemek istedikleriniz var sanıyorum...

HORNFELD — Ben bazı sözlerle ilgili ayrıntıya girmek istiyorum. İhracat zorlamasında makul ölçülerde kalmak lazım. Burada kurulan her ünite bir (profit center) kâr merkezi olmalıdır. Bu, yabancı sermayenin merkezinin üzerinde durduğu tek konudur. Bugün dünya, sanayi ünitelerini birer kâr merkezi olarak görmek durumundadır. Zarar eden birimleri niye açsınlar, niye devam ettirsinler? Alışmışlardır. Eğer ihracat yapmak avantajlıysa, o firma için avantajlıysa veya Türkiye'deki firma ünitesi için avantajlıysa muhakkak yapılacaktır. İle ihracat yapacağım diye yapılan çalışmalar bir gayeye ulaşamaz. Mesela bizim iki fabrikamızdan — biliyorsunuz Türk Siemens ve Simko var — Simko'da ihracat zorlaması yoktur. Yani çok cüzi bir rakamdır. Türk Siemens'in, ihracat zorunluğu % 3 idi. Şimdi Türk Siemens uzun seneler tüm gayretlerine rağmen bu ihracatı gerçekleştiriyordu. Bakır ve plastiği 1980'den sonra dünya fiyatlarında alma imkânına kavuşunca, büyük çapta ihracat yapmaya başladı. Demek ki 1970'lerde zorlaya zorlaya yapamadığı bir şeyi (ki kaç defa yazı yazdım gerçekleştiremedik diye) şimdi fazlasıyla yapıyoruz. Geçen sene imalatımızın % 20'ye yakınına ihraç etmişiz. Hiç bir zorlama olmamasına rağmen,

kendi isteğimizle bunu yapıyoruz. Simko'da da ihracatımız imalatımızın % 20'si kadardır, belki de üstündedir. İhracat zorlaması yok... Demek ki, buradaki (profit center) kâr merkezi... Bu işin doğru olup olmadığına kârlılık durumu karar vermektedir. İlaç sanayiinde durum biraz değişik olabilir. Bir Suudi Arabistan'lı İsviçre'den almayı tercih edebilir. Siz 30 cins ilaç üretiyorsanız, ben 100 cins ilaç üretiyorum. Adam gayet tabii 100 cinsin bulunduğu yere gidip, daha güzel ambalajlı ilacı satın almayı düşünebilir. Fakat mesela bizim branşta bu sıkıntılar yok. Biz çok daha rahat o piyasalara hitap etme durumunda olduk.

URAS — Burada, ilginç birşeyi anlatmak istiyorum. Geçen ay içinde Arthur Burns Türkiye'ye gelmişti. Amerikan Federal Reserve eski başkanı, şimdi Almanya'da A.B.D. Büyükelçisi, biliyorsunuz. Merkez Bankası'nın düzenlediği bir seminere katıldı. Orada Arthur Burns'e sorulan sorulardan birinde, «Amerika faiz hadlerini yüksek tutuyor, bütün sermaye Amerika'ya akıyor.» dendi. Arthur Burns şu cevabı verdi: «Bunun yolu, her ülkenin dış sermayeyi kendisine çebedecek, yatırımı kendisine çebedecek imkânları sağlamasıdır. Siz Amerika'nın faiz oranlarını neden yüksek tuttuğunu tartışacak yerde, kendi ülkenizde dış sermayeye o faiz oranlarından daha cazip kâr imkânları sağlarsanız, sermaye size gelir, öbür tarafa gidecek yerde.» Bay Hornfeld sizin ekleyeceğiniz bir şey daha vardı...

HORNFELD — Araştırma ve geliştirme masraflarına iştirak konusu. Mesela Türkiye'de modern teknoloji ile kablo üretebiliyoruz. Ve nitekim kablo ihracında bu teknoloji büyük unsur. Yani bizim imalat programımıza giren malzemelerin hepsi Sie-

mens'in ürettiği malzemeler. Eski teknoloji almadık. Veya devamlı yenilendi. Bugün şunu biliyoruz ki, araştırma masrafları büyük firmalarda % 10 ile % 12 arasında değişiyor. Bugün Siemens'in imalatının % 60'ı, 5 seneden eski olmayan ürünlerden teşekkül ediyor. Bir taraftan, modern teknoloji alalım, diyoruz. Diğer taraftan mesela Simko'da lisans anlaşmamız yok. Ana merkeze hiçbir surette katkıda bulunamıyoruz. Kablo konusunda bize tanınan lisans ücreti % 2.5'tir. Firmanın yaptığı araştırma masraflarıysa % 10 ile % 12 arasında değişmektedir. Şimdi Almanya'daki Siemens firması, Türkiye'deki üretimden % 10 seviyesinde devamlı pay kaybettiğinin hesabı içindedir. Diyorlar ki; «Türkiye'deki fabrika Almanya'da olsaydı, ben bunun genel masrafına araştırma gideri olarak % 10 - % 12 yazacak ve bunu merkezi bir fonda toplayacaktım. Fakat siz Türkiye'de olduğunuz için bunu yapamıyoruz.» Ankara'da konuşuyorum; «Efendim, siz burada ortakısınız. Neden lisans istiyorsunuz?» gibi sorularla karşılaşıyorum. Lisans vermek istemiyorlar diye ana firmayı cevaplıyoruz; ama düşünün ki, çok uluslu şirket olarak Siemens'in Almanya'da sadece bir fabrikası kalsa ve bütün faaliyetini dünyaya açsa, Almanya dışındaki firmalar lisans ücreti ödememesi; Siemens araştırma yapamayacaktır. Ve Almanya'daki şirketlerin genel yönetimlerinde hep «güvercinler» hâkim değil, «şahinler» de var, «nasyonalistler» de var. Diyorlar ki; «Tüm imalatı Almanya'da yapalım. Neye gidiyoruz? Türkiye'de işimiz ne? İran'da işimiz ne, Amerika'da işimiz ne?» Ve; «Burada işsizlik var, şu var bu var; zaten mekanizasyona, otomasyona gidiyorum. Zaten araştırmayı ben yapıyorum. Niye bu firmaları d' sırtımızda taşıyalım?» diyenler var. Bir de; «Hayır, gidelim orada da

imalat yapalım.» diyenler var. Bunlar arasında böyle büyük sürtüşmeler cereyan etmektedir. Onun için Sayın Uras'a çok müteşekkirim; bu araştırma-geliştirme meselesini ortaya attılar. Bu hakikaten Türkiye'de yatırım yapan firmalar için çok büyük bir sorundur.

«yatırıma sermaye ile katılan dış firmanın lisans hakkı istemeye hakkı yoktur» düşüncesi devam ederse, türkiye'ye yeni teknoloji zor gelir

URAS — Şimdi «High-Tec» diye bütün dünyada birşey çıktı. Biz hâlâ bu High-Tec'den habersiziz. Yani ileri

Dr. T. Güngör URAS

teknolojinin ne olduğunu Türkiye'de bilmiyoruz bile. Bu ileri teknoloji, çok büyük araştırma-geliştirme harcaması istiyor. İleri teknolojiye dayalı yeni

sanayi devriminde genetik, mikro çips, robot, yeni uğraşı konuları. Türkiye bu konuda çok geri. Bir kuruluş düşünün ki, klasik bir üretim yapıyor. Beş jenerasyon eski bir elektronik üretimi Türkiye'de devam ettiriyor. Ve gidiyor Ankara'da bürokratlarla uğraşarak, tamamen kâr maksimizasyonu amacıyla — o da kendi açısından haklıdır — bir lisans ücreti alıyor. Bu yanlış uygulamada isteyen den çok, veren suçlu. Ama bu yanlış uygulama öyle bir ortam yaratıyor ki, yabancı sermaye eski jenerasyon üretimler için bile lisans ücreti hakkı alıyor diyerek, teknoloji transferi kapısı kapanıyor. Halbuki, mesela önmüzdeki günlerde, büyük lisans ödemeleri yapmadan genetik konusundaki yeni buluşları Türkiye'ye kısa sürede transfer etme imkânı bulunmayacak. Bu ikisi arasında bir ayırım mümkün müdür? Yoksa hepsini bir kaba koymak mı lazımdır?

POFFET — Ayrılmak çok zor. Bay Hornfeld gayet doğru söyledi. Bu lisans meselesi eski bir konudur. Ben 25 seneden beri Türkiye'deyim. Hâlâ ikna edemedik. Lisansla kâr arasında bir fark var. Yerleşmiş bir fikir var Ankara'da: Sermaye ile iştirak eden firma, lisans istemez; vermeye lüzum yok. Bu düşünce devam ettikçe, yeni teknoloji zor gelir Türkiye'ye.

URAS — Çok önemli. Özellikle yeni teknolojik gelişmelerle ilgili olarak...

POFFET — Şimdi mesela ilaç konusunda bir sistem var. Yabancı sermaye için lisans ücreti ilk 5 sene % 1, ikinci 5 sene % 0,5, ondan sonra sıfır.

URAS — Her ilaç cinsi için mi?

POFFET — Her ilaç cinsi için. Ama ruhsat tarihi itibarıyla. Hangi ruhsat tarihi? Dışardaki ruhsat tarihi.

URAS — Sayın Poffet; «Avrupa'nın Türkiye'ye karşı tutumu, yabancı

sermaye için önemli.» dediniz. Özellikle 1980 olaylarından bu yana maalesef Avrupa hâlâ Türkiye'ye ısınmadı. Yani hükümet temaslarımızda bile, hükümet düzeyindeki temaslarımızda bile... Manevi ısınma var, maddi ısınma var, bir de politik ısınma var. Maddi ısınma oldu. Maddi ısınma nedir? Parasal akım, yani ticari ilişki, finansal akım. O düzeldi. Manevi ilişki nedir? Türkiye'ye daha fazla sempati duymak. O da var gibiler... Ama politik ısınma daha gerçekleşmedi. Bir Türk devlet adamı, batı ülkeleriyle direkt temaslara başlamadı. Batılı politik çevreler, Türk Hükümeti'ne sağlam bir yaklaşım içinde değil. Batı kökenli çokuluslu bir şirket, böyle bir ortamdan çekinir mi? Yani bu durum onun Türkiye içindeki kararlarını etkiler mi? Bu konu hakkındaki görüşlerinizi alabilir miyim?

POFFET — Ben size bir soru sârayım. Ondan sonra sorunuza cevaplayayım. Batı, Türkiye'yi tanıyor mu? Biz tanıtılabildik mi Türkiye'yi? Zannediyorum orada büyük bir kusurumuz var. Bunu yapamadık. Tabii burada yine psikolojik bir durum var. Eskiden gelen, tarihi bir durum var. Avrupa'da konuşuyorsunuz; Türkiye nedir, Türkiye kimdir? Daima biraz çekinme, çekingen bir durum var. Neden? 400-500 sene evvel Türkler (müslümanlar değil, Araplar da müslüman, ama onu böyle bilmiyorlar) Viyana Kapısı'na geldiler. O, şuur altında bence hâlâ duruyor...

HORNFIELD — Burada «kapitülasyon» konusu nasıl kafalarda yer etmiş ise, Avrupa'da da «Viyana Kapısı'nda Türkler» konusu...

POFFET — Öbür tarafta şuur altında yer etmiş. Burada da aynı şeyi görüyoruz: Kapitülasyonlar...

URAS — Bay Poffet, buradan hareketle, son zamanlarda değişik çev-

relerin pek sık düzenler olduğu konferansların Türkiye'yi tanıtmada bir yararı olduğuna inanıyor musunuz? Mesela International Business?..

POFFET — Yararına çok inanıyorum. Ve gelenler ekseriyetle şöyle düşünüyor: «Vay, biz bunu bilmiyorduk!» Bu şekilde dönüyorlar.

KARAKOYUNLU — Tabii tanıtmanın bir bölümü bu. Aslında tanıtmayı çok daha geniş kapsamlı olarak ele almak lazım.

POFFET — Tabii ideolojik olmayan kişiler...

HORNFIELD — İzin verirseniz bir husus hakkında görüşümü söylemek istiyorum. Türkiye'nin rejim sorununun, politik gelişmelerin, batılı bazı ülkelerde koparılan «insan hakları-demokrası var mı?» tartışmalarının buradaki yatırımlara büyük çapta tesir ettiğine inanmıyorum. International Business'in ve benzerlerinin yaptığı konferansların faydası var gayet tabii. Aksini iddia edecek değilim. Yalnız yine de batıdaki büyük firmalar rejim ne olursa olsun, ekonominin istikrarlı olduğu memleketlere yatırım yapmakta tereddüt etmemektedirler. Buna mesela demirperde gerisi memleketler de dahildir. Bugün diktatör rejimlere gayet rahatlıkla gidip yatırım yapmaktadırlar. Burada dikkat edilecek tek şey, yatırımın uzun vadeliği ve istikrarıdır.

POFFET — Afedersiniz, burada bir şey söylemek istiyorum. Haklısınız, yalnız bir şeyi unutuyorsunuz. Bugün Türkiye Avrupa Konseyi içinde; Avrupa Konseyi'ne üye olduğu için, Avrupa Türkiye'ye daha sempatik bakıyor.

HORNFIELD — Olabilir. Bu politik yönü. Ben tamamen ekonomik yönden hadiseye bakıyorum. Ve iddia

ediyorum ki, Türkiye'de askeri rejimin varlığı ya da yokluğu gibi meseleler, ekonomik yatırımlara kesinlikle tesir etmiyor. «Türkiye'de terör vardır.» şeklindeki bir iddia, yatırımı derhal bıçak gibi kesecektir. Ama «Türkiye'de askeri rejim vardır, hürriyetler kısıtlıdır.» gibi iddialar tek başına yabancı sermayeyi olumsuz etkilemez. Hadiselerin can damarı ekonomik istikrardır.

URAS — Buyurun Sayın Karakoyunlu...

türkiye'ye yabancı sermayenin girmesi açısından; ekonomik, politik, sosyal ve mali koşullar kadar hukuki koşullar da ağırlık taşıyor

KARAKOYUNLU — Siz meslektaşlarıma «Türkiye yatırım bakımından cazip mi? Niçin gelsin? Acaba kapımızda birikmişler, bizi zorluyorlar mı?» diye sordunuz. Meslektaşlarım gereken cevabı verdiler. Fakat ben de bazı eklemeler yapmak istiyorum. Türk pazarının cazibesiz çeşitli yönlerden ölçülecek, biçilecek, tartışılacak ve netice itibariyle «vardır» veya «yoktur» denecek bir konu. Tabii cazibede pazar konuları önemli, iş konusu önemli, maliyetler önemli, potansiyel önemli... Dünyaya baktığımız zaman çeşitlilik söz konusu. Mısralı diye söylüyorum. Türkiye'nin bugün bir enerjiye ihtiyacı var. Belçikalı bir kuruluşun da enerji konusunda ihtisas sahibi uluslararası bir şirket olduğunu düşünelim. İşte bu kuruluş için Türkiye ilginç bir yatırım alanıdır. Yani konuları ayrı ayrı ele almak lazım. Konuya genelde

baktığımız zaman olumsuz gibi gözükene bazı tablolar, pekala olumluya dönüşebilir. Yine belli bir madeni çıkarmakta ihtisas sahibi olmuş bir Amerikan şirketini düşünelim. Eğer kendi ülkesinde çıkarıp ihraç ediyorsa, mesele yoktur. Fakat orada bunun yokluğu ile karşılaşmış ise, bu konuda da uzman ise ve o belli maden de Türkiye'de varsa; Türkiye onun için bir yatırım alanıdır. Ve bunun çok çeşitli örneklerini de vermek mümkün. Yani bu konuda çok karamsar olmamak lazım.

İkinci bir konu da şu: Büyük şirketlerin bazılarında geleceğe yönelik yatırım stratejileri de değişmektedir. 1990, 2000, 2010 gibi senelere bakıldığı zaman, bazı şirketlerin yatırım stratejisinin değiştiğini görüyoruz. Misal vermek isterim: Japonya. Japonya, özellikle otomotiv alanında büyük bir atılım yaptı. Amerikan sınırlarını zorladı, tedbir almayı gerektirecek kadar. Avrupa sınırlarını zorladı. Yine orada da tedbir almalarını gerektirecek kadar zorladı. Japonya yabancı ülkelerde hiç yatırım yapmadı. Yap-sat stratejisini benimsedi. Fakat bir müddet sonra, gerek bazı ekonomik ve siyasi nedenlerle —gümrük ve sair—, fakat bunların dışında biraz da ekonomik nedenlerle stratejisini değiştirdi. Bazı ülkelere doğrudan doğruya ihracat yapma yerine, oralarda yatırım yapma stratejisini benimsedi. Bazı Amerikan şirketlerinde de aynı şeyi görüyoruz. Bilhassa çok çeşitli parçalar kullanılan ülkeler, büyük boyut avantajlarından yararlanmak için, bu söylemiş olduğum strateji değişikliği doğrultusunda başka ülkelere yatırımlar da yapıyorlar. Herhangi bir aracın şu veya bu parçası şu ülkede yapılıyor. Ekonomik ve sair şartları müsaitse tabii. Nakliyeydi, işçilikti, kaliteydi, fiyatı: hepsini göz önünde bulundurarak... Yani bu strateji dün-

yada yaygınlık kazanıyor. Filan parçayı şurada yapıyor, bilmem nerede monte ediyor. İşte bu strateji değişikliği, gelişmekte olan ülkeler için yatırım şansı açan ilave unsurlardan bir tanesi oluyor.

Bir başka konu da şudur. Bunu «Türkiye yabancı sermaye girişi açısından cazip mi?» sorunuzla ilgili olarak da söylüyorum. Tabii bu konuyu YASED'de meslekdaşlarımla da sık sık konuşuruz, münakaşa ederiz. Yabancı sermaye gelmesi açısından ekonomik şartlar önemlidir, siyasi şartlar önemlidir, mali şartlar önemlidir ve sosyal ortam önemlidir. Hepsinin belirli bir ağırlığı vardır. Bunlardan bir tanesi de hukuki şartlardır. Ben şahsen hukuki şartların biraz ağırlık taşıdığı eğilimindeyim. Yerli ve yabancı meslekdaşlarım da, zaman zaman kendi aramızda konuştuğumuz zaman bunun önemini vurgularlar. Hukuki şartlardan şunu kastediyorum: Eğer bir ülkede hukuk altyapısı sağlam değilse, yatırım yapan bir kimse için bu menfi, yatırım yapmak isteyen bir kuruluş için mutlaka menfi bir faktördür. Çünkü bir yatırım realize edilirken çeşitli çalışmalar yapılır. Teknik çalışmalar yapılır, ekonomik çalışmalar yapılır. Ama mutlaka hukuki çalışmalar yapılır. Verilen raporların içerisinde eğer o ülkede sağlam bir hukuk yapısı, güven verici bir hukuki altyapı söz konusu değilse, bunun da bir handikap teşkil edeceğini kabul etmek icap eder. Bu açıdan Türkiye'yi değerlendirdiğimiz zaman, şunu görüyoruz: 6245 sayılı Kanunumuz öteden beri beğeni gören bir kanundur. Pek tenkit edilmez. Ve tam 30 sene evvel kabul edilmiştir. 30 sene zarfında da değişmemiştir. Ama bu 6245 sayılı Kanun daha ziyade 1980'e kadar olan dönemde farklı sonuçlar verdiği için, bundan sonraki hukuki yapıyı ben biraz incelemek istiyorum.

Ve acaba cazibe sağlıyor mu? Güvenlik sağlıyor mu? Bu açılardan durumunu tartışmak istiyorum.

1980'den sonraya baktığımız zaman bu alanda bir zayıf durum olduğunu tespit etmek mecburiyetindeyiz. Hukuki altyapı açısından 1980 sonrası tedbirlerin dayanağı havada kalmıştır. 1980'den sonra üç tane temel yapı oluşturulmuştur: Çerçeve Kararnamesi, 30 sayılı Karar ve 84/1 sayılı Tebliğ. Şimdi bakıyoruz bunlara, Çerçeve Kararnamesi bir kararnamedir. Bir günde çıktı. Yarın öbür gün bir günde değiştirilebilir. 30 sayılı Karar... Kambiyo rejimi... Biliyorsunuz daha önceden 78'di, sonradan yine bilinen nedenlerle muhtevası değişmedi ama bazı hukuki eksiklikleri nedeniyle bir gün içinde 30 sayılı Karar'a dönüştürüldü. O da bir kararname. Öbürü bir tebliğ. Yani yabancı sermayeye güven vericilik açısından en temelli değişikliklerin bizim zayıf hukuki metinlerle yaptığımızı kabul etmemiz gerekir. Kararnamelerin yapılması kadar değiştirilmeleri de çok kolaydır. Ve güven vericilik bakımından da fazla hukuki kıymeti yoktur. Bu bakımdandır ki gazetelerde de zaman zaman hükümet yetkililerimizin hepsini birleştiren niyetlerini ilgi ile izliyoruz. Konunun bir kanun haline dönüştürülmesinin önemiyetini ben burada vurgulamak istiyorum. YASED olarak biz bu beklenti içindeyiz. Üyelerimiz bunun önemiyetini her zaman vurgulamaktadırlar. Türkiye'de çalışan yabancı sermayeli kuruluşların arzusu, beklentisi bu yönde olduğu gibi, yurt dışında bulunan ve görüştüğümüz kimseler de bu hukuki eksikliğe işaret etmektedirler. Dolayısıyla hukuki altyapının da sağlam olabilmesi bakımından, (ben yenilikleri de bir tarafa bırakıyorum) asgariden mevcut 3 kararnamenin 6245 sayılı Kanun'la konsolide edilerek gerçekten güven

verici, sağlam metinler haline getirilmesinin önemiyetini bilhassa vurgulamak istiyorum.

yabancı bankaların çoğalması, türkiye'ye dış sermaye girmesi bakımından birtakım kolaylıklar getirir mi?

URAS — Bay Poffet, son zamanlarda yabancı bankaların gelişi başladı. Yabancı bankaların çoğalması, Türkiye'ye yabancı sermaye için birtakım kolaylıklar getiriyor mu? Bir emniyet getiriyor mu? İş imkânı getiriyor mu? Ve acaba bu yabancı bankaların ardından, yabancı bankaların müşterileri de gelir mi? Yabancı bankaların Türkiye'yi tanıtarak ya da kendi müşterilerini cezbederek yeni yatırımlara imkân hazırlayacaklarını tahmin ediyor musunuz?

POFFET — Elbette bu yabancı bankaların gelmesi önemli ve olumlu bir gelişmedir. Türkiye'nin liberalizm trende girmesi bunu sağlıyor. Ayrıca bir tesiri daha var. Yerli bankaları etkileyecek. Biraz eskimış bir sistemi düzeltmek ve...

URAS — Siz bir yabancı olarak bu gelişmeyi olumlu mu buluyorsunuz?

POFFET — Evet.

URAS — Yabancılar geldi diye yerli bankalar kendilerine çekli düzen verdiler mi? Oldu mu böyle birşey?

POFFET — Biraz düzeldi. Sistem bakımından biraz düzeldi. Ama kaç seneden beri burada ecnebler? Ama muhakkak ecnebi bankalar burada oldukça bize emniyet verir.

URAS — Bir de yeni müşteri ge-

tirebilir mi? O konudaki değerlendirmeniz nedir?

POFFET — Olabilir. Yeni müşteri getirmekte bütün diğer konuştuğumuz şartlar önemli.

URAS — Sayın Hornfeld, özellikle madeni eşya imalat sanayii dalında ilginiz olduğu için size bir şey sormak istiyorum. Türkiye'nin yabancı sermayeden bekleyişleri; ekonomik büyüklükte, dünya pazarı ile rekabet edebilir, yeni projeler; yani Türk halkının, Türk kamuoyunun gönlünde yatan makine yapan makineler sanayli, yahut ağır makine yapacak yabancı sermaye... Sız Avrupa'dan gelmiş bir yabancı sermaye grubunun yöneticisisiniz, Avrupa ile yakın temaslarınız var. Acaba yakın gelecekte Türkiye'de bu tip yabancı sermaye girişlerinin olabileceğine inanıyor musunuz? Yani bu tip projelere yabancı yatırımcıların rağbet edeceklerine?..

HORNFIELD — Efendim, zaten biraz evvel Sayın Poffet, Türkiye'nin tarım sektörünün cazibesini belirttiğinde...

URAS — Sayın Poffet tarım sektörünün yabancı sermaye için cazip olabileceğine değindi de onun için ben size soruyorum.

HORNFIELD — Sayın Poffet'in söyledikleriyle iki noktada tam mutabık değilim. Birincisi, Türkiye'deki istikrara çok bağlıdır fakat rejime pek bağlı değildir, şeklinde bir fikir ortaya atmıştım. İkincisi ise, Bay Poffet tarım sektörünün cazip olabileceğini söyledi. Belki buna turizmi de ekleyeceksiniz. Çünkü Türkiye turizm bakımından çok geniş imkânlara sahip bir memlekettir. Fakat ben şu fikirdeyim ki, Türkiye'de her sanayinin farklı bir yeri vardır. Türkiye 50 milyona yakın nüfusuyla maden branşında da büyük bir sinai po-

tansiyeye sahiptir. Bugün Türkiye'nin kendi kendine yeterli olması söz konusudur. Türkiye muhakkak kendi motorunu üretecektir. Kendi kablosunu, kendi uçak teçhizatını üretecektir. Diğer yünden, Türkiye ne kadar ekonomisini düzeltirse düzeltsin, bütün bu büyük yatırımları ithal malı bazında yapamaz. Buna hiçbir memleketin gücü yetemez. Muhakkak ki belli bir noktadan başlayarak, buna işçilik ve yöneticiliği de katmak suretiyle bir sanayi yaratmak mecburiyetindedir. Bu iş makinalarında öyledir. Türkiye kendi traktörünü, kendi kamyonunu, kendi otobüsünü her zaman imal etmek mecburiyetindedir.

POFFET — Kendi uçağını da kendisi...

HORNFIELD — Efendim, demek istediğim şu: Türkiye 50 milyon nüfusuyla ve bu büyüklüğüyle haliyle bir potansiyele sahiptir. Türkiye bu şekilde Avrupa'ya koyun, Amerika'ya keçi satarak yaşayamaz. Mutlaka sanayileşmek zorundadır. Şimdi tabii işi biraz büyütürsek, bunun münakaşası yapılabilir. Türkiye kendi uçağını kendi üretsin mi? Belki basit zırai mücadele uçağını, İspanya gibi üretebilir. Ama sofistike uçak sanayiine girsin mi? Hayır. Ben de ona karşıyım. Sayın Uras, Türkiye'nin beklentisi doğaldır. Ünitelerini büyültmek...

türkiye ideal yabancı sermaye ortamına, öncelikle «yabancı» sözcüğünü kaldırdığı anda girecektir

URAS — Türkiye'nin beklentisi doğaldır da, acaba dışarının ilgisi veya niyeti var mı?

HORNFIELD — Türkiye ideal yabancı sermaye ortamına, şu «yaban-

cı» kelimesini kaldırdığı anda girecektir. Nasıl ki bir Türk vatandaşı işçi olarak, müteşebbis olarak gittiği vakit, bir Alman'dan farklı muamele görmüyorsa; o memleketin getirdiği bütün avantajlardan haliyle istifade ediyorsa ve hiçbir Alman makamından yabancı damgası yemeden, orada bir ayrıcalık görmeden yaşıyorsa; Türkiye'de de öyle olmalıdır. Orada Ahmet Taşçı, Hans Müller aynı muameleyi görüyor. Türkiye bu ortama geçtiği vakit, yabancı sermaye haliyle Türkiye'ye gelecek ve Türk sermayesiyle beraber memleketin sanayiline ortak olacaktır, kanaatindeyim. Ve bu muayyen bir nispet civarında olacaktır. Mesela bugün Türkiye'deki yabancı sermaye, Türk sermayesi yanında % 3 ise, bu muayyen bir orana gelecektir. Mesela % 7 - 8 - 9 - 10 oranına gelecek ve o mertebelerde donacaktır. Fakat bu aklımıza gelmeyen sahalarda olacaktır. Mesela belki de Türkiye, dünya zımparataşı imalat makinelerinin imalat merkezi olacaktır. Olabilir böyle birşey. Çünkü bazı Alman sanayicilerle tanıştım. Üçüncü derece jenerasyondan bazı değerli tipleri imal ediyorlarmış. Küçük bir kasabada böyle bir istisnaslaşma var. Bu, Türkiye'nin Kayseri'sinde veya herhangi bir yerinde yabancı sermaye ile pekala teşekkül edebilir. Yeter ki bu alanlara, orada yerleşip bunu uzun vadede yapma imkânını bu memleket versin. Muhakkak meraklısı çıkacaktır.

URAS — Sayın Karakoyunlu, YASED Başkanı olarak bir konuyu açıklığa kavuşturmanızı istiyorum. Son zamanlarda Türkiye'de bazı yabancı sermayeli kuruluşların yöneticileri, «Ankara bizim sermayedeki çoğunluk oranımızın aşağı indirilmesini istiyor.» şeklinde görüşler ortaya atıyorlar. Bunu ben birkaç yabancidan duydum. Halbuki tam tersine. Benim bildiğim kadarı ile Ankara yabancı

sermayeye sıkı önlemler uyguladığı dönemlerde bile yabancı yatırımcının Türkiye'de çoğunlukta olmasını istemiştir. Yüzde yüz değil ama, % 55'den fazla olmasını ister. Bunun da nedeni yabancı firma hem Türkiye'ye önemli miktarda ilgi duysun, parmağı taşın altında olsun, hem de yatırımın daha büyük kısmı dışardan gelsin şeklindedir. Yani fiziki yatırımlarda böyle bir istek konusu değil. Acaba yeni bir değişiklik mi var, Sayın Karakoyunlu? Böyle bir şeyi siz hissediyor musunuz?

KARAKOYUNLU — Açık cevap vereyim, Sayın Uras. Aslında bugün böyle birşey katıyetle yok. Hele son birkaç sene içinde söz konusu değil. Sadece 1970'li yılların ortasında bir Koalisyon Hükümeti döneminde, sonradan kapatılan bir küçük partiye mensup idareciler belli bir süre, kendi görüşleri olarak bu tip bir eğilim sergilediler.

URAS — Bugün böyle bir eğilim var mı?

KARAKOYUNLU — Hayır kesinlikle yoktur. Sadece 1975'li yıllarda bir olay olmuştur. Şirketler herhangi bir vesileyle DPT'ye ve bakanlıklara gittiklerinde, o zamanlar yönetimde olan bir küçük partinin mensupları bazı şirketlere «Yabancı sermaye hissesini düşür. Onun payını şu yerli ortağa ver.» gibisinden telkinler yapmışlardır. Bunlar normal değildir.

URAS — Burayı açıklığa kavuşturalım. 1975'li yıllarda olan bu uygulamalar sonra devam etti mi?

KARAKOYUNLU — Kesinlikle hayır.

URAS — Bugünkü hükümetin böyle bir eğilimi var mıdır?

KARAKOYUNLU — Hayır. Benim bildiğim hükümet bugün tam tersine, yabancı sermaye çoğunlukta ol-

sun ki, ciddi ilgi duysun görüşün-
dedir.

POFFET — Bunu doğrulayan bir örnek var ilaç sanayiinde. Birkaç hafta evvel bir İngiliz firma, 6245 sayılı Kanun çerçevesinde bir şirket kurmuş; 740 milyon TL sermayeyle. Bunun % 70'in üstündeki kısmı yabancı sermayeye aittir.

KARAKOYUNLU — YASED olarak hükümet ile ve yabancı sermayeli şirketlerle bu konuda yakın temas halindeyiz, ben böyle bir olay, bir tek örnek duymadım. Tekrar ediyorum. Sadece koalisyon döneminde, bir partiye mensup memurların yabancı ortakları rahatsız edici zorlamaları oluyordu. O dönemin bazı kararnamelelerini inceleyecek olursak, «Hissesi şurdan şuna inecektir. Şunlar, şuna şuna devredilecektir.» şeklinde müşahhas örnekleri hukuki belgelerde de görmek mümkündür.

POFFET — Bir konuyu açıklamak istiyorum. Bay Hornfeld açıklamalarında benim sanayileşmeyi istemediğim şeklinde bir yorum yaptı. Bu yanlış anlamalara yol açabilir. Ben sanayiın önemine inanan bir kişiyim. Ama şuna da inanıyorum ki, çabuk kalkınmak için ilk adım zırai sektörde atılmalıdır. Çünkü en çabuk meyve veren sektördür. Bu sanayileşmekten vazgeçmek demek değildir.

HORNFELD — Ziraat ve hayvancılık sahasında yabancı sermaye gelecekse gelsin. Öteki sahalarda gelmemesi için bir sebep yok.

POFFET — Belki bir tesir altında kalıyoruz. Eskiden Türkiye'ye yabancı sermaye sadece ağır sanayi için gelsin denilirdi. Ağır sanayi için gelsin, ama tarımı da ihmal etmeyelim.

KARAKOYUNLU — Sayın Uras, siz yabancı bankaların durumu ve beklenti konusunda iki açık soru or-

taya attınız. Ben yabancı bankalar konusundaki görüşümü iki cümle ile özetleyeyim: Yabancı bankalar hem ülke olarak hem de firmalar bazında dış ekonomik ilişkileri sağlayan en önemli halkalardır. O bakımdan fon akımına hizmet edebileceği gibi, enformasyon akımına da hizmet edebilecek kuruluşlar olması itibariyle ben onların önemine inanıyorum. Tabii buradan hemen şuraya gelmek lazım. Ortam iyi olduğu müddetçe, yabancı bankaların da varlığı sayesinde; bu iyi enformasyon dışarıya akabilir. Tersine döndüğü takdirde, geçmiş yıllarda olduğu gibi...

URAS — Kötülükler de dışarıya kolaylıkla ve çabuklukla duyurulur.

türkiye'de her şeyden önce sermayeye ihtiyaç vardır, iç veya dış; «yabancı» sözcüğü bu bakımdan da hatalıdır

KARAKOYUNLU — Yani kötü enformasyonun dışarıya gitmesi için de bunlar önemli bir kanaldır. O bakımdan meselelere kısa vadeli bakmayıp, uzun vadeli belirli politikaların sürdürülmesinin ehemmiyeti ortaya çıkıyor. Beklentiye gelince... Ben meseleyi tersinden ele almak istiyorum. Yabancı sermaye nedir? Niçin yabancı sermaye? Türkiye ekonomisine katkısı olacak bir kaynak olarak yabancı sermayeye bakıyoruz. Türkiye geniş potansiyeli olan bir ülke. Fakat birçok şeyleri gerçekleştiremiyoruz. Niye gerçekleştiremiyoruz? Kaynak yok, ondan. İç kaynak yok. İç tasarruflarımız belirli bir oranın üstüne çıkamıyor. Belirli bir oranın üstüne çıkamadığı için, kaynak sıkıntısı çektiğimiz için de istediğimiz, özlediğimiz kalkınma hızına erişemi-

yoruz. Halkımıza hakkı olduğu refahı yeterince veremiyoruz. Madem ki bu kaynak sıkıntısını giderecek bir konudur yabancı sermaye, o halde yabancı sermayeye önem vermemiz gerekir. Zannediyorum ki hükümetin de bakış tarzı bu. Yabancı sermayenin bizim gibi tarihi geçmişi olan ülkelerde katkısı belki de belli oranların üstüne çıkmayacaktır. Yani biz herşeyi yabancı sermayeden bekleyemeyiz. Ama biz bugün yabancı sermayenin toplam üretim içindeki % 2 - % 3 gibi düşük payını bile hazmedemiyoruz. Madem ki Türkiye'de işsizlik vardır, madem ki Türkiye'de teknolojik yeniliklere ihtiyacımız vardır, madem ki Türkiye'de gelirin büyümesi bakımından yatırımlara ihtiyacımız vardır ve madem ki bütün bu özelemlerimizi gerçekleştirecek ölçüde kaynağımız yoktur, o halde, bunların gerçekleşmesine hizmet edecek ilave bir kaynak olarak dış kaynağa yönelmeliyiz. Şimdi ben meseleyi biraz

tersinden ele alıyorum. İhtiyaç bu olduğuna göre, bunu getirici tüm önlemleri de ciddi ciddi düşünmek mecburiyetindeyiz. Yani inisiyatifi bazan ekonomik şartlarla karşı tarafa bırakma eğiliminin yanında, bu açığımızı — ister teknolojik olsun, ister mali ve ekonomik açılardan olsun — kapatabilmemiz için, bizim biraz itici davranma ihtiyacımız da ortaya çıkıyor.

URAS — Sayın Karakoyunlu, aktif yabancı sermaye politikası konusunda ne düşünüyorsunuz? Açık anlatımıyla Türkiye'ye gelsin diye beklemek yerine, ihtiyacımız olan teknolojiyi getirecek firmaları davet etmek ve belli alanda yatırım yapmaya onları itmek...

KARAKOYUNLU — Gerektiğinde aramalıyız...

POFFET Başka türlü diyemez miyiz? Türkiye'nin sermayeye ihtiyacı vardır. İç ve dış... Bu «yabancı» kelimesi hatalıdır.

URAS — «Dış sermaye» muhakkak ki «yabancı sermaye» kelimesinden daha sempatik. Yararı olur mu?

KARAKOYUNLU — Biz YASED olarak iki sene önce bir yabancı sermaye kanun tasarısı hazırladığımız zaman, önerimiz «yabancı sermaye» yerine «dış sermaye» deyimini getirmek idi.

URAS — O halde bu oturumun başlığını da «dış sermaye» diye değiştirelim.

HORNFELD — Çok doğru olur.

URAS — Katılanlara, katkıları için Dergimiz adına teşekkür ederim.

Derginin Notu : Yukarıda sunulan «Açık Oturum» 19 Ekim 1984 tarihinde yapılmıştır.

Süper Sistem

Rasyonel bankacılık anlayışı içinde,
sektördeki gelişmeleri izleyen
Garanti Bankası,
formaliteleri sınırlandıran,
işlemleri çabuklaştıran kendine özgü
bir sistemi bütün şubelerinde
uygulamaktadır.

GARANTİ BANKASI

Türkiye'de Özel Kesimin Dış Borçlanması

- II -

PROF. DR. KENAN BULUTOĞLU

BU derginin Ekim sayısında, Bretton Woods para düzeninin ülkelerin dış ticaret açıklarının kapatılmasında özel uluslararası sermaye hareketlerinden çok kamusal ödünçleri teşvik eden bir yapıda olduğunu, buna karşılık 1970'lerde başlayan esnek para düzeninin açıkların kapatılmasında özel akçesel kurumlara (uluslararası bankalara) ağırlık kazandırdığını belirtmişim. Uluslararası bankaların 1980'lerin petrol şokları sayesinde topladıkları muazzam mevduatı ihtiyatsızca ticaret açıkları büyüyen petrol ithalatçılarına sattıklarını, kâr hırsından riziko körlüğüne düşüklerini ve sonunda çoğu ülkelerden alacaklarını tahsil edemez duruma gelip resmi kuruluşlardan (kendi hükümetlerinden, IMF'den ve Dünya Bankası'ndan) medet istediklerini belirtmişim.

Türkiye de özel bankalardan kısa vadeli ağır faizli borç alma gafletine düştü. Hem de bunları verenlere geri ödeme için Hazine garantisini, kullanan işletmelere de kur garantisini vererek.

Bu yazıda, 1978'den beri dış ödemeler bunalımını aşmak için uygulanan politikaları özetliyorum ve nasıl tekrar kısa vadeli özel borçlanma tu-

zağına yeniden düşmeye başladığımızı belirtiyorum.

Borç Ertelemeleri

1978 başında iktidara gelen hükümet, bir istikrar önlemleri paketi ni uygulamaya koyduktan hemen sonra borç erteleme görüşmelerine girişti. 1978 Mayıs'ında OECD ülkeleri, vadesi 1978 Mayıs'ı ile 1979 Haziran'ı arasında gelen 1.142 milyon dolar tutarında anapara ve faizlerin % 80'ini ertelediler. IMF 360 milyon dolar destek kredisi, Dünya Bankası 150 milyon dolar program kredisi vermişti. Haziran 1979'da uygulanan ikinci bir istikrar paketi ve devalüasyondan sonra IMF, kısmen eski kredinin yerine geçmek üzere, yeniden 450 milyon dolar kredi açtı. Ağustos 1979'da 222 bankaya olan üç milyar dolar borç ertelendi ve bu bankalardan da 404 milyon dolar taze kredi sağlandı. Dünya Bankası da 450 milyon dolarlık bir program kredisi ile katkıda bulundu.

Böylece, 1980 başında Türkiye'nin borç durumu, 1978 başına kıyasla, büyük ölçüde düzelmiş bulunuyordu. Sadece 1980'de kullanılmak üzere, elverişli şartlarla alınmış bir milyar doları aşkın kredi hazırды. Ne

var ki 1979'da hükümet birinci petrol şokunun faturası olan kısa vadeli borçları ertelemeye çalışırken, dünya ekonomisi daha da ciddi bir ikinci petrol şoku ile sarsılmıştı.

24 Ocak istikrar programından sonra, IMF kısmen eski ödünçlerin yerine geçmek ve üç yılda kullanılmak üzere 1,6 milyar dolar tutarında kredi açtı. Temmuz 1980'de Türkiye'nin resmi alacaklıları 16 milyar dolara ulaşmış olan borçlarının üç milyar dolarlık bir kısmını ertelemeyi kabul ettiler. OECD üyesi ülkeler 1981'de ve 1982'de tekrar daha uzun vadeli krediler açıyordu.

Böylece, kısa vadeli borçların er-

telenmesi ve yeni borçların OECD üyelerinden, IMF ve Dünya Bankası gibi kuruluşlardan, ya da bankalardan daha uzun vade ile alınması sonucu; Türkiye'nin dış borçlarının miktarı artmaya devam etmekle beraber, vade yapısı düzeliyor, kısa vadeli borçların payı 1977 sonunda % 58 iken 1982'de % 13'e düşüyordu.

Borç yapısındaki bu düzelleme, borç bunalımını geçiştirmek için yapılan ertelemelerden ve devletlerden sağlanan daha uzun vadeli kredilerden kaynaklanmıştı. 1980'den sonra, mal ve hizmet ihracından sağlanan dövizlerdeki önemli artışa rağmen, Türkiye'nin dış borçları hem mutlak

TABLO I
Türkiye'nin Dış Borçları : Ertelemeden Önce

(Milyon Dolar)

	1972	1973	1974	1975	1976	1977	1978
Uzun Vadeli Borçlar (*)	2.519	2.984	3.280	3.336	3.872	4.805	6.657
Uluslararası Kuruluşlar (**)	872	494	617	747	980	1.201	1.448
İkili Anlaşmalar	1.901	2.181	2.295	2.243	2.324	2.482	3.900
Ticari Kamu Borçları	178	194	223	186	315	643	750
Özel Kesim Borçları	69	115	146	160	253	479	557
Kısa Vadeli Borçlar	19	279	216	1.398	3.442	6.600	7.469
IMF Kredileri	—	—	—	243	391	409	622
DÇM	—	225	145	999	1.781	2.267	2.860
Bankerler Kredisi	—	—	—	12	411	384	333
Mal Mukabili İthalat Borçları	—	—	—	—	342	1.508	1.167
Muhabir Borçları (Overdrafts)	7	9	7	32	124	240	341
Akseptans Kredileri (Vadesi Dolmuş)	—	—	—	—	—	560	1.042
Dresdner Bank Hesabı İşçi Mevduatı	—	—	—	—	48	173	363
Petrol Kredileri	—	—	—	—	—	515	328
Diğer	12	45	64	112	345	544	413
Toplam Dış Borçlar	2.538	3.263	3.496	4.737	7.314	11.405	14.126

(*) Üç yıl ve daha uzun vadeli borçlar.

(**) Uluslararası Ödemeler Bankası borçları ve diğer.

olarak, hem de ulusal gelirin yüzdesi olarak artmaya devam ediyordu. Borçların ulusal gelirdeki payı 1977 sonundan 1979 sonuna kadar % 22 olarak sabit kalmışken, 1980'de % 27 olmuş, 1983 sonunda % 35'e yükselmişti. Borç ertelemeleri tamamlandıktan sonra kısa vadeli borçların payı 1982'de % 12'ye kadar düşmüşken, 1983'de tekrar yükselerek % 17,2'ye çıkmıştı. Bu yılın ilk yarısında aldığımız borçların büyük kısmı da prefinansman adı altında alınan kısa vadeli borçlardır.

Yüksek Faiz ve Sıkı Para Politikasının Dış Borçlanmaya Etkisi : Yinelenen Borç Tuzağı

24 Ocak kararları Türk ekonomisini dış borç bunalımından çıkar-

mak için, yüksek faiz ve sıkı para politikası ile birlikte paranın dış değerini sürekli düşürmeyi amaçlar. Böylece, Türkiye'nin üretim etkeni gelirleri (ücret ve rant) düşürülecek ve ihracat için sürüm fazlası yaratılacak, ürünlerimize ihraç gücü kazandırılacaktır. Yüksek faiz politikasının tasarrufları artıracığı, sermayenin daha akılcı kullanımını ve daha önce ödüncülenemeyen kârlı işlere kaynak aktarılmasını sağlayacağı, böylece ulusal gelirin artışını hızlandıracağı umulmaktadır. Bu model arz cephesi iktisatçılarının hekimbaşılık ettikleri IMF'nin son yıllarda uyguladığı her borçluya deva reçetesidir.

Türkiye'nin lira değerini aşırı yüksek tutması sebebiyle potansiyelin çok altında kalan ihracatı, gerçekçi

TABLO II

Türkiye'nin Dış Borçları : Ertelemelerden Sonra (Milyon Dolar)

	1979	1980	1981	1982	1983
Orta ve Uzun Vadeli Borçlar	10.048	12.693	13.408	14.092	13.882
Uluslararası Kuruluşlar	1.855	2.213	2.593	3.168	3.360
İkili Anlaşmalar	4.370	5.253	5.901	6.146	5.613
Euro - Kredi	659	763	651	720	1.002
Ertelenmiş DÇM	2.269	2.137	2.077	1.996	1.886
Banker Kredileri	429	429	429	429	429
Üçüncü Taraf Borçları	107	107	100	84	45
Özel Krediler	359	218	241	230	255
Ertelenmiş Garantisiz Ticari Borçlar	—	800	600	350	350
Kısa Vadeli Borçlar	3.556	2.480	2.111	2.091	2.889
a) Kamu Kesimi	1.104	1.448	1.154	1.031	1.582
Muhabir Borçları (Overdrafts)	244	254	69	48	164
Döviz Tevdiatı (Dresdner Bank)	344	365	473	817	1.251
Diğer	516	820	612	166	167
b) Özel Kesim	2.452	1.032	957	1.060	1.307
DÇM (Ertelenmemiş)	617	543	473	585	647
Kabul Kredileri	435	377	230	276	318
İhracat Prefinansmanı	—	122	254	199	254
Döviz Mevduatı	—	—	—	—	83
Toplam Dış Borçlar	13.604	15.173	15.519	16.183	16.771

kur politikası sayesinde hızlı bir artış gösterir. Ancak, hem gerçekçi kur politikasının, hem de mal ve hizmet ihracatındaki artışın başlangıcı, genellikle sanıldığı gibi 1980 değil, 1978'dir.

Çok düşük faizli ihracat ödünçleri, abartılmış vergi ideleri ihracatın artışını (kaçak ihracatı resmileştirerek, gerçek olanlara hayalisini katarak) hızlandırdı. Ne var ki yüksek faizler halkı daha çok tasarrufa değil, yüksek faiz sayesinde eski tüketim düzeyinde tutunmaya itmişti. Kaynak kullanımı bakımından da yüksek faizler, eskiden kaynak bulamayan kârlı yatırımların ödünçlenmesini sağlamak yerine, sağlam işletmelerinin kaynak talebini devreden çıkarmış, yaşama savaşı veren batakçıların bu faizlerle para almalarına sebep olmuştu. Yüksek faiz vaatleri önce bankerleri batırdıktan sonra, bankaların ödünçledikleri paraların donup kalmasına, geri dönmemesine sebep oluyordu. Bankerlerin batışı, mevduat sertifikalarını bunlara pazarlatan birkaç bankanın da batmasına sebep oluyordu. Ama Maliye Bakanlığı bir kısım bankaların batmasına müsaade etmiyor, emisyon desteği ile onların gişelerini açık tutmalarını sağlıyordu. Batmaya bırakılanlarla yaşatılanlar arasındaki çizginin nasıl çizildiğini henüz bilmiyoruz. Herhalde genel paniğe sebep olacak nitelikte görülmeyenlerin batmasına göz yumulmuştu.

Bankerlerin çöküşünün ardından hükümet bankaları destekleme operasyonu yüzünden sıkı para politikasını gevşetmişti. Özel Hükümetin sıkı para politikasını tekrar sürdürmek için, bir yandan teşvikli yatırım ve ihracat kredilerinin faizini yükseltti,

bir yandan da miktarını azalttı. Faizlerin yükseltilmesi banka kredilerini daha da pahalandırdı.

Hükümet önce işletmeleri iç kaynak açığını kapatmaları için, dış kredi bulmaya itiyor; «Kendi kaynak açığını dış borçla kendin kapat.» diyor. İhracat prefinansman kredileri zaten amacından saptırılmıştı; işletmelerin kaynak açığının akçelenmesinde kullanılıyordu. Şimdi işletmelere, ihracatla ilgili olmaksızın da dış kredi alma olanağı tanınmıştı. Ama Türkiye'ye giren kısa vadeli krediler daha çok ihracat prefinansmanı kivesi altında hızla arttı. Öyle ki bugün prefinansman ve kısa vadeli kabul kredileri iki milyar dolara yaklaşıyor. Bunların faizleri kur yükselmesi rizikosunu, komisyonlar ve banka güvencesi ile birlikte yurt içi banka ödünçlerinin maliyetine yaklaşıyor, hatta birçoğunda aşıyor. Alınan komisyonlar banka güvencesinin niteliğine göre büyük değişimler gösterebiliyor. Geçen yıl büyük ölçüde Merkez Bankası kaynaklarını kullanan Türk bankaları, bu yıl iş yapabilmek için dış borçlanmalara güvence vermekte işgüzar davranıyorlar; aldıkları rizikoları yeterince ihtiyatla değerlendirmiyorlar.

Ama bu gidiş DÇM faciası ile tıpatıp aynı değil. Gerçekten prefinansman kredisi ve kısa vadeli özel ödünçler DÇM'den iki bakımdan farklı... Önce bunların kur rizikosunu borçlanan üstleniyor. İkincisi bu ödünçlerin güvencesini Hazine değil bankalar veriyor. Riziko DÇM'lerden daha yüksek olduğundan, borç verenler daha yüksek faiz ve komisyon istiyorlar. Ayrıca, bu ödünçlerin faizlerinin yüksek oluşu yüzünden sağlam işletmeler (DÇM borçlanma-

sından farklı olarak) bu kaynaktan uzak duruyorlar; büyük bankalar da rizikolarını düşünerek aracılıkta DÇM' de olduğu kadar istekli davranmıyorlar. Sonuç olarak, 1984'de hızlanmış olan kısa vadeli borç girişleri DÇM olayının temposundan henüz uzaktır.

24 Ocak kararlarından sonra yatırımlar azalmış, birçok kesimlerde durmuştur. Dünya Bankası'nın ihracatı destekleyebilecek olan yatırımlara verdiği krediler bile, kur rizikosunun borçlanana yüklenmesi yüzünden, pahalı geliyor ve alıcı bulamıyordu. Teşvik belgesi ile desteklenen yatırımlarda, iç kredi maliyeti Türkiye Sınai Kalkınma Bankası ve Sanayi Yatırım ve Kredi Bankası'nın kredilerinden daha ucuza geldiğinden, yerli paranın transferinde bir güçlük de olmadığından, sanayiciler bu kredileri yeğliyordu. Son olarak kabul edilmiş bulunan % 26 sabit faizli, fakat kur rizikosu taşımayan (anaparanın borçlanma tarihindeki kur üzerinden geri ödendiği) kredileri kimi iktisatçılarımız DÇM uygulamasının hortlaması gibi görüyor.

Kanımcı bu uygulama Türkiye'nin dış ödemelerinde yeni bir bunalmaya yol açmaz. Çünkü burada ödünçü Hazine onayı ile Türkiye Sınai Kalkınma Bankası alıyor. Gerçi Kur Farkı Fonu tesisine ilişkin 29 sayılı Karar bu sübvansiyonlu faizlerin «bankaların garantisi ile sağlanan kredilerde» de kullanılabileceğini söylüyor. Ama şimdilik hükümet bankaların bulacakları ödünçlere kur garantisi vermiyor. Sadece, yukarıdaki iki bankanın Hazine garantisi ile aldıkları dış borçların bu yöntemle tahsisini öngörüyor. Buradaki çarpıklık bir gelir dağılımı sorunudur. Tıpkı

TSKB'nın 1950'lerde kullandığı dövizleri «1 dolar = 2,80 TL»den alan işletmelerin, doların 9 liraya çıkmasından sonra gene 2,80'den geri ödeyerek, Hazine kesesinden fabrika sahibi olmaları gibi bir şey... DÇM faciasında Hazine borçlanma garantisini tüm maceracı araçlara vermişti. Bu da faiz ve komisyonları gittikçe ağırlaşan kısa vadeli borçların oluk oluk girişine sebep olmuş, bir iki yıl içinde Türkiye'nin dış ödemelerini onulmaz bir darboğaza sokmuştu. Türkiye'de böyle bir tehlike bugün daha çok prefinansman ödünçlerinden ve öteki kısa vadeli borçlardan beklenebilir.

IMF'nin sıkı para ve yüksek faiz ile birlikte ulusal paranın dış değerini düşürme politikası, birçok ülkelerde yüz kızartıcı fiyaskolarla sonuçlanmıştır. Para değeri ihracatı kamçılayıp ithalatı kısarak açığı kapatmak için düşürüldüğünde, şişen parasal ulusal geliri akçelemek için işletmelerin nakit gereksinimi artıyor. İşletmeler paranın dolaşım hızını yükselterek, para benzerlerini (ticari bonolar, çekler) daha yaygın şekilde kullanarak, bu gereksinimi karşılamaya çalışıyorlar. Ne var ki kıt para faizleri aşırı yükseltince, dışardan para bulup kaynak açığını gidermek makul bir yol olarak gözüküyor. Zaten işadamlarının yurt dışında tuttukları bir miktar paraları da vardır. Önce dışarda tuttukları döviz varlıklarını getirirler, sonra dışardan borçlanmaya başlarlar. Yüksek faizler yabancı ödünçleyicilere de çekici gelir; bu arada gerçekçi kur ve sıkı para politikası ile ihracat artmış. Dış açıklar azalmış, ülke rizikosu düşmeye başlamıştır. Ne var ki iç kaynak açığını karşılamak için dış borç-

lanmanın hızlanması, IMF'nin başlangıçta koyduğu «gerçekçi kur artışı sıkı para politikası» reçetesi ile çelişmeye başlar.

Çelişme şöyle : Borçlanma sonucu hızla giren dövizler, eğer dış ticaret açığı küçülmüşse, bir süre sonra bankaların kullanamadıkları aylak nakitler haline gelir; bankalar bunları, fazlalarını Merkez Bankası'na devrederek, iç piyasada kullanabilecekleri yerli paralarla değiştirir. Merkez Bankası böylece döviz ihtiyatları biriktirmeye başlar; bu da emisyonu artırır ve sıkı para politikası hedefi ile çelişir. Bu durumda, Merkez Bankası dövizlerin değerini idari kararlarla belirlemenin kendisine yüklediği satın alma zorunluluğundan kurtulmak için resmi fiyat ilanından vazgeçer; işi piyasaya bırakır. Böylece, döviz fiyatını arz ve talep arasında kurulan tek bir kambiyo piyasası belirler. Ne var ki sıkı para politikasının sebep olduğu döviz girişleri dış ticaretin akçelenmesi için gerekli olanı aşınca, döviz bollaşır ve giderek yerli paranın değeri yükselir ve getirilen dövizleri massedecek şekilde dış ticaret açığı büyür. Döviz fiyatlarının görece ucuzlaması, ihracatı azaltırken ithalatın artmasına, açığın büyümesine sebep olur. Dış ticaret açığının büyümesi, kısa vadeli borçların faiz ve anapara geri ödemeleri ile birleşince, apansız ödemeler bunalımının tekrar belirmediği kaygısı yaygınlaşır. Bundan sonra kısa vadeli kredi girişi durduğu gibi, ödünç verenler vade gelince uzatmayıp paralarını geri çekmeye başlarlar; sermaye çıkışı hızlanır. Bu, IMF senaryolu monetarist arz cepheci oyunun ikinci perdesinin sonudur. IMF uygulayıcıları hükümet dışı bırakılır ya da

hükümet düşer. IMF'ye övgülerin yerini sövgüler alır. Bu iki perdelik oyun Şili'de ve Arjantin'de oynandı. Şimdi Türkiye'de de oynanıyor; şimdi ikinci perdenin ortalarındayız.

Monetarist arz cepheci politikalar, bugün Amerika Birleşik Devletleri ekonomisinde de önemli denge-sizliklere sebep oluyor. Reagan yönetiminin bütçe açığını vergileri artırarak ya da harcamaları azaltarak kapatmak yerine, iç borçlanma ile karşılaması, ülkedeki kaynak açığı yüzünden faizlerin yükselmesine sebep oluyor. Bu da kısa vadeli yabancı sermaye girişini artırıyor ve doların değerini yükseltiyor. Yüksek dolar değeri bir yandan Amerika'nın dış ticaret açığını artırıyor, bir yandan da fiyatı dolar olarak belirlenmiş maddelerin (en önemlisi petrol) fiyatını yükselterek, sanayi ülkelerinde maliyet enflasyonuna sebep oluyor. Ne var ki bu politika bazı ülkelere yarar da sağlıyor. Amerika'nın açığının artması, daha doğru bir ifade ile uluslararası paraları dolar faizlerine çevirme arzusunun ancak Amerika'nın ödemeler açığının artırılarak yerine getirilebilmesi, Amerikan ekonomisinden kaynaklanan talebin bu ülkeye ihracat yapabilen ülkelere sızmasına, bunların Amerika'ya ihracatlarını arttırmalarına sebep oluyor, onlara fayda sağlıyor.

Sırası gelmişken, esnek kur sisteminin uluslararası ödemeler düzeyinin işlemlerini sağlamak bakımından sabit kur sistemine kıyasla bir üstünlüğünü belirtmeliyim. Sabit kur sisteminin baştan beri en büyük kusu-ru, ödemeleri açık veren ülkeleri sorun sayması, fazla verenlerin sorumluluğunu ortaya koymamasıydı. Dış ticareti açık veren ülkeler bir süre

resmi yardımlarla ödemeler dengesini sürdürmeye uğraştıktan sonra, bir devalüasyon ve kemer sıkma paketi ile açıklarını kapatmaya çalışırlardı. Sistemin işlemesi, büyük ölçüde açık veren ülkelerin fazla veren ülkelere, siyasal görüşmeler yolu ile kaynak aktarabilmelerine dayanıyordu.

Oysa esnek kur düzeninde, dış ticareti fazla veren ülkenin de durumunu piyasa derhal ayarlamaya başlıyor. Gerçekten sabit kur sisteminde, ticareti fazla veren ülkeyi parasının değerini artırmaya zorlamak mümkün değilken, esnek kur sisteminde piyasa bu işi derhal yapıyor. Ticareti fazla veren ülkenin parasının değeri uluslararası piyasada yükseliyor, bu da ticaret fazlasını eritiyor. Buna karşı çıkmak için, ticareti fazla veren ülkenin kendi parasını eski fiyata satmayı sürdürmesi gerekir ki bu da emisyonu genişletir. Artan emisyon da ticaret fazlasını eritip açığa çevireceğinden, sonunda aynı kapağa çıkar. Ne var ki Amerika'nın dış ticaret açıklarının olağanüstü artışı, yüksek faize hüküm eden kısa vadeli ödünç akımı tarafından şimdilik fazlasıyla telafi ediliyor. Ama uluslararası sermayenin Amerikan açıklarını sürekli kapatacak kadar bol olmadığı düşünülürse, doların düşüşünün uzak olmadığı kabul edilir.

Sonuç : Ticaret Açığında Başarı, Kaynak Açığında Başansızlık

1960'lı yıllarda biz iktisatçılar kalkınma stratejilerinde bir ülkenin kaynak açığı (tasarruf yetersizliği) ile dış ticaret açığı (ihracat yetersizliği) ayırımına önem verirdik. Bunu yaparken bazı ülkelerin proje üret-

me ve yatırıma çevirme kapasitesini hızla geliştirerek ticaret açığının ötesinde kaynak açığı verebileceği, buna karşılık bazı ülkelerde de yaratılan iç tasarrufun yabancı para yetersizliği yüzünden yatırıma çevrilemeyebileceğini vurgular, bu teşhislerden politika sonuçları çıkarırdık. Sınırlı kaynak açığı ve ticaret açığı kavramları bu sefer bambaşka bir kapsam içinde, gelişmiş olsun, az gelişmiş olsun, bütün ülkeler için anlamlı bir şekilde tekrar gündeme gelmiş bulunuyor.

Sabit kur düzeni ülkelerin para değerinin saptanmasını hükümetlere bırakmıştı. Oysa esnek kur düzeninde bu işi piyasa üstlenmiştir. Sabit kur düzeninde hükümet ya faiz hadini istikrarlı tutmak, para sunumunu ona göre ayarlamak yoluna gidebilir (Keynes'ci seçenek) ya da para sunumunu istikrarlı tutup faizi piyasaya bırakabilirdi (monetarist seçenek); paranın dış değeri açıkların birikmesinden sonra ele alınabilecek olan bir siyasal parametreydi. Oysa esnek kur düzeninde, Keynes'ci ya da paracı politikaların etkisi paranın dış değeri üzerinde derhal görülmektedir. (Hükümet eğer paranın dış değerini etkileme amacını seçerse, bu sefer sıkı para politikası amacından vazgeçmek zorunda kalabilir.)

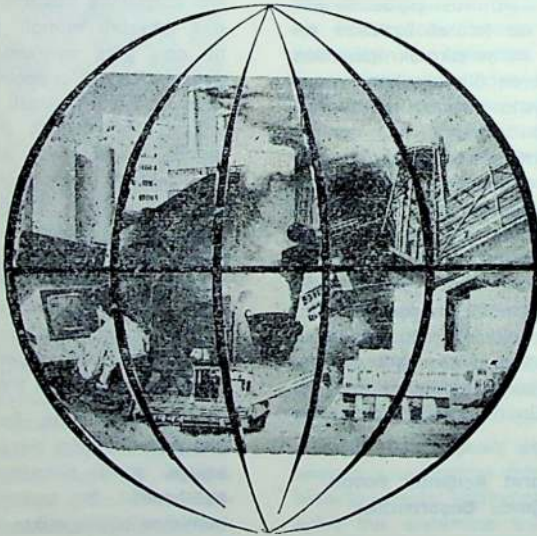
Amerika sabit kur düzenindeyken faiz hadlerini düşük tutmaya çalışıyor, para sunumunu ona göre ayarlıyordu. Bu politika dünya ekonomisine büyük miktarlarda dolar sızdırmış, yedek olarak tutulmak istenmeyen dolarların başka güçlü paralara çevrilmesi de sabit kur sisteminin terkine sebep olmuştu. Esnek kur sisteminde de Amerika'nın Carter yönetiminde daha çok faiz hadlerini dü-

şük tutmaya önem vermesi, bunun için para sunumunu artırması, doların değerini 70'lerin ikinci yarısında aşırı düşürmüştü. Esnek kur sistemine geçildikten sonra Reagan yönetiminin sıkı para politikası izlemesi, para sunumunu istikrarlı tutmaya çalışması ve büyük bütçe açıklarını (kaynak açığı) kapatmaması; faizlerin aşırı yükselmesine, uluslararası aylak nakit depolarının dolara yönelmesine, doların aşırı pahalalanmasına sebep oluyor. Birinci politika emis-

yon genişlemesinden doğan talebi derhal dış ülkelere sızdırarak ticaret açığını artırırken; ikinci politika önce doları pahalılandırıyor, onun etkisiyle de Amerika'nın dış alımları artmaya, dış satımları azalmaya başlıyor. Ne var ki genellikle monetarist politikaları yüzünden paraları değer kazanan ülkeler, üçüncü dünya ülkelerinin mallarına kotolar koyarak esnek para düzeninin sonucu olan ticaret hareketlerini önlüyorlar.

Gelişen ülkelerde monetarist re-

Ciddi ve istikrarlı yönlendirme, tasarrufun güvencesidir.

Türkbank, tasarrufun güvencesine ve yönlendirilmesine gösterdiği özen ve ciddiyetle, ülke ekonomisine büyük katkılar sağlamaktadır. Mutluyuz, gururluyuz.

Daima güvenle,
daha mutlu geleceğe.

çetelerin uygulanması, sanayileşmiş ülkelerle sanayileşme yolunda olanlar arasında çatışmalar yaratıyor. Dış ticareti açık veren bir çevre ekonomisi, parasının değerini düşürüp sıkı para politikası uyguluyor; gelirleri iç fiyatların gerisinde bırakarak kemer sıkmayı gerçekleştiriyor. Faizlerin sıkı para politikası yüzünden yükselmesi ise yatırımları azaltıyor. Böylece, toplam iç talep kısılrken yabancı paraların alım gücünün artması, çevre ekonomisinin ihracatını artırıyor, ithalatını azaltıyor. Ancak bu noktada merkez ekonomileri çevre ekonomilerinden yaptıkları ithalata kotalar koyarak oyunbozanlık ediyorlar.

Çevre ekonomisinde IMF reçetesi ile büyüme yavaşlatılmış, ihracat biraz artmış, ithalat azalmış, dış ticaret açığı azalmıştır. Durum parlak gözükmemekte, politikayı uygulayanlara övgüler yağdırılmaktadır. Ama bu sırada sıkı para politikası karşısında kaynak açığı devreye girer, iç faizler yükselir, işadamları yurt dışında tuttukları paralarını ödünçlemek için yurda getirdikleri gibi, uluslararası bankalardan aldıkları kısa vadeli ödünçleri de artırırlar. Ülkenin dış ticaret açığının azalmış olması, parasal saygınlığın birkaç puan yükselmiş olması, işçilerin ücret taleplerinin bastırılmış olması; uluslararası bankaların ödünç verme cesaretini artırır. Alınan dış ödünçler hızla ülkeye girmeye başlar. Bu paralar dış ticaret açığı için gerekli olanı aşınca da bunları biriktirmek için Merkez Bankası alımlarını sürdürür, emisyonu artırır ve böylece sıkı para politikası bırakılır. Ya da Merkez Bankası bunu yapmak istemezse (Arjantin ve Şili'nin yaptıkları gibi) paranın dış değerini arz ve talebin belirle-

mesine bırakır. Bu takdirde de paranın dış değeri aşırı yükselir, ithalat artmaya, ihracat azalmaya başlar. Kısa vadeli ödünçlerin faiz ve anapara taksitlerinin de gelmesi ödemeler sıklığı artırır. Ülkeye ödünç girişi durur, para getirenler hızla çıkarmaya bakarlar. Sıkı para politikasının faizleri yükseltmesinden kaylanan bu tehlikeyi genellikle hükümetler algılamak istemiyorlar, ya da bunda çok gecikiyorlar.

Türkiye'de sıkı para politikası sonucu yükselen faizler önce iç piyasada, riziko körlüğü nedeniyle, yıkımlara sebep olmuştur. Halk rizikosunu düşünmeden yüksek faize para koşturmuş, parasını batırmıştır. Bankalar da rizikosunu düşünmeden yüksek faizle topladıkları paraları yüksek faizle sattılar, şimdi geri alamamanın sancıları içinde kıvranmaya başladılar. Bunlar yurt içinde katlandığımız sıkıntılar. Ama ne var ki şimdi oyunun ikinci perdesindeyiz. Kısa vadeli yüksek faizli dış borçlanmanın taksitleri yakında dış ödemelerimizi tekrar zorlayacak; parasal saygınlığımızın gerilemesi, giren sermayenin daha da hızlı çıkmaya başlamasına; borç yapımızın, 1977'de olduğu gibi, döviz gelirlerimizi zorlamasına sebep olabilecektir.

Benim dileğim bütün bunların olmaması... Gerekli önlemlerin zamanında alınabilmesi. Ama bunun için, her şeyden önce, IMF yöneticilerinin uyguladıkları bu tehlikeli politikanın ters sonuçlarını kabul edip gereken değişiklikleri yapmaya karar vermeleri gerekli. Aksi takdirde, Arjantin'den ve Şili'den sonra, Türkiye de IMF'nin başarı örnekleri arasından çıkarılıp başarısızlık örnekleri arasına konacak.

Konut ve İşyerlerinde

E.C.A
Kullananlar Birer
Yatırım Uzmanıdır

E.C.A.

Ülkemizde ister klasik, ister modern, banyo ve mutfak armatürü denince akla gelen ilk isim...

E.C.A. : Üstün kalite, üstün estetik...E.C.A. :

Zengin çeşit...E.C.A. : Kesin güvence...

E.C.A.®

GENEL DAĞITIM **ELMOR**

Sermaye Piyasası

Doç. Dr.
M. ŞÜKRÜ TEKBAŞ

E KİM ayı içinde hisse senetleri piyasasında görülen küçük kıpırdanma bazı hisselerin fiyatlarını artırmış ve bu gelişmeye paralel olarak da Banka ve Ekonomik Yorumlar Dergisi İndeksi 1984 Mart ayından beri ilk defa yükselmiştir. Mart ayında 249.5 puana kadar yükselen ve Eylül'de 198.36'ya kadar inen indeks, Ekim içinde 1.84 puan artarak 200.20 puana yükselmiştir.

Dört hisse senedinin değeri artarken dört hissenin de düşme göstermiştir. İzocam 200 TL artarak 3.800 TL'ye, Kartonsan 200 TL artarak 2.000 TL'ye, Koç Holding 1.000 TL artarak 8.000 TL'ye ve Plastifay 250 TL artarak 6.500 TL'ye çıkmışlardır. Diğer taraftan Bağfaş 1.400 TL düşerek 2.000 TL'ye, Çimsa 15.500 TL düşerek 2.500 TL'ye, Makine Takım 700 TL düşerek 1.100 TL'ye ve Sarkuysan 100 TL düşerek 2.000 TL'ye inmişlerdir. Değer artışı gösteren hisse senetlerinde bu artışın nedeni, bu hisselerle olan talepten kaynaklanmıştır. Değer kaybeden hisselerde ise değer kaybına, özellikle bedelsiz verilen hisseler yol açmıştır. Bağfaş 1 milyar TL olan sermayesini iki bedelsiz ve bir bedelli hisse vererek 4 milyar TL'ye yükseltmiştir. Uzun zamandan beri 7 adet bedelsiz hisse vereceği bilinen, ancak bunların dağıtılması ertelenen Çimsa'da ise sermaye, bu bedelsiz hisseler ile 180 milyon TL'den 1.44 milyar TL'ye çıkarılmıştır. Beş yıl içinde sermayesini 250 milyon TL'den 2.5 milyar TL'ye yükseltmeyi planlayan Makine Takım da ilk etapta iki bedelsiz hisse vermiştir. Makine Takım geri kalan bölümü ise bedelli olarak önümüzdeki dönemlerde gerçekleştirecektir. Ayrıca Uniroyal de sermayesini bedelli olarak 1.8 milyar TL'den 2.25 milyar TL'ye yükselterek 1/4 oranında bir artış yapmıştır. Diğer taraftan, bedelsiz hisse dağıtımından sonra piyasaya büyük ölçüde Sarkuysan hisselerinin sürülmesi, bunlarda bir değer kaybına yol açmıştır.

Bu arada Uniroyal sermayesini 1/4 oranında artırarak 1.8 milyar TL'den 2.25 milyar TL'ye yükseltti. Koç Holding de kayıtlı sermaye sistemine geçerek sermaye tavanını 2.5 milyar TL olarak bellrledi.

Sermaye piyasasında aracılık hizmeti gören sekiz kuruluş, aralarında bir birlik oluşturmayı arzu etmektedir. Geçmişte yaşanmış birtakım olumsuz deneyimlerin kaynağında diyalog eksikliğinin yattığını ileri sürerek devamlı bir diyalogu sürdürme amacıyla olan bu kuruluşlar, uyacakları kurallar için de bir

otokontrol mekanizması önermektedir. Birliğin amaçları; aracılık faaliyetlerinin gelişmesi ve düzene kavuşması için çalışmalar yapmak, sermaye piyasasının gelişmesi açısından önemli bir yeri olan güven unsurunun kamuoyunda yerleşmesini sağlamak, kamuoyunun sermaye piyasasına ilişkin olarak aydınlatılması için faaliyetlerde bulunmak, sermaye piyasasının ve bu piyasada faaliyet gösteren üyelerin kamuoyu önünde itibarını pekiştirecek nitelikteki disiplini ön planda tutan önlemler almak olarak öngörülmektedir.

Aracı kuruluşların birlik oluşturma konusundaki girişimleri, Sermaye Piyasası Kurulu tarafından olumlu karşılanmıştır. Sermaye Piyasası Kurulu, bu gibi girişimlerin, piyasanın sağlıklı işlemesi açısından yararlı olacağı görüşünde bulunmaktadır.

Bu arada ay içindeki önemli gelişmelerden biri, Menkul Kıymetler Borsalarının Kuruluş ve Çalışma Esasları Hakkındaki Yönetmeliğin 6 Ekim'de Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe girmesi olmuştur. Beş bölüm, 12 ana ve 2 geçici maddeden oluşan yönetmeliğin amacı menkul değerlerin güven ve istikrar içinde işlem görebilmesi için kurulmuş olan borsaların belli kurallara uygun olarak çalışmasını sağlamaktır. Yönetmeliğin birinci bölümü amaç ve ilkeler ile borsaların kuruluşlarını ele almakta, ikinci bölümünde yedinci madde borsaya üye olabilecek gerçek ve tüzel kişilerin niteliklerini belirtmektedir. Bunlar; borsada işlem yapmak üzere Sermaye Piyasası Kurulu'ndan izin almış olan yatırımcı ve kalkınma bankaları, Bankalar Yasası'na göre Türkiye'de faaliyette bulunan bankalardan borsada işlem yapmak üzere Sermaye Piyasası Kurulu'ndan izin almış bulunanlar, 2499 sayılı Yasa'ya göre Sermaye Piyasası Kurulu'ndan «Borsa Bankerliği Belgesi» almış olan aracı kurumlar, borsada işlem yapmak üzere borsa komisyoncusu niteliğini taşıyan ve bu işe tahsis ettiği fon Sermaye Piyasası Kurulu'nca belirlenen miktardan az olmayan gerçek kişilerden borsa yönetimi kurulunun teklifi üzerine Sermaye Piyasası Kurulu'nun onayı ile üyeliği kabul edilenlerdir. Yönetmeliğin 9. maddesi borsada işlem yapmakla yetkili kılınmış bulunan borsa üyelerinin yetki ve yükümlülüklerini ele almaktadır. Üyeler, borsada aracı olarak yaptıkları her işlem için müşterilerden «Kurtaj» namıyla bir komisyon alabileceklerdir. Kurtaj tarifesi, borsa yönetimi kurulunun teklifi üzerine Sermaye Piyasası Kurulu'nun onayı ile kesinleşecektir.

Borsa organları arasında genel kurul, borsa yönetim kurulu ve denetleme kurulu yer almaktadır. Borsanın üst karar organı olan genel kurul, borsa üyelerinden oluşmaktadır. Borsa yönetim kurulunu ise bir başkan ve dört üye meydana getirmektedir. Denetleme kurulunda da, borsa genel kurulu tarafından, genel kurul üyeleri arasında veya dışardan lkl yıl için seçilen iki denetçi yer almaktadır. Borsanın en üst amiri olan ve borsanın genel yönetimi ve temsili ile görevli olan borsa başkanı; yüksek öğrenim görmüş, borsa, bankacılık, iktisat, maliye ve hukuk alanlarında bilgi ve bu alanlarda en az 15 yıllık tecrübe sahibi, kamu haklarından yasak ve yüz kızartıcı bir fiilden dolayı hükümlü bulunmayan, iflas etmemiş bir Türk vatandaşı olacaktır.

Üçüncü bölümde menkul değerlerin borsa koduna alınması ve çıkarılması

ile ilgili esaslar yer almaktadır. 34. maddede borsalarda, hisse senetleri, tahviller ve ilgili borsa yönetim kurulunun teklifi üzerine veya resen Sermaye Piyasası Kurulu tarafından belirlenecek diğer menkul değerlerin alınıp satılabileceği hükme bağlanmıştır. Bu nedenle menkul değerlerin borsa koduna alınmasını isteyenler şekli borsa tarafından belirlenecek olan bir başvuru formu ile borsaya başvuracaklardır. 38, 39 ve 40. maddelerde başvuru şekli, bilgi ve belgeler ile bilgi formunun özellikleri yer almaktadır. 41. madde borsa kotasyonundan çıkmayı gerektirecek hâllere yer vermektedir. Dördüncü bölümde borsanın çalışmasına ilişkin esaslar hükme bağlanmaktadır. 54. madde, borsa işlemlerini, borsa yönetim kurulunca atanan borsa eksperleri huzurunda, borsaya intikâd eden menkul değer arz ve talebini, rekabet koşulları altında karşılaştırılması suretiyle yürüdüceğini belirtmektedir.

Sermaye Piyasası Kurulu, bu arada İstanbul Menkul Değerler Borsası'nın bina seçimi ve üyeleri ile yan kuruluşlarını belirleme aşamasına gelmiş bulunmaktadır. Yılbaşına kadar tamamlanması öngörülen bu çalışmalar arasında Borsa Genel Kurulu, Kurucular Kurulu, Yönetim Kurulu belirlenecek ve Borsa Başkanı seçilecektir. İstanbul Menkul Değerler Borsası Yönetmeliği'nin hazırlanması ve bunun Sermaye Piyasası Kurulu ile Hazine ve Dış Ticaret Müsteşarlığı tarafından onaylanarak Resmi Gazete'de yayımlanması sonucu bu çalışmalar tamamlanacaktır.

Borsanın kurulması ve bu konuya bir yasal görünümün verilmesi kuşkusuz önemlidir. Ancak bir borsanın kurulması ve bunun esaslarının belirlenmesi, sermaye piyasasına hareket ve canlanma getirme bakımından yetersizdir. Borsanın işlemlerini tamamen şekil şartına bağlama, bunun ihtiyaçtan doğma özelliğini dikkate almamaktadır. En ileri düzeyde borsanın kurulması, en modern teknoloji ile donatılması, piyasada işlem görece menkul değerler ve bunları alıp satmaya hazır kurum ile bireyler olmadığı sürece işe yaramayacaktır. İşte bu noktada piyasada işlem gören menkul değerlerin, özellikle sermaye piyasasının temelini oluşturan hisse senetlerinin sayısını artırmak ve bunları almaya, satmaya hazır kimseleri devreye sokmaya sıra gelmektedir. Burada sermaye piyasasına güven de önemli rol oynamaktadır. Bugün, halka açık şirketlerin sermaye artırımlarında kullanılmayan rüçhan haklarının, halka satışa sunulması gerekirken, büyük ortaklar ve yönetim kurulu üyeleri tarafından kendi aralarında paylaşılarak halka satılmış gibi gösterilmeleri, küçük ortakları mağdur ederken, bu tür kuruluşlara ve sermaye piyasasına güveni sarsmaktadır.

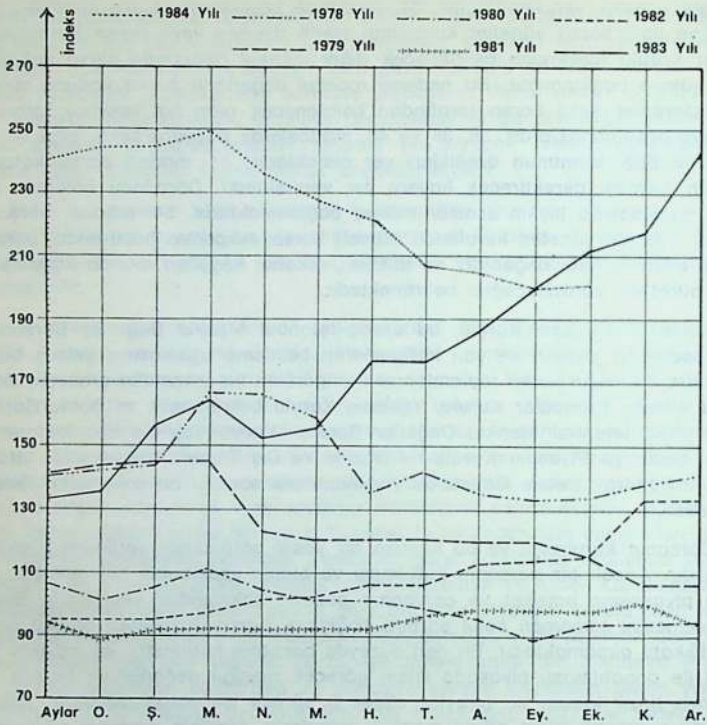
Sermaye piyasasının geliştirilmesi, sadece borsa kurmakla değil, mevcut yasalarla bile olsa, bunların işleyişini kontrol etmekle gerçekleştirilebilir.

◆ Bilgiye karşı duyduğumuz ilgi, öyle bir susuzluğa benzer ki, içtiğçe daha fazla susarız.

Sterne

◆ Hiç kimse, kendi kişiliğini bırakıp başkalarınınkine bürünmemelidir.

William Ellery Channing

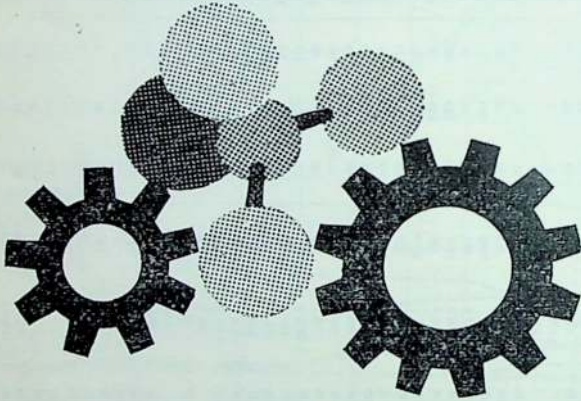
Banka ve Ekonomik Yorumlar Dergisi
Hisse Senedi Fiyat İndeksi ve Grafiği
(Ocak 1974 = 100)

Ayılar	1975	1976	1977	1978	1979	1980	1981	1982	1983	1984
Ocak	95.26	118.85	118.91	142.21	144.23	101.76	87.04	94.18	135.51	243.11
Şubat	96.11	118.57	120.82	140.09	144.25	105.08	90.24	94.60	157.44	249.65
Mart	96.67	121.11	123.65	166.76	144.79	110.80	91.76	97.99	165.21	243.77
Nisan	97.86	125.34	136.12	166.05	122.40	104.31	90.37	101.49	152.04	235.43
Mayıs	97.23	118.00	127.26	159.26	120.40	101.63	91.66	102.60	156.08	227.24
Haziran	96.67	119.13	128.05	134.63	121.36	101.90	91.83	106.38	176.25	220.66
Temmuz	94.58	119.81	128.22	143.21	121.69	98.18	97.63	106.22	176.40	207.07
Ağustos	96.33	124.15	125.56	135.39	119.05	95.18	98.53	113.08	186.42	204.24
Eylül	98.65	126.02	134.48	132.82	119.48	89.12	97.89	112.47	199.71	198.36
Ekim	101.24	137.81	139.11	135.55	115.69	94.21	97.35	115.27	212.63	200.20
Kasım	104.46	119.19	139.00	138.71	107.66	94.51	100.27	132.45	217.12	
Aralık	109.20	117.44	141.93	141.58	107.81	94.64	94.18	133.33	242.03	

Sıra No.	Kuruluşun Adı	Kayıtlı Sermaye (Milyon TL)	Ödenmiş Sermaye (Milyon TL)	Tahkim Yılı Kârı			Dağıtılan Kâr Payı (%)			Piyasa Fiyatı (TL)			
				1981 (000 TL)	1982 (Milyon TL)	1983 (Milyon TL)	1981 (Net)	1982 (Net)	1983 (Net)	Ekim 1983	Ağustos 1984	Erlül 1984	Ekim 1984
1	AKCİMENTO	630	630	356.520	318.2	180	50	50	20	5.000	4.000	3.800	3.800
2	ALTAS	50	60	50.303	70.1	110	50	50	60	1.400	1.500	1.500	1.500
3	ANADOLU CAM	1.750	1.750	1.303.419	772.5	733	100	100	100	6.200	2.400	2.300	2.300
4	AROMA	200	200	z (178.7)	z	z	z	z	z	900	900	900	900
5	ASLAN CİMENTO	4.477	4.477	z (668.5)	z (668.5)	124	z	z	z	800	800	800	800
6	BAĞFAŞ	4.000	4.000	1.751.181	1880	2623	84	65	75	3.400	3.600	2.800	2.800
7	BASTAS	270	270	344.600	171.9	228	110	50	40	6.200	4.400	4.000	4.000
8	BATI ANADOLU CİMENTO	75	75	285.000	1044	1745	100	400	740	24.000	28.000	28.000	28.000
9	BURSA CİMENTO	587	587	381.900	472.7	561	60	85	35	7.400	4.000	4.400	4.400
10	CELİK HALAT	1.080	1.080	265.814	1109.4	1211	50	133	100	12.000	2.500	2.500	2.500
11	CİMSA	1.440	1.440	1.308.015	2023.7	710	200	387.7	145	20.000	18.000	18.000	18.000
12	ÇUKUROVA ELEKTRİK	1.200	1.200	660.200	685	1228	61	100	105	3.200	2.000	1.900	1.900
13	ECZACIBASI YATIRIM H	800	800	231.500	215.6	339	50	30	30	1.200	1.000	1.000	1.000
14	EGE GÜBRE	1.000	1.000	832.715	1645.7	1209	70	80	40	6.100	3.900	3.200	3.200
15	GÜBRE FABRİKALARI	1.400	1.400	961.403	1323	1458	65	60	60	3.100	2.400	2.400	2.400
16	GOOD YEAR	486	486	556.330	1293.7	1458	100	800	150	25.000	6.000	6.000	6.000
17	HEKTAS	600	300	304.055	687.8	1085	51.33	94	140	4.400	6.000	5.300	5.300
18	İZOCAM	607.5	607.5	359.530	550.7	656	100	170	60	21.000	3.500	3.600	3.600
19	KARTONSAN	3.080	2.464	823.749	925.5	1178	60	120	110	5.800	1.800	1.800	1.800
20	KAV	240	240	137.872	483.4	618	150	500	300	22.000	8.000	8.000	8.000
21	KOC HOLDING	1.000	1.000	1.408.000	1404.4	2396	50	150	150	5.300	7.000	7.000	7.000
22	KOC YATIRIM	1.000	1.000	205.421	438.7	558	35	50	50	1.500	1.200	1.200	1.200
23	KORDSA	2.625	2.625	780.998	2015	3112	75	179	260	21.000	4.200	3.250	3.250
24	KORUMA TARIM	1.575	1.575	904.040	1351.2	1173	75	110	80	7.300	2.100	2.100	2.100
25	LASSA	10.800	10.800	z	993.1	1582	z	10.1	z	10.050	1.000	1.000	1.000
26	MAKİNA TAKRİA	3.000	250	211.167	15.3	86	50	d	15	1.700	1.800	1.800	1.800
27	MENSUCAT SANTRAL	1.692	1.692	z	133.7	134	z	b.d.	z	804	1.000	1.000	1.000
28	NASAS	0.000	3.500	413.000	1056.9	634	50	6.6	25	18.000	1.000	1.000	1.000
29	NUH CİMENTO	1.430	715	82.500	82.5	170	230	444	170	22.000	27.000	27.000	27.000
30	OLMUK	6.000	6.000	169.532	56.1	z	50	10	z	2.750	2.800	2.500	2.500
31	OTOSAN	6.000	3.620	789.600	1118.4	625	104	84	4	7.000	1.800	1.800	1.800
32	PİMAS	1.000	1.000	114.698	71.8	34	50	22	8	2.250	1.800	1.800	1.800
33	PİLASTİFAY	54	54	105.294	134.9	202	50	125	150	6.300	6.250	6.500	6.500
34	POLYLEN	450	450	345.529	1367.3	945	60	300	200	7.000	8.000	8.000	8.000
35	RADAK	6.000	2.800	431.285	519.7	815	75	89	50	3.500	1.400	1.400	1.400
36	SARKIYAN	5.000	2.100	459.900	832.7	1005	160	105	100	3.500	2.250	2.100	2.100
37	ŞİEMENS	1.400	1.400	1.432.800	1432.9	1870	95	200	180	15.000	5.500	5.500	5.500
38	SİFAS	50	50	309.020	1377.7	1227	60	400	250	10.000	8.000	8.000	8.000
39	SUNTA	240	240	z (135.8)	z (135.8)	b.d.	z	z	z	900	900	900	900
40	T. SİSE VE CAM FAB	9.000	9.000	1.028.628	600.6	850	60	104	54	5.600	1.400	1.350	1.350
41	TRANSTURK HOLDİNG	6.000	600	275.632	275.6	b.d.	z	b.d.	z	850	800	800	800
42	T. DEMİR DÖKÜM FAB.	3.000	3.000	z (155.4)	819	z	z	z	z	1.500	1.500	1.500	1.500
43	UNİROYAL	1.800	1.800	399.090	510.3	453	120	50	40	3.800	2.000	2.000	2.000

Açıklama : z = Zarar; b, d = Belli Değli; d = Dağıtılmıyord.

**Kimya sanayi
yardımcı maddeleri
tüm endüstrinin
vazgeçilmez unsurlarıdır.**

.Türk-Henkel tüm üretimi ile
ihracat yapan tekstil, deri,
metal ve gıda gibi sanayi
kollarının kalite garantisidir.

Her tüten bacada bir Türk-Henkel mamulü...

EKONOMİK İSTİKRAR POLİTİKALARI VE STATÜ İSTİKRARSIZLIĞI

PROF. DR. AHMET KILIÇBAY

TÜRK ekonomisinin en önemli sorunu, kuşkusuz enflasyondur. Bunun arkasında yatan daha köklü bir sorun ise ekonomik istikrarsızlıktır.

1960'lardan sonra, 1970'lerin ikinci yarısına kadar uzanan nispi istikrar dönemi, petrol şokları ve ona bağlı «Dünya Enflasyonu» ile bozulmuş ve nispi istikrara rağmen ekonominin «çok absorbe etme gücü»⁽¹⁾ ve «şokları ihraç edebilme gücü»⁽²⁾ zayıf olduğundan; 1978'de başlayan istikrarsızlık ve enflasyon 1980'e kadar devam etmiş, 24 Ocak operasyonu ile istikrara ulaşıp enflasyon hızında dikkat çekici düşümlere sahne olan ekonomi, 1983 sonunda yeni bir döneme girmiştir.

1983 sonundan başlayarak alınan bir dizi tedbirlerin amacı, bu tedbirleri alan otoritelerin ifadelerine göre, şunlardır :

- Enflasyon hızını düşürmek,
- Ekonomiyi uzun vadeli istikrara kavuşturmak,
- Kalkınma hızını yükseltmek.

(1) Dışarıdan gelen olumsuz tesirleri ekonomiyi massettirerek istikrarını koruma gücü.

(2) İhraç ettiği malların fiyatlarını arttırmak...

İki spesifik hedefe ulaşmak, yani «İşsizlik» ve «Konut Sorununu Çözmek» isteği de yukarıda belirtilenlere eklenebilir. Alınan tedbirleri hemen herkes bildiğinden, burada tekrarlamak istemiyoruz. Bu yazıda ele aldığımız istikrarsızlık, genellikle iktisadi istikrarsızlık değil, statü istikrarsızlığıdır. Statü istikrarsızlığı, devamlı olarak değişen ve yenileri ortaya atılan kararlarla ekonomik faaliyet ortamının devamlı değişmesidir.

Bugünkü iktisat politikasının hedeflerine ulaşabilmesi için gerekli iki temel şartı ele alarak başlayalım. Bunlardan birincisi, iktisat politikası tedbirlerinin cinsleri, sayıları, büyüklükleri itibarıyla uygun olmasıdır. İkincisi, bu iktisat politikası modeli çerçevesinde hedefler ve aletler bağdaşmasıdır. Bu, yazımızın konusu değildir. 14 Aralık 1983'den itibaren alınan ve hâlâ devam eden kararlar zincirinin ve politika modelinin uygun olup olmadığı ayrı bir konudur.

Burada biz, yeni tedbirler ve devamlı olarak alınan kararların olumsuz etkisiyle meydana gelen sisli atmosferden söz etmek, sık sık değişen kararlar ve bunlar arasındaki ahenksizliğin yarattığı geleceğe güvensizlik ortamı üzerinde durmak istiyoruz.

Gerek yatırımcı, gerek üretici, gerek tüketici iktisadi karar verirken belli bilgiye muhtaçtır. Yatırımcı yatırım malları fiyatları, piyasa talebi tahminleri, faiz hadleri, döviz kurları ve öteki şartlar hakkında bilgiye muhtaçtır. Bu konulardaki hızlı değişme ve değişmeleri önceden tahmin güçlüğü, isabetli karar almayı engellediği için yatırımların büyük riske maruz kalması söz konusudur.

Kendisi için bir konut yaptırmak

veya satın almak isteyen bir tüketici; faiz haddinin yanı sıra her çeşit vergi ve harçlar ile öteki şartlar hakkında güvenilir, kısa zamanda değişmeyecek verilere sahip değildir; bunların gelecekte alacakları değerler hakkında tahminlerde bulunma imkânından da mahrumdur.

Ekonominin, kendi ana kuralları dışında, hükümetin aldığı çok sayıda kararlardan oluşan bir biçimi, ona bağlı statüsü ve bir modeli vardır. Bu statünün hükümetlerin iktisat felsefesine göre (anayasa çizgilerinde) değişmesi doğaldır. Ancak;

- Bazı ciddi ve büyük değişimleri gerektiriyor (mesela piyasa ekonomisine veya ekonomik serbestliğe geçiş gibi),

- Kararlar bir politika paketi içinde açıklanmayıp parça parça alınıyor,

- Bazı reform ve ıslah denemeleri çok uzun bir zaman dilimine yayılmış bulunuyor,

- Zamlar hızla devam ediyor,
- Faiz hadleri ve döviz kurları devamlı değişiyorsa; yukarıda tanımladığımız anlamda «statü istikrarsızlığı vardır» denebilir. Bu ise sonunda;

- Birçok teşebbüsü yolundan alıkoyacak,

- Kararlarda isabet derecesini azaltacak,

- İsabetli karar vermeyi güçleştirecek,

- Riski büyük ölçüde artıracaktır.

Bugün içinde bulunduğumuz şartlar ile yukarıda çizdiğimiz tablo arasında büyük benzerlikler vardır, denebilir. Enflasyon, dış ödemeler dengelessnessi ve işsizliğin yanında Türkiye'nin en büyük sorunu statü istikrarsızlığıdır. Her gün açıklanan önem-

li bir karar, devamlı olarak statüyü değiştirmekte ve bu da, öteki şartlara ek olarak ekonominin genel istikrara kavuşmasını güçleştirmektedir.

Değişme ve ilerleme, daha iyiye doğru gitme; kuşkusuz istenen, özlenen bir gelişmedir. Ancak bunun her alanda ve her olayda geçerli olduğunu kabul etmek de doğru değildir. Statü istikrarsızlığı ekonomimizde şu sonuçları doğurmaktadır:

- Milli gelirin tüketimle tasarrufla bölünüşü güvenilir biçim, yapı ve eğilime sahip olamamaktadır.

- Tasarrufun kullanılışı yerleşmiş bir biçim alamamıştır.

- Fertler ve işletmelerin likidite durumları belli bir biçime kavuşamamıştır.

- İş aleminde risk, kâr, likidite, yatırım ve üretim dengeleri kurulamamaktadır.

- Statü kararsızlığı, uygun yatırım kararlarına, uzun vadeli yatırımlara zarar vermektedir.

- Kâr hadlerinin yüksek kalmasında, öteki sebeplere ek olarak, bir de statü istikrarsızlığı rol oynamaktadır.

- Geleceğe ait tahminler olmadan hiçbir karar alınmayacağı düşünülürse, statü istikrarsızlığının geleceğe ait tahminleri güçleştirerek ekonomik kararları olumsuz etkilediği görülür.

- Statü istikrarsızlığı, iktisadi ufukları daraltarak kararların kısa vadeli olmasına sebep olur. Bu da sermaye birikiminin en büyük düşmanı olarak karşımıza çıkar.

Bu sebeple uygulanmakta olan ekonomik modelin temel prensiplerinin ve statüsünün kısa zamanda belirlenmesinde büyük yarar vardır. Statünün istikrara kavuşmasının gecikmesi, başarısız statü kadar zararlıdır.

Bankalar Kanunu'nun 38. Maddesi ve Bütün Yumurtaları Aynı Sepete Koymama İlkesi

MEHMET TOPÇU

TİCARET ya da mevduat bankalarının topladıkları mevduatı talep edildikleri anda ödeyebilmeleri için, kredilerini emniyet, seyyaliyet (likidite) ve randıman ilkelerine göre kullandırmaları zorunludur.

Emniyet ilkesinin unsurlarından biri olan riskin yayılması; kredinin çok sayıda firmaya, çeşitli işkollarına ve sektörlerle dağıtımındır. Riskin yayılması, bazı ülke bankalarında yaşanan acı tecrübeler sonucunda bütün yabancı banka yasalarında da kabul edilmiş, bankacılığın temel ilkelerinden biridir. Bunun sağladığı faydalardan biri, kredilerin bir kısmı battığı takdirde, bunun banka sermayesi üzerindeki kaybını asgariye indirmek, diğeri ise çok sayıdaki kişinin banka kredilerinden istifadesini temin etmektir. İkincisi ancak tek bir banka bazında geçerlidir. Çünkü, bir müşterinin birçok banka ile çalışması halinde, bu kısmen gerçekleşmekte veya hiç gerçekleşmemektedir.

Finansmanda önemli ilkelere bir, «bütün yumurtaların aynı sepete konulmaması»dır. Bizdeki Bankalar Kanunu'nun 38. madde düzenlemesi

ve başka ülkelerdeki benzer kurallar, hep bu ilkenin sonucunda ortaya çıkmış hukuk kurallarıdır. Bunun gibi, Bankalar Kanunu'nun diğer maddeleri de ele alınıp değerlendirilirken, gerilerinde yatan esprilerin göz önünde bulundurulması, kanuna anlam kazandırmaktadır. Aksi halde bunlar gereksiz maddeler yığını gibi görülebilir. İyi bir bankacı, bankalarla ilgili bu tür düzenlemeler olmasa dahi, bunların birçoğuna uymayı görev bilir. Öyle ise bu tür düzenlemelere neden gerek görülmüştür. Bunun nedeni, istismara müsait olan piyasayı maceraperestlere bırakmamak ve maddelerin gerisindeki esprileri bilmeyip kuralcı olanlara yol göstermek ve onların bu tür düzenlemelere (biraz da müeyyidelerle) uymalarını sağlamaktır.

Yazımızda işlemek istediğimiz asıl konu, 1958 yılında çıkarılan 7129 sayılı Bankalar Kanunu'nda anılan maddenin ele alınış şekli ile 28 ve 70 sayılı Kanun Hükmünde Kararname (KHK)'lerle sulandırılışı ve bu konudaki önerilerimizdir. Özellikle grup kredilerinde (kanundaki deyim ile

dolaylı kredi) getirilen artırmalar, de-
ğineceğimiz konuların başında gel-
mektedir. Konunun ayrıntılarına giril-
meyecektir.

7129 sayılı Bankalar Kanunu'nun
38. maddesinde, bir bankanın hakiki
ve hükmi bir şahsa doğrudan doğ-
ruya veya dolaylı (bilvasita) olarak
verebileceği kredi, banka ödenmiş
sermaye ve ihtiyatlarının % 10'u ve
teşviki arzulanan sektörlerde % 25'i
olarak tespit edilmiştir. Bankaların
% 25 sermayesine sahip buldukları
belli sektörlerdeki iştiraklerine açı-
lan kredilerin maddedeki nispetlere
tabi bulunmaması, en çok eleştirilen
yönlerden biri olmuştur. Adı geçen

istisna hükmü başlangıçta bankalar
aracılığı ile şirketleşmeyi sağlamak
amacıyla konmuş iken, daha sonra
holding bankacılığının gelişmesi ne-
deniyle istismar edilmiş olduğundan,
1979 yılında 28 sayılı KHK'de yapı-
lan değişiklikle kaldırılmıştır.

7129 sayılı Bankalar Kanunu'nun
bazı maddelerini (ve bu arada 38.
maddesini) değiştiren 23.7.1979 gün
ve 28 sayılı KHK ile, maddedeki ge-
nel oran (% 10) değiştirilmemekle be-
raber, teşviki arzulanan sektörlerdeki
% 25 oranı; % 25, % 30 ve % 40 gi-
bi üçlü bir tasnife tabi tutulmuştur.
Dolaylı kredideki bazı tartışmalı ko-
nulara açıklık getirilmiş ve marjlar

İthalat, ihracat ve
tüm kambiyo işlemlerinizde
hızlı ve etkin servis.

**TÜRKİYE
EMLAK KREDİ
BANKASI**

"size avantaj sağlar"

genişletilmiştir. Tatbikatta bununla da kalınmayarak bir kısım banka genel müdürlerinden şubelere giden kredi kararlarında «Durumu 38. maddenin 4. fıkrasına uydur.» şeklinde yazılı ve açık uyarılara da rastlanılmıştır. Örneğin; maddede bir gerçek ya da tüzel kişinin sermayesinin en az % 40'ına sahip oldukları ortaklıklara açılan kredi dolaylı kredi sayıldığından, önce hisse görünüşte % 39'a indirilmiş, sonra kredi açılmıştır.

1983 yılı içinde yürürlüğe giren 70 sayılı Bankalar Hakkında KHK dolaylı kredi sayılmadaki oran ve hadleri daha sıkı tutmuş, ancak genel oranı (% 10) değiştirmemekle beraber genel orandan dolaylı krediyi çıkarmış ve teşviki öngörülen sektörlerdeki nispetleri % 75'e kadar artırmıştır. Bununla da kalmayarak «Herbirine açılacak kredi miktarı hakkında ikinci fıkradaki sınırlar saklı olmak üzere, bir bankanın dolaylı kredi ilişkisi içinde bulunan gerçek veya tüzel kişilerin tümüne açacağı kredilerin toplamı banka özkaynalarını aşamaz.» hükmünü prensip altına almıştır.

Bu hükme göre, bir banka teşviksiz sektörlerde kurulan 10 şirketlik bir gruba ya da bazı teşvikli hallerde 4 firmaya ödenmiş sermaye ve ihtiyatlarının tamamına kadar kredi verebilecektir. Son yıllarda şirketleşmelerin, daha doğrusu şirket sayısı 20, 30 ve hatta 40'a varan gruplaşmaların neden ileri geldiği daha iyi anlaşılmaktadır. Vergi avantajlarına, Türk Ticaret Kanunu'na göre 500 bin lira ile (daha doğrusu artık komik kalan bu miktarın da 1/4'ünün ödenmesiyle) şirket kurmak avantajı da eklennince, gruplaşmada iş kolaylaşmaktadır. İktisatçılar ve politikacılar gruplara «Az olsun, sıhhatli olsun.» öne-

risinde bulunadursunlar, sadece kredi almak için gruplardaki şirketlerin sayısı giderek sıhatsız bir şekilde artmakta ve bunlar grubun iyi durumdaki şirketlerine de mali bakımdan yük olmaktadır. Gruptaki az sayıda üretici şirketin dışındaki firmalar da satılmamaktadır. Üretici firmalar ise satılmak istenmemektedir.

«İhtiyaçlar çözümlerini de beraberinde getirir.» kuralı çalıştırılacağına, 38. maddenin sulandırılması yoluna gidilmektedir. Tek bir gruba banka özkaynaklarının tamamını yatırmak, maddenin gerisindeki espriyi geçersiz kılmaktadır. Çünkü bütün yumurtalar aynı sepete konmuştur.

Enflasyon ve büyüme daha fazla kredi ihtiyacı doğurur. Bunun çözümü ise, ya bankaların özkaynaklarını artırmak ya da diğer bankalarla birlikte sendikal kredi (syndicate loan or participation loan) vermek. Diğer ülkelerin bankaları firmaların artan büyük kredi ihtiyaçlarını biraraya gelerek kredi vermekle çözümlenmişlerdir. Türk bankalarının da böyle yapmaları gerekirken (dış müteahhitlik hizmetlerinde yaptıkları gibi) 38. maddenin sulandırılmasına gidilmesi, birçok bakımdan sakıncalıdır.

Sendikal kredi yabancı ülkelerde bankalar kanunlarındaki sınırlamalar sonucunda ortaya çıkmış bir kredileme şekli olmuştur. Sendikal kredi uygulamasının bir yararı da, birden fazla bankanın bir grubu aynı anda değerlendirmesi ve bunun sonucu kredileme kriterlerinde hata yapılması ihtimalinin azalmasıdır. Bu bakımdan anılan maddenin, gerisinde yatan espriye göre değiştirilerek bankaların sendikal krediye doğru yönelmeleri şarttır.

Silen, Selpak, Solo adlarıyla bilinen
ipek gibi yumuşacık, emici
kâğıt peçeteler, kâğıt mendiller,
kâğıt havlular, tuvalet kâğıtları,
temizlik kâğıtları, çocuk bezleri.
Orkidler.

Temizliğiniz, sağlığınız için.
Her bütçeye uygun, çağdaş, kullanışlı,
zaman kazandıran...

İpek Kâğıt'tan.

İPEKKAĞIT
İpek kâğıt sanayi ve ticaret a.ş.

AYIN EKONOMİK OLAYLARI

DR. YILDIRIM KILKIŞ

GENEL MANZARA

EKONOMİK faaliyetler bakımından oldukça hareketli geçen bir dönemi geride bıraktığımız söylenebilir. Bu hareketin önemli nedenleri şöyle sayılabilir :

Piyasalarda para sıkıntısı ve protestolar devam ederken, özellikle sanayiin üretiminde ve ihracatında önemli gelişmeler görülmüştür. Ayrıca, İngiliz ve Amerikan işadamları heyetleri ülkemize gelerek, ülkemizin uluslararası ekonomik ilişkilerine yeni boyutlar verebilecek görüşmeler yapmışlardır.

Dış borçların ödenmesi güvenliği açısından ülkemizin önemli bir aşama yaptığı açıkça belirlenmiştir.

Hükümetin uygulamalarına karşı, özel kesimin bazı yöneticileri; enflasyonun aşağı çekilemediğini, bunun önemli sebeplerinden birinin de, hükümetin özellikle talep enflasyonunu kısıtlayıcı tedbirlere önem vererek, enflasyonun arz yönüne gereken önemi vermediğini ve üretimin yeterince desteklenmediğini ileri sürmüşlerdir.

Piyasalarda para sıkıntısının devamı, bir yandan kredilerin kısıtlanması ve özkaynak yetersizliğinden meydana gelirken, diğer taraftan da devlet borçlarının (tarımsal ürünlerin bedellerinin, ihracaatta vergi iadelerinin) ödenmesinde gecikmelerden doğmaktadır.

Nakit sıkıntısının, yalnız İstanbul'da 1984'ün ilk 8 ayı içinde tutarı 100 milyar liradan fazla senedin protesto edilmesine yol açtığı ve bu rakamın geçen yılın aynı süresine nazaran % 36 oranında fazla olduğu anlaşılmaktadır.

Özkaynak yetersizliğini giderebilmek için hükümetin şimdiden (14 Ekim 1984 tarihli Resmî Gazete'de) 1985 yılı Genel Teşvik Tablosu'nu yayınladığı ve bu suretle atıl kapasite yaratılmayacak şekilde ekonomiye yön vermek istediği görülmektedir. Bu kararların arkasında 1984 yılı ekonomik büyüme hızının % 5 olarak tespiti yer almaktadır. Bu tutum ayrıca, ülkemizin sermaye sıkıntısını giderecek olan yabancı sermayeye de hitap etmektedir.

Nitekim, Türkiye'nin ekonomik yapısında önemli bir kabuk değişikliğini gören yabancı işadamlarının yeni ve ortak yatırımlar için ülkemize gelmeleri sıklaşmıştır. 1984 Ekim ayı başlarında Kent Dükü'nün başkanlığında İngiltere Denizası: Ticaret Kurulu heyeti, Türkiye'de bazı önemli projelerle (ikinci Boğaz

köprüsü, turistik oteller, nükleer santral, termoelektrik santral gibi...) ilgili tekliflerini ve ayrıca Ortadoğu ülkelerinde inşaat konularında işbirliği tasarımlarını açıklamışlardır.

14 Ekim 1984'ten itibaren ülkemizde bir hafta kalan ve 3. Türk - Amerikan İş Konferansı'na katılan Amerikalı İşadamlarının gelişi de önemli ziyaretler arasında sayılabilir.

1984 Ekim ayı, Türk Vergi Sistemi'nde önemli bir değişiklik yapacak olan Katma Değer Vergisi ile ilgili olarak da hareketlenmiştir.

Uzun bir süreden beri, hazırlıkları ve ilgili kuruluşların görüşlerinin alınması çalışmalarını devam eden Katma Değer Vergisi Kanunu Tasarısı, Ekim ayı başarılarında TBMM'nin Bütçe Plan Komisyonu'nda son şeklini alarak Meclis Genel Kurulu'na intikal etmiştir. Katma Değer Vergisi Kanunu tasarısının, 1984 Ekim ayı sonlarında kanunlaşacağına muhakkak gözü ile bakılmaktadır (*).

Ancak kanunun uygulanmasının ne zaman başlayacağı şimdilik bilinmemektedir. Katma Değer Vergisi'nin yürürlüğe girmesiyle; istihsal vergileri, Spor Toto Vergisi, PTT Hizmetleri Vergisi, İşletme Vergisi, Nakliyat Vergisi, İlân ve Reklam Hizmetleri Vergisi ile ithalde alınan İstihsal Vergisi yürürlükten kalkacaktır. Katma Değer Vergisi'nden muafiyetler ise şu alanlarda olacaktır: Fiili ihracaat, transit taşımacılık, bazı taşımacılık işleri, gümrük antreposu, serbest bölge rejimlerinin uygulandığı mal ve hizmetler, deniz, hava ve demiryolu taşıma araçları, yüzer tesis ve araçların yapımı, onarımı ve kamu kuruluşları ile bunlar tarafından yönetilen sosyal amaçlı kuruluşların üretim ve hizmetleri.

1984 Ekim ayında Maliye ve Gümrük Bakanlığı temsilcileri ile bazı mesleki kuruluşlar, Katma Değer Vergisi ile ilgili seminerler düzenleyerek bu verginin uygulanmasının öğrenilmesi çalışmalarına başlamışlardır.

«Hareketli» olarak nitelediğimiz 1984 Ekim ayındaki ekonomik faaliyetlere aşağıdaki hususları da ilave etmek gerekir.

Menkul Kıymetler Borsaları Yönetmeliği Yayınlandı

6 Ekim 1984 tarihli Resmi Gazete'de yayınlanarak yürürlüğe giren «Menkul Kıymetler Borsalarının Kuruluş ve Çalışma Esasları Hakkında Yönetmelik» ile bu Borsaların kuruluş, yönetim, çalışma ve denetleme esasları düzenlenmiştir.

Umumi Mağazalar Tüzüğü Yürürlüğe Girdi

2699 Sayılı Umumi Mağazalar Kanunu'nun 15. maddesine göre Bakanlar Kurulu tarafından kabul edilen Umumi Mağazalar Tüzüğü 28 Eylül 1984 tarihli Resmi Gazete'de yayınlanarak yürürlüğe girmiştir.

Ülkemizin genel ekonomik koşullarına göre, Sanayi ve Ticaret Bakanlığı'na verilecek izinle, en az 50 milyon TL sermaye ile ve «Anonim Şirket» şeklinde

(*) **Dergi'nin Notu:** Yazı, Katma Değer Vergisi'nin TBMM'nde kabul edilmesinden önce kaleme alınmıştır.

kurulabilecek umumi mağazalarla ilgili olan bt tüzükte; umumi mağazaların kuruluş ve faaliyet esasları, gümrüklenmemiş veya tekel altında bulunan malların kabulü şartları, umumi mağazalarda bulunması gerekli teknik nitelikler, makbuz senedi (resepise) ve rehin senedi ile ilgili işlemler, umumi mağazalara kabul edilecek malların cinsleri, denetim usul ve esasları, gümrük denetlemesi gibi hususlar yer almaktadır.

Dövize Çevrilebilir Mevduat Hesaplarının Tasfiyesi ile İlgili Tebliğ

12 Ekim 1984 tarihli Resmi Gazete'de yayınlanan Türk Parası Kıymetini Kurma Hakkında 7/18015 sayılı Karar'a ilişkin Tebliğ, dövize çevrilebilir Türk Lirası mevduat hesaplarının anapara ve faizlerinin yurt içi yabancı sermaye yatırımlarında kullanılmasına müsaade etmektedir.

Bu uygulamaya göre, alacaklı kuruluşların da kabulü halinde, 1989 yılına kadar anapara ve faiz toplamı olarak yaklaşık 2.5 milyar dolarlık yabancı sermaye yatırım potansiyeli doğacaktır.

Bankalarla İlgili Olaylar

Yeni Banka ve Yabancı Banka Şubeleri :

- Merkezi İstanbul'da bulunan ve sermayesi 2.2 milyar TL olan Adabank A.Ş.'nin kurulması Bakanlar Kurulu'nca kararlaştırılmış ve bu karar 13 Ekim 1984 tarihli Resmi Gazete'de yayınlanmıştır.
- Adabank'ın yanında Türkiye'de Şube açmalarına izin verildiği öğrenilen iki yabancı Bankayı da belirtmek gerekir. Bu bankalar Japonya menşeli olup, «Bank of Tokyo» ile «Sumi Tomo» bankalarıdır.

Bankaların Bulundurabilecekleri Döviz Miktarları :

12 Ekim 1984 tarihli Resmi Gazete'de yayınlanan T.C. Merkez Bankası'nın 1/C sayılı Genelge'si ile, Banka'nın 1/A sayılı Genelge'sinin 5. maddesinin yedinci paragrafı değiştirilmiş ve bankaların bulundurabilecekleri en az döviz varlığı, toplam taahhütlerinin % 20'si olarak tespit edilmiştir.

Ancak, döviz idaresine kısmi esneklik getirmek bakımından, bankaların bir önceki yıl döviz alım belgelerine bağlı olarak tespit edilmiş en yüksek açık pozisyon limitleri şöyle açıklanmıştır :

- 100 milyon dolara kadar olan bankalar için 10 milyon dolar.
- 100-500 milyon dolar arasında olan bankalar için 20 milyon dolar.
- 500 milyon - 1 milyar dolar arasında olan bankalar için 30 milyon dolar.
- 1 milyar doların üzerinde olan bankalar için 40 milyon dolar.

Uluslararası Bankacılık Sempozyumu :

2 Ekim 1984'te Merkez Bankası-Üniversite işbirliği ile Uluslararası Bankacılık Sempozyumu düzenlendi. Bu sempozyum'da, bankaların denetimi ve bu denetimde Merkez Bankası'nın rolü, ana temayı teşkil etmiştir.

İhracatımız Giderek Artıyor

İhracatımızın 1984 yılında, geçen yıla nazaran önemli bir sıçrama yapması beklenmektedir. Nitekim, 1984'ün ilk 6 ayında ihracattaki artış, geçen yılın aynı dönemine nazaran % 32 oranına ulaşmıştır. Bu artış hızının devamı halinde, ihracatımızın 1984 yılında 7 milyar doları aşacağı anlaşılmaktadır.

İhracatın artışı ile birlikte sanayi ürünlerinin ihracatımız içindeki payı da artarak % 65.4'ten % 74.5'e ulaşmıştır. İhracatın artışı ile birlikte ihracatta vergi iadesi rakamları da yükselerek bu yılın ilk 8 ayında 220 milyar liraya ulaşmıştır.

Bazı Tüketim Malları İçin İthalat Olanğı Tanındı

Ülkemizin döviz girdileri arttıkça ve iç piyasa fiyatları yükseldikçe, hükümetin bazı mallara ve özellikle tüketim mallarının ithaline imkân tanıdığı görülmektedir. 14 Eylül 1984 tarihli Resmi Gazete'de ayakkabı, et ve ananas için tanınan bu imkân, 7 Ekim 1984 tarihli Resmi Gazete ile beyaz peyniri de kapsamına almıştır.

İthalatta yeni bir kolaylık da, mal mukabili ithalatta transfer için bankalara müracaat süresinin 4 aya kadar uzatılmış olmasıdır. 5 Ekim 1984 tarihli Resmi Gazete'de yayınlanan T.C. Merkez Bankası'nın 1/B sayılı Genelge'si; malların fiili ithal tarihinden itibaren 2 ay, veya teminat İthalat Rejimi'ne göre irad kaydedilmek kaydıyla 4 ay içinde bankalara müracaat tedileceği hükmünü getirmiştir.

Yeni Zamlar

Hayat pahalılığının artış oranı tartışıla dursun, geçtiğimiz dönem içinde bazı temel mallara yapılan zamlar yine devam etmiştir. Fiyatları artan maddeler şöyle açıklanabilir:

- Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı, 9 Ekim 1984'ten itibaren, Türkiye Taşkömürü Kurumu'nun ürettiği kömür fiyatlarına % 10-16 arasında zam yapmıştır.

- Çimento fiyatlarına da 12 Ekim 1984'ten itibaren % 9 zam yapılmıştır. Çimentoya bu yıl içinde yapılan bu dördüncü zamdır. Buna göre yeni ve eski fiyatlar (TL/TON olarak) şöyledir:

	Yeni Fiyat	Eski Fiyat
Portland Çimentosu	13.500.—	12.380.—
Traslı Portland Çimentosu	15.340.—	13.460.—
Katkılı Portland Çimentosu	13.320.—	12.200.—

- Demir-Çelik fiyatları, son zamlarla yılbaşından bu yana % 100 civarında artmıştır. Satışları birkaç gün durdurulan Ereğli Demir-Çelik mamüllerine 22 Ekim 1984 gününden itibaren yılın 6. zammı yapılmıştır. % 3.8 ile % 5.3 arasında değişen bu zamlara göre, eski ve yeni fiyatlar (TL/TON olarak) şöyledir:

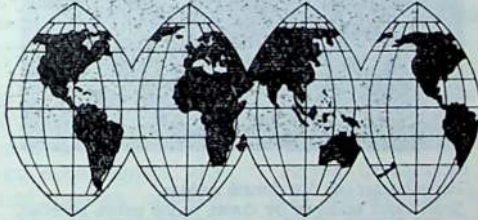
	Yeni Fiyat	Eski Fiyat
Levha	120.000.—	114.000.—
Elektrolitik Teneke	222.000.—	214.000.—
Pik	60.000.—	57.000.—

Öte yandan Türkiye Demir-Çelik İşletmeleri Kurumu Genel Müdürlüğü, 23 Ekim 1984 gününden itibaren, hadde ve yüksek fırın ürünlerine de % 4,5 ile % 12 arasında değişen zamlar yapmıştır.

- Elektrik fiyatları 5 Ekim 1984'ten başlayarak kilovat saat başına 55 kuruş arttırılmıştır. Bu zam tabii olarak yazıhane, ticarethane ve sanayi tesislerine de yansımaktadır.

- Tekelin alkole yaptığı zamdan sonra, kozmetik mamullerine % 25-35 oranında zam yapılmıştır.

- Patates, mercimek, et, balık, ekmek, yumurta, süt, peynir, yoğurt, marna gibi birçok temel gıda maddesi ile oto lastik fiyatları da son zamanlarda önemli fiyat artışları göstermiştir.

Türkiye'de ve bütün dünyada

Akbank Türkiye'de ve bütün dünyada hizmetindedir.

İhracat-İthalat işlemlerinizi, döviz-mevduat-kredi hesaplarınız ve tüm bankacılık sorunlarınız için Akbank'ın deneyiminden ve dış dünyadaki itibarından yararlanın.

Yurt içinde Akbank şubeleri, yurt dışında Akbank Temsilcilikleri ve Akbank'ın bütün dünyadaki birinci sınıf muhabirleri ile sürdürdüğü işbirliği, tüm bankacılık sorunlarınızı kısa sürede çözüme ulaştırır.

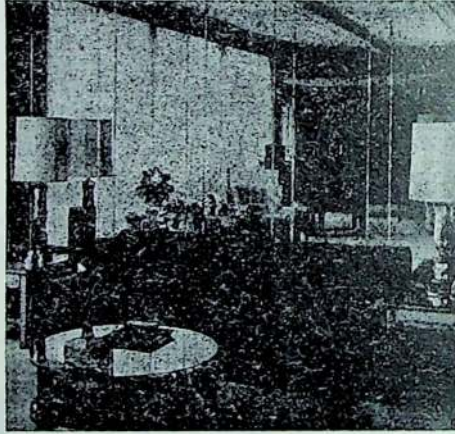
Dış Temsilcilikler

NEWYORK FRANKFURT LONDRA
Essen, Batı Berlin, Münch, Hamburg, Stuttgart, Hannover

AKBANK
Güveninizin eseri

REPRO

Yaşamınızdan bir duvar kaldırın.

Her salon, her oda dört duvardı eskiden.
Şimdi Flotal kaldırıyor bir duvarı, yerine ışıltıyı, güzelliği,
mutluluğu koyuyor. Büyüyor salonlar, odalar, holler. Derinlik
kazanıyor göz alabildiğine. Birken iki oluyor vazo, birken iki
oluyor tablo, birken iki oluyor her eşya. Kristal ayna Flotal ile
yaşam yineleniyor, yaşam yenileniyor.

FLOTAL®
ETOTAL
"KRİSTAL AYNA"

Cam Pazarlama A.Ş.

Büyükdere Caddesi, Beşem Han Kat 4-8
Şişli, İstanbul Tel: 146 11 30

YENİ YAYINLAR

Doç. Dr.
HALÜK A. KABAALIOĞLU

ANONİM ORTAKLIKLARDA KÂRIN DAĞITIMI VE VERGİLENDİRİLMESİ

ERDAMAR, Doçent Dr. Cengiz; Ağa-
oğlu Matbaası, İstanbul 1984, 165
sayfa, 700.— TL.

İstanbul Üniversitesi İşletme Fa-
kültesi öğretim üyelerinden Sayın
Doç. Dr. Cengiz Erdamar tarafından
kaleme alınan bu eserin amacı; tam
mükellefiyete tabi anonim ortaklık-
larda, kâr dağıtımının yapılabilmesi
için hesaplanması zorunlu bulunan
Kurumlar Vergisi, Gelir Vergisi kesin-
tisi ve kanuni yedekler tutarlarının
sistematik bir biçimde belirlenmesin-
de kullanılabilir kâr dağıtım tablo-
larını okuyucuya sunmaktır.

Yazarın da belirttiği gibi, uygula-
mada işletmelerin en çok başvurdukları
kanunlar olan Gelir Vergisi, Ku-
rumlar Vergisi ve Vergi Usul Kanun-
ları'nda 1980 yılı sonlarında ve onu
takip eden yıllarda yapılan değişik-
likler; vergi uygulamalarını önemli ölçüde etkilemiştir. Kanunlarda yapılan
değişiklikler nedeniyle tereddütlü ko-

nular ve açık olmayan bazı noktalar
vardır. İşte bu eser, kâr dağıtımı ko-
nusuyla çok yakından ilgili olan Ku-
rumlar Vergisi Kanunu ile -20 num-
ralısından başlayarak- çıkmış bulu-
nan Kurumlar Vergisi Genel Tebliğ-
lerine yer vererek, uygulamacılara
yararlı bir başvuru kitabı olarak önem-
li bir boşluğu doldurmaktadır.

Eser dört bölümden oluşmakta-
dır. Kâr dağıtım tablosuna duyulan
ihtiyaç, öz sermaye ve borçlar tuta-
rını etkileyen kâr dağıtım tablosuna
ilişkin ortaya çıkan sorunları incele-
yen «Başlangıç» bölümünden sonra,
kâr dağıtımında görülen temel kav-
ramlar incelenmektedir: Dağıtımdan
önceki kâr, Kurumlar Vergisi, yedek-
ler, dağıtılacak kârlar, Gelir Vergisi
kesintisi.

İkinci bölümde ise kâr dağıtım
tablosunun düzenlenmesi ve vergile-
me incelenmektedir. Bilindiği gibi kâr
dağıtım tablosu aracılığıyla işletme
içi ve işletme dışı yarar gruplarına
işletmenin kâr dağıtım biçimi saptanabilir ve yıllara göre karşılaştırma-
lı olarak düzenlenen bu tablo ile ge-
lecekte beklenen dağıtılabilir kârların

tahmin edilmesi kolaylaşır. Kredi kurumları da işletmelerin kârlarını nasıl kullandıklarını kolayca izleyebilirler. Şu hususu da belirtmek gerekir ki, anonim ortaklıkların halka açılmalarıyla birlikte finansal tablolardan biri olan kâr dağıtım tablosunun düzenlenerek faaliyet raporları içinde belirtilmesi ve bu tabloların pay sahiplerince de anlaşılabilir nitelikte bulunması; pay sahiplerinin genel kurullarda daha bilinçli olarak kâr dağıtımına ilişkin kararlar almalarını sağlayacaktır.

Üçüncü bölümde uygulamalı örnekler verilmekte ve karşılaşılan sorunlara yol gösteren açıklamalar yer almaktadır. «Ekler» bölümünde ise Kurumlar Vergisi Kanunu ile 20 numaralıdan başlayarak Kurumlar Vergisi Genel Tebliği tam metin olarak okuyucunun istifadesine sunulmaktadır.

Konu ile ilgilenenlere ve ilgili dalda yüksek öğrenim yapmakta olanlara kitabı okumalarını salık verir, yazarı bu yararlı çalışmasından dolayı kutlarız.

Prof. Dr. KENAN BULUTOĞLU

PARA VE İNSAN

Bu kitap; toplumumuzda başdöndürücü gelişmelerini yaşadığımız «para ve insan» ilişkilerini sergilemekte; geçmişin acı deneyimlerine bakarak, paramızı en iyi biçimde değerlendirme yollarına ışık tutmaktadır.

ALTIN KİTAPLAR YAYINEVİ • İSTANBUL 1984 • 399 SAYFA • 600.— TL

Kitap, Banka ve Ekonomik Yorumlar Dergisi İdare Merkezi'nden alınabilir. Ödemeli gönderilmez. Adreslerine posta ile taahhütlü yollanmasını isteyenlerin, kitap bedeline 150.— TL ilave ederek önceden havale çıkarmaları gerekir.

KEMİTAŞ

«KALİTELİ TESİSATINIZ İÇİN»

10 A/250 V

- Anahtar
- Priz
- Duy
- Glob
- Şalter

Her türlü dahili elektrik malzemesinde
emsalsiz kalite ile üretilen çeşitlerimizi
görmeden seçiminizi yapmayınız.

KEMİTAŞ

KARADENİZ ELEKTRİK MAKİNA İMALAT SANAYİ VE TİCARET A.Ş.

Merkez :

Yıldızposta Caddesi
Dedeman Han No. 48/11
Esentepe - İstanbul

Telefon :

172 72 92/93/94/95

Fabrika :

Çarşamba Yolu
28. Kilometre
Dikbiyik - Samsun

Telefon :

Dikbiyik 83

**"BİRA"
BU KAPAĞIN
ALTINDADIR.**

1957' den beri

“ENKA”

Enka İnşaat, 25 yıllık yaşamında
gerçekleştirdiği dev eserler
ve ulaştığı yüksek teknoloji ile
bugün dünyanın en büyük inşaat şirketleri arasındadır.

Enka İnşaat, uluslararası alanda
Türk girişimciliğinin yüz akıdır.

ENKA

İnşaat ve Sanayi A.Ş.

Balmumcu - Beşiktaş, İstanbul - TURKEY

Tel.: 66 22 15 Telex: 26 490 enas tr 26 139 pima tr.

...Ve Yapı Kredi şehirlerarası elektronik iletişimi başlattı!

"Tele-İşlem"de Ankara-İstanbul

Bir saniye!

Yapı Kredi bankalarda
zaman yitiren herkesi
bu yazıyı okumaya çağırıyor.

Çünkü bankadaki işiniz: ister sube içi, ister şubeler arası, isterseniz şehirlerarası olsun, Yapı Kredi'lerde "beklemek" tanhe kâşılıyor!

Türk Bankacılığında tam elektronik çağın öncüsü Yapı Kredi, şimdi Tele-İşlem'de şehirlerarası elektronik iletişimi de başlattı!

Ve bugün, İstanbul'da 11, Ankara'da 4 Yapı Kredi elektronik iletişimle birbirine bağlandı.

Şimdi, İstanbul'da: **Merkez, 4. Levent, Şişli, Rihtım, Barbarosbulvarı, Parmakkapı, Kurtuluş, Beşiktaş, Perşembepazarı, Nişantaşı, Gümüşsuyu,** Ankara'da: **Kızılay, Ulus (Hacıbayram), Günevler, Hacettepe** şubelerinden birinde

hesabınız varsa 15'i birden sizin şubeniz oldu. İster Ankara'da olun, ister İstanbul'da; işiniz, işleminiz ne olursa olsun, bu şubelerden birine girin, yeter. İşlemin gerektirdiği tüm bilgi: Ankara'dan İstanbul'a, İstanbul'dan Ankara'ya elektronik iletişimle saniyede ekranda! Bekleme yok, telefon yok, imzalar yok. Getir-götür yok, vızne yok. Provizyon bir saniyel Havale bir saniyel Çek tahsil bir saniyel Para çekmek bir saniyel Tek muhatap, karşınızdaki Tele-İşlem Yetkilisi. Her şey onda bitiyor, orda bitiyor.

Şimdi, bir klasik işlemden yıllardır yitirdiğiniz zamanı düşünün, bir de Tele-İşlem'de yaşam boyu kazanacağınız zamanı... Ve seçin bankanız!

Bugün 15. Mayıs ayında 19... Yıl sonunda 65 Yapı Kredi "Tele-İşlem"de elektronik iletişimle

Yapı Kredi'li olmak büyük kazançtır.

YAPI KREDİ
"hizmette sınır yoktur"